

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του Αλεξάνδρου Βιντζηλαίου

**«Μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας: τα εξοπλιστικά προγράμματα της
Τουρκίας»**

Επιβλέπων: Καθηγητής Ηλίας Κουσκουβέλης

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ ταπεινά και ειλικρινά τον Καθηγητή μου κ. Ηλία Κουσκουβέλη για όλα όσα μας προσέφερε τόσα χρόνια και ιδιαιτέρως τις τελευταίες γνώσεις που μας μεταλαμπάδευσε κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού αυτού προγράμματος.

Επίσης ευχαριστώ το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας και το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας για τη δυνατότητα που μου έδωσαν να συμμετάσχω στο Διατμηματικό αυτό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Τέλος, θέλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στη σύζυγό μου και τα τέσσερα παιδιά μου, που ανέχτηκαν υπομονετικά την απουσία μου τόσους μήνες και με υποστήριξαν αδιάλειπτα στη μεγάλη μου αυτή προσπάθεια.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Αλέξανδρος Βιντζηλαίος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

Περίληψη	iii
Abstract	v
Σκοπός	1
Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 1^ο Ιστορικό Στρατηγικής της Τουρκίας.....	5
1.1 Ιστορικό.....	5
1.2 Δόγμα Νταβούτογλου.....	7
1.3 Εξουσία και ήπια ισχύς.....	10
1.4 Δημόσια διπλωματία.....	12
1.5 Εξουσία και δημόσια διπλωματία στην Τουρκία.....	15
1.6 Διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	19
1.7 Διπλωματία των Ηνωμένων Πολιτειών.....	21
Κεφάλαιο 2^ο Τουρκία και ΗΠΑ.....	24
2.1 Το ιστορικό των σχέσεων Τουρκίας και ΗΠΑ.....	24
2.2 Η εποχή μετά το ψυχρό πόλεμο.....	28
2.3 Οι σχέσεις τους μετά τον πόλεμο του Ιράκ το 2003.....	30
2.4 Οι σχέσεις τους στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας.....	37
2.5 ΗΠΑ-Τουρκία και Μέση Ανατολή.....	39
2.6 NATO-Τουρκία και Ευρασία.....	41
Κεφάλαιο 3^ο Τουρκία και Ρωσία.....	47
3.1 Οι σχέσεις τους μετά το 1990.....	47
3.2 Οι σχέσεις τους μετά το 2000.....	49
3.3 Οι σχέσεις τους μετά το 2010.....	55
3.4 Λοιπά πεδία συνεργασίας και προβλήματα.....	58
3.5 Συμπεράσματα των σχέσεων Τουρκίας-Ρωσίας.....	66
Κεφάλαιο 4^ο Εξοπλισμοί και Σχέσεις.....	70
4.1 Εξοπλιστικό Πρόγραμμα Τουρκίας.....	70
4.2 Η πρώτη εικόνα : τα τρία πρόσωπα – ηγέτες.....	78
4.3 Ελλάδα και Τουρκία.....	81
Κεφάλαιο 5^ο Συμπεράσματα.....	85
Βιβλιογραφία	88

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά το τρίγωνο σχέσεων Τουρκίας, Ρωσίας και ΗΠΑ μέσω των βιβλιογραφικών πηγών και ιστορικών γεγονότων που συνέβησαν από την τελευταία δεκαετία του 1990 έως σήμερα. Η σχέσεις μεταξύ των χωρών όσο αφορά τα οικονομικά και τα εθνικά συμφέροντα είναι εύθραυστες ενώ αρκετές φορές παρατηρούνται φαινόμενα ήπιας (Soft) και σκληρής ισχύος (Hard Power). Όσον αφορά το τρίγωνο σχέσεων Τουρκίας, Ρωσίας και ΗΠΑ αποτελεί σημείο παγκόσμιου ενδιαφέροντος καθώς αποτελεί παράμετρο ανταγωνισμού ΗΠΑ και Ρωσίας στην αξιοποίηση φυσικών ενεργειακών πόρων, της γεωπολιτικής της θέσης και της επικράτησης ισχύος. Παράλληλα η κατάσταση αυτή ενδιαφέρει άμεσα την Ελλάδα και παρακολουθείται στενά και συνεχώς από αυτήν, με γνώμονα την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων που ίσως στο άμεσο μέλλον μπορεί να απειλούνται από την Τουρκία. Οπότε τίθεται επιτακτική η ανάγκη της εξέτασης των ελιγμών της Τουρκίας στις Διεθνείς Σχέσεις.

Λέξεις Κλειδιά: Διεθνείς Σχέσεις, Τουρκία, ΗΠΑ, Ρωσία

ΣΕΛΙΔΑΣΚΟΠΙΜΑΚΕΝΗ

ABSTRACT

This thesis studies the triangle of relations between Turkey, Russia and the US through bibliographic sources and historical events that have taken place since the last 1990s. Relations between countries in terms of economic and national interests are fragile, with soft and hard power occurring several times. The triangle of relations between Turkey, Russia and the United States is of global interest as it is a parameter of US-Russian competition in the exploitation of natural energy resources, its geopolitical position and dominance. At the same time, this situation is of direct interest to Greece and being closely and continuously monitoring by it, with a view to protecting national interests that may in the near future threatened by Turkey. So there is an urgent need to consider Turkey's maneuvers in international relations.

Keywords: International Relations, Turkey, USA, Russia

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη του τριγώνου διεθνών σχέσεων Τουρκίας, Ρωσίας και ΗΠΑ και την καταγραφή των εξοπλιστικών προγραμμάτων της Τουρκίας μέσω της βιβλιογραφικής αναζήτησης και των ιστορικών γεγονότων ως τεκμήρια. Ως εκ τούτου θα αποτελεί μία ανασκόπηση των γεγονότων μετά την τελευταία δεκαετία του 90' που ίσως χρησιμοποιηθεί για μελλοντική ανάλυση.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τουρκία τα τελευταία τουλάχιστον δέκα χρόνια παρουσιάζει μία ιδιαίτερα ανοδική πορεία στον τομέα των εξοπλιστικών της προγραμμάτων επιδιώκοντας και πετυχαίνοντας, την αύξηση της ισχύος της που στηρίζεται πλέον σε μεγάλο ποσοστό σε εγχώριες εταιρείες παραγωγής οπλικών συστημάτων.

Παράλληλα και με γνώμονα το «Δόγμα Νταβούτογλου» η Τουρκία μέσω της πολιτικής Ερντογάν αποτελεί έναν αναθεωρητικό δρώντα που επιδιώκει να καταστεί περιφερειακή και ηγέτιδα δύναμη της περιοχής. Το πως όμως έφτασε σε αυτή την πολιτική είναι ένα ζήτημα που πρέπει να εξεταστεί.

Στις εσωτερικές της σχέσεις, «Η κυριαρχία του Ερντογάν και του ΚΔΑ¹ οδήγησε στην αποκάλυψη του πραγματικού προγράμματος ή επιδιώξεών του για την Τουρκία και το εξωτερικό. Προοδευτικά, στο εσωτερικό, ο Ερντογάν άρχισε να περνάει μέτρα ισλαμοποίησης της κοινωνίας, να περιορίζει την ελευθερία έκφρασης με πρώτη εκείνη του Τύπου, να εφαρμόζει το σχέδιό του για συγκέντρωση εξουσιών διά της μετάβασής του στο προεδρικό αξίωμα και της προσπάθειάς του για μετατροπή του πολιτικού συστήματος σε προεδρικό. Η ενίσχυση του συγκεντρωτισμού και οι εκλογικές σκοπιμότητες οδήγησαν και στην αποτυχία της όποιας πολιτικής είχε αρχικά εξαγγελθεί για το Κουρδικό»².

Στις εξωτερικές σχέσεις η Τουρκία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μία αμφιλεγόμενη στάση δείχνοντας μάλλον μία συμπεριφορά που θα ταίριαζε στην πρώην οθωμανική αυτοκρατορία. Έτσι, αναμίχθηκε στο Παλαιστινιακό ζήτημα και έκανε ουσιαστικές προσεγγίσεις με Λιβύη, Αίγυπτο, Κουβέιτ, Σαουδική Αραβία και Ιράν, προσπαθώντας να ηγηθεί στον ισλαμικό κόσμο, ενώ παράλληλα φλερτάρει δυναμικά με την Ρωσία αφήνοντας την παραδοσιακή φιλοδυτική της στάση και ταράσσοντας δυναμικά τα νερά στις σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Τουρκία ανήκει στην Ανατολή και αρέσκεται στα παζάρια. Ισορροπεί όμως οριακά

---

¹ ΚΔΑ (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης)

²Η. Κουσκουβέλης «Τουρκία με σταθερά βήματα προς την αστάθεια», στο www.kouskouvelis.gr, 2017

μεταξύ Ανατολής και Δύσης και η επιβίωσή της στο μέλλον εκτιμώ ότι είναι αβέβαιη.

Στο πόνημα αυτό γίνεται μία προσπάθεια να εξεταστεί το ιστορικό υπόβαθρο των σχέσεων αυτών και να διερευνηθεί κατά το δυνατόν το εξοπλιστικό πρόγραμμα της Τουρκίας συναρτήσει αυτών των σχέσεων. Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται το ιστορικό της στρατηγικής της Τουρκίας τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια προσπαθώντας να εστιάσουμε στο θεωρητικό υπόβαθρο της αλλαγής πολιτικής της. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται οι σχέσεις Τουρκίας και ΗΠΑ, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο οι σχέσεις της με τη Ρωσία. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται το εξοπλιστικό πρόγραμμα της Τουρκίας μέσω ενός φιλόδοξου στρατιωτικού προγράμματος εκσυγχρονισμού που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 και παράλληλα παρατίθενται τα συγκριτικά στοιχεία των υφιστάμενων δυνάμεων Ελλάδας Τουρκίας. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο εξάγονται κάποια συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη αυτή. Για σκοπούς αντικειμενικότητας έγινε προσπάθεια στην εργασία να παρατεθούν πολύπλευρες βιβλιογραφικές πηγές συμπεριλαμβάνοντας και πηγές από την τουρκική πλευρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

1.1 Ιστορικό

Μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και τον διαμελισμό της πρώην Σοβιετικής Ένωσης η θέση της Τουρκίας υποβαθμίστηκε ως τμήμα του Αναχωματικού Δακτυλίου αλλά και του τοποτηρητή των εμπορευματικών διόδων. Η διάσπαση δημιούργησε νέα κράτη που τώρα θα μπορούσαν να αναλάβουν αυτά τον ρόλο του Αναχωματικού Δακτυλίου. Αυτή η απουσία της μίας υπερδύναμης και μέχρι η νέα Ρωσία να βρει και να διεκδικήσει τον ρόλο της ως αντικαταστάτης της παλιάς υπερδύναμης οδήγησε σε αλλαγές στην γεωστρατηγική του αμερικανικού παράγοντα στην περιοχή.

Με την πρώτη εισβολή των Αμερικάνων στο Ιράκ προτάθηκε στην Τουρκία να εισβάλει και να καταλάβει το Βόρειο Ιράκ.³ Οι ΗΠΑ πρότειναν να καταλάβει περιοχές του Κιρκούκ και της Μοσούλης, που κατοικούνται στην πλειοψηφία τους από Κούρδους, ανοίγοντας ένα κεφάλαιο που σε κάθε περίπτωση δεν θα έκλεινε ανώδυνα για την Τουρκία. Ο στρατός αντιλαμβανόμενος το κουρδικό πρόβλημα αρνήθηκε την αμερικανική πρόταση. Έτσι ξεκινά αντιπαράθεση Οζάλ με τον τότε αρχηγό των Ενόπλων Δυνάμεων Τορουμτάι που καταλήγει με την παραίτησή του στρατηγού. Παρόλο την σύγκρουση Οζάλ-στρατού φαίνεται ότι η πολιτική του Οζάλ, ιδιαίτερα από το 1991 μέχρι το θάνατό του το 1993, στήριζε και ενίσχυε συστηματικά το κίνημα του Νεο-Οθωμανισμού. Αυτό ήταν ένα πνευματικό κίνημα, το οποίο υποστήριζε ότι η τουρκική εθνική στρατηγική πρέπει να αλλάξει και να ληφθεί υπόψη η οθωμανική ιστορική κληρονομιά. Ο στόχος του Νεο-Οθωμανισμού ήταν η ανάδειξη της Τουρκίας σε ηγετική χώρα όλου του μουσουλμανικού κόσμου και στην συνέχεια σε τοπική υπερδύναμη.

Η δεκαετία του 1990 πέρασε με αντεγκλήσεις μεταξύ των ΗΠΑ και των Τούρκων στρατιωτικών πάνω στο ζήτημα του Ιράκ. Οι ΗΠΑ ζητούσαν επίμονα από την Τουρκία να συμμετέχει ενεργά σε μια ενδεχόμενη επιχείρηση ανατροπής

---

³http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm 30-09-2019

του Σαντάμ Χουσεΐν και να αναγνωρίσει το αυτόνομο κουρδικό κράτος του Βορείου Ιράκ, το οποίο, μετά τη Συμφωνία της Ουάσινγκτον που υπέγραψαν οι Μπαρζανί, Ταλαμπανί και Μαντλίν Ολμπράιτ, τον Σεπτέμβριο του 1998, άρχισε να ισχυροποιείται και να αποκτά τις βασικές δομές για την αυτόνομη λειτουργία του.⁴

Από τις αρχές της νέας χιλιετίας και όσο προχωρούσαν τα σχέδια των ΗΠΑ για ανατροπή του Σαντάμ και αναβάθμιση του αυτόνομου κουρδικού κράτους στο Βόρειο Ιράκ, το πολιτικοστρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας άρχισε να μιλά για ανάγκη αλλαγής γεωπολιτικού προσανατολισμού Τουρκίας. Η Τουρκία κατανόησε ότι πλέον δεν στηρίζονται όλες οι επιθυμίες της από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ.

Χαρακτηριστική είναι το 2002 η δήλωση του Γενικού Γραμματέα του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας (ΣΕΑ), στρατηγού Τουνσέρ Κιλίντς, σε Συμπόσιο της Διοίκησης Ακαδημιών Πολέμου όπου ανέφερε: «...και η Ρωσία είναι απομονωμένη. Πιστεύω ότι ανεξάρτητα από τις αντιδράσεις των ΗΠΑ θα πρέπει να προβούμε σε νέες αναζητήσεις για συμμαχίες σε μια περιοχή, στην οποία θα συμπεριλαμβάνεται η Ρωσία και το Ιράν...».⁵

Ήταν πλέον προφανές ότι οι Τούρκοι στρατηγοί είχαν αντιληφθεί την νέα γεωπολιτική κατάσταση και θα άλλαζαν την στρατηγική τους. Το Νοέμβριο του ίδιου έτους, το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης κατήγαγε σημαντικότερη νίκη στις εκλογές και σχημάτισε την κυβέρνηση Γκιουλ, αφού ο Ερντογάν δεν εξελέγη βουλευτής, λόγω υφιστάμενης απαγόρευσης. Στις αρχές του 2003 ο Αλή Μπαϊράμογλου σε άρθρο του σε ισλαμική ημερήσια εφημερίδα σημείωνε ότι οι υποστηρικτές του «νεο-Οθωμανισμού αυξάνονται κάθε μέρα».⁶

Ενώ ο ιδεολογικός αρχηγός της «Τουρκο-ισλαμικής Σύνθεσης» Καφεσόγλου σημείωνε πως η Τουρκία έπρεπε να «ξαναγράψει την τουρκική πολιτική ιστορία υπό το πρίσμα των πολιτισμικών στοιχείων που αναφέρονταν ειδικά στους τουρκικούς λαούς όπως εμφανίστηκαν στην Κ. Ασία, ίδρυσαν αρκετά κράτη, προσηλυτίστηκαν έπειτα στο Ισλάμ και συγκέρασαν επιτυχώς την τουρκική πολιτισμική κληρονομιά με αυτήν του Ισλάμ. Αυτή η σύνθετη πολιτισμική κληρονομιά δημιούργησε» -κατά αυτόν -«δύο λαμπρές αυτοκρατορίες: των

⁴ <http://infognomonpolitics.blogspot.com> «Π. Ήφαιστος: Τα Στρατηγικά παίγνια σε Βαλκάνια και Ανατολική Μεσόγειο – Φουντύνει ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός στα Βαλκάνια» προσβ.30-09-2019

⁵ http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm προσβ.10-12-2019

⁶ <http://www.skai.gr/news/articles/article/164954/davoutogliani-proseggisi-kai-geopolitiki-analusi-kritiki-parousiasi>

Σελτζούκων και των Οθωμανών», αλλά κατέρρευσε λόγω της δυτικολαγνείας που προσέβαλε τους τούρκους διανοουμένους.

Το καταστροφικό αποτέλεσμα αυτής, ήταν η αποδόμηση του Τριπτύχου: Οικογένειας, Τεμένους και Στρατώννα τα οποία ενέπνεαν εδώ και αιώνες την τουρκική συλλογική συνείδηση, το σεβασμό για τους ηλικιωμένους, την πειθαρχία και την ιερότητα του καθήκοντος. Τον Μάρτιο του 2003 το τουρκικό Κοινοβούλιο, έπειτα από ανοιχτή παρέμβαση του Τούρκου ΑΓΕΕΘΑ, δεν ενέκρινε τη συμφωνία να διέλθει ο στρατός των ΗΠΑ από το έδαφος της Τουρκίας για να δημιουργήσει το βόρειο μέτωπο στο Ιράκ. Λίγες μέρες μετά ο Ερντογάν ξεπερνά τον υφιστάμενο περιορισμό και εκλέγεται βουλευτής. Την 14η Μαρτίου ορίζεται πρωθυπουργός και αναλαμβάνει να εφαρμόσει πλήρως την νέα στρατηγική.

1.2 Δόγμα Νταβούτογλου

Στα βιβλία του «Στρατηγικό βάθος, Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας» και «Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες, η επίδραση της ισλαμικής και της δυτικής κοσμοθεωρίας στην πολιτική» ο Νταβούτογλου, περιγράφει αναλυτικά την ισλαμική κοσμοθεωρία και το πολιτικό του σχέδιο. Δεν πρέπει να υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι ο επικεφαλής της Τουρκικής διπλωματίας είναι ένας ικανότατος στοχαστής - παραγωγός στρατηγικής σκέψης, κοσμοθεωρητικών προσανατολισμών και κατάδειξης ορθολογιστικών προσεγγίσεων που συνδυάζουν σκοπούς και μέσα.⁷

Ο Νταβούτογλου κατάφερε να κυριαρχήσουν οι απόψεις υπό τις συνθήκες του στρατοκρατούμενου Ατατουρκικού κράτους. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική ηγεσία του κόμματος (Ερντογάν και Γκιούλ) ήταν από την αρχή πεπεισμένοι για την συμβατότητα και ορθότητα της στρατηγικής του πρότασης με το διεθνές σύστημα. Επίσης, ο Νταβούτογλου στα βιβλία του παρουσιάζει τις βασικές αρχές της νέας τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Η προσπάθεια του είναι να εξηγήσει στους γραφειοκράτες, αλλά και στον τουρκικό λαό τους λόγους για τους οποίους η Τουρκία θα πρέπει να αναδείξει το ιστορικό βάθος της Οθωμανικής παρουσίας στις χώρες που προέκυψαν από τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και

---

⁷http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm προσβ. 12-11-2019

ανάλογα να διεκδικήσει έναν ιδιαίτερο ρόλο στην ευρύτερη περιοχή, στα πλαίσια αυτού του νέο-οθωμανικού οράματος.

Ο Νταβούτογλου εκτίμησε σωστά ότι την εποχή μετά τον Ψυχρό Πόλεμο η σχετική ισχύς και επιρροή των παραδοσιακών ηγεμονικών δυνάμεων, παρά τον κυρίαρχο ρόλο τους, άρχισε να παρακμάζει. Έτσι θεώρησε αναγκαία μια κοινωνική και διπλωματική προσαρμογή της Τουρκίας ώστε να βρεθεί ανάμεσα στις νέες αναδυόμενες δυνάμεις της παγκόσμιας σκηνής. Ο Νταβούτογλου εκτίμησε ότι στον νέο κόσμο η τάση προς τον μοντερνισμό - υλισμό θα μειωθεί και αντίθετα θα αυξηθεί η τάση προς τον πνευματικό κόσμο και την θρησκευτική πίστη. Επίσης, έχει κατανοήσει την σημασία στις αλλαγές κατανομής ισχύος των μεγάλων δυνάμεων και τον εγγενή πελατειακό χαρακτήρα των διπλωματικών προσεγγίσεων των ηγεμονικών κυβερνήσεων.⁸ Το «Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες» βεβαιώνει ότι η Τουρκία διαθέτει πολιτική ηγεσία πνευματικά και στρατηγικά συγκροτημένη και προσανατολισμένη προς ένα ηγεμονικό ρόλο. Απερίφραστα ο Νταβούτογλου αντιπαραθέτει την ισλαμική κοσμοθεωρία ως ασύμβατη και αντίθετη με την δυτική πολιτική σκέψη. Αυτή η τάση για «εξευρωπαϊσμό» της Τουρκίας δεν είναι αποδεκτή από αυτόν, αντίθετα είναι φανερό ότι η Ισλαμική κοσμοθεωρία του βρίσκεται στον αντίποδα του δυτικού τρόπου ζωής, της δυτικής κοσμοαντίληψης και κατ' επέκταση των δυτικών συμφερόντων.⁹

«Η νέα στρατηγική συνίσταται σε γενικές γραμμές στα εξής:

- Ενίσχυση των δεσμών με τον μουσουλμανικό κόσμο, με σκοπό την ενίσχυση του πολιτικού βάρους και της διεθνούς θέσης της χώρας.
- Ενίσχυση των σχέσεων με τον αραβικό κόσμο, με σκοπό τη δημιουργία οικονομικών δεσμών που θα ισχυροποιήσουν την τουρκική οικονομία.
- Ενίσχυση των εμπορικών σχέσεων της Τουρκίας με τη Ρωσία και με άλλες χώρες που διαθέτουν μεγάλες αγορές, με σκοπό τη δημιουργία οικονομικών δεσμών που θα ισχυροποιήσουν την τουρκική οικονομία.

---

⁸ <http://www.ifestosedu.gr/111grstratturkey.htm>, Π. Ήφαιστος: «Ο ύστερος νέο-οθωμανισμός και η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική» προσβ.20-09-2019

⁹ <http://infognomonpolitics.blogspot.com>, «Π. Ήφαιστος: Το Αλφάβητο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, η μοναχοφάης Τουρκία και η «απέραντη απειλή» Τουρκική Απειλή» προσβ.30-09-2019

- Ενίσχυση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας με τελικό στόχο μια μορφή συμμαχίας με την ΕΕ, χωρίς να αποδεχτεί η Άγκυρα το ευρωπαϊκό κεκτημένο σε τομείς που θίγουν το εθνικό κράτος και τα «ζωτικά» συμφέροντα της Τουρκίας, με σκοπό να αφαιρεθεί από Ελλάδα και Κύπρο το στρατηγικό πλεονέκτημα της συμμετοχής σε έναν πανίσχυρο διεθνή οργανισμό που δεν συμμετέχει η ίδια.
- Υιοθέτηση πολιτικής μηδενικών προβλημάτων με τις γειτονικές προς την Τουρκία χώρες, χωρίς την παραμικρή υποχώρηση από τις παραδοσιακές θέσεις της απέναντι στις χώρες αυτές.»¹⁰

Όπως ο ίδιος ο Νταβούτογλου δήλωσε σε συνέντευξή του την 6η Μαρτίου 2011, «το Στρατηγικό Βάθος είναι αναλυτικό σύγγραμμα, που περιγράφει και επαναξιολογεί τη στρατηγική θέση της Τουρκίας απέναντι σε ένα δυναμικό διεθνές πλαίσιο». Επιπλέον, στην ίδια συνέντευξη δήλωσε ότι, το «όραμα» του στο βιβλίο Στρατηγικό βάθος είναι: «ο ρόλος που πρέπει να επιδιώξει η Τουρκία, κηρύσσοντας μια νέα προσέγγιση που ονομάζεται “στρατηγικό βάθος”, με γνώμονα την ενσωμάτωση περιοχών γειτονικών με την Τουρκία».¹¹

Τα παραπάνω αποτελούν μια εκπληκτική δήλωση προθέσεων της νέας τουρκικής εθνικής στρατηγικής. Ουσιαστικά αποτελεί ρητή απειλή κατά των άλλων γειτονικών της κρατών που συμπεριλαμβάνεται φυσικά και η χώρα μας. Οι εδαφικές αξιώσεις της Τουρκίας έχουν ως άξονα την έννοια του «ζωτικού χώρου» που επεκτείνεται πέραν των ορίων της κρατικής της κυριαρχίας. Αξιώσεις και διεκδικήσεις που κινούνται κατά των γειτονικών κρατών με στόχο όχι μόνο την δημιουργία περιφερειακής δύναμης (νεο-Οθωμανικής) αλλά και πλανητικής εμβέλειας. Το κύριο χαρακτηριστικό του νέο-Οθωμανικού δόγματος όπως το περιγράφει ο Νταβούτογλου στο Στρατηγικό βάθος είναι η κλιμακωτή ανέλιξη της χώρας του στο στερέωμα των ηγεμονικών κρατών και η κυριαρχία στον μουσουλμανικό χώρο. Ενώ, στις Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες είναι οικουμενική η εμβέλεια των σκοπών που θέλει να εκπληρώσει.

---

¹⁰ ο.π

¹¹<http://infognomonpolitics.blogspot.com>, «Π. Ήφαιστος: Το Αλφάβητο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, η μοναχοφάης Τουρκία και η «απέραντη απειλή» Τουρκική Απειλή» προσβ.30-09-2019

Επιπλέον, ο Νταβούτογλου στα βιβλία του αναλύει τις δομικές αλλαγές της τουρκικής κοινωνίας και τις συνεπαγόμενες συνέπειες λόγω του ολοένα εντονότερου ισλαμικού χαρακτήρα της. Συνέπειες που αφορούν τόσο την πολιτειακή ανασυγκρότηση που συντελείται τα δέκα τελευταία χρόνια όσο και τις διπλωματικές προεκτάσεις εκ του γεγονότος ότι η Τουρκία είναι από τις ισχυρότερες μουσουλμανικές χώρες.¹²

Όμως τόσο το όραμα του «στρατηγικού βάθους» όσο και «η πολιτική μηδενικών προβλημάτων με τις γειτονικές χώρες» είναι αμφίβολο ότι θα μπορέσουν να υλοποιηθούν ποτέ, παρότι προσπαθεί να υλοποιήσει η τουρκική πλευρά. «Η πολιτική μηδενικών προβλημάτων φαίνεται να λειτουργεί με δύο μόνο κράτη: το Ιράν και τη Ρωσία. Σε αντίθεση με τη συμπεριφορά τους απέναντι στην Ελλάδα, την Κύπρο, τη Συρία και το Ιράκ, που πολλές φορές είτε απειλούνται με βία είτε έχουν επιτεθεί, οι Τούρκοι παραμένουν εμφανώς σιωπηλοί προς την Αρμενία, την Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία όπου υπάρχουν ρωσικές ένοπλες δυνάμεις.» Επομένως η «πολιτική μηδενικών προβλημάτων» εφαρμόζεται μόνο με τις χώρες που δεν επιθυμεί να έχει προβλήματα και στην ουσία ερμηνεύεται από την «βαρέων βαρών» Τουρκία ως πολιτική εκφοβισμού των γειτόνων «μεσαίου βάρους»¹³

1.3 Εξουσία και Ήπια Ισχύς

Η έννοια της "ήπιας ισχύος", την οποία ο Joseph Nye άρχισε να χρησιμοποιεί για πρώτη φορά στη δεκαετία του 1980, έχει τις ρίζες της στην ιδέα ότι υπάρχουν εναλλακτικές δομές εξουσίας στις διεθνείς σχέσεις παράλληλα με την οικονομική και στρατιωτική εξουσία. Σύμφωνα με τον Nye, υπάρχουν τρεις τρόποι για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός: α) Απειλεί το άλλο μέρος και προχωρούν σε πόλεμο εάν είναι απαραίτητο, β) Εξαγορά του άλλου μέρους και γ) Να πειστεί το άλλο μέρος μέσω της χρήσης "ήπιας δύναμης – ισχύος". Η ήπια-μαλακή ισχύς «είναι η ικανότητα να πάρετε ό,τι θέλετε μέσω της έλξης αντί του εξαναγκασμού ή

¹² <http://www.paremvasi.org.gr>, Π. Ήφαιστος «Αχμέτ Νταβούτογλου: Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες»προσβ.15-11-2019

¹³ <https://www.meforum.org/3455/turkey-zero-problems>,«The Problem with Turkey's "Zero Problems"» Η. Κουσκουβέλης,(2013)προσβ.20-8-19

των πληρωμών». Μέσω αυτής είναι δυνατόν να πεισθεί το άλλο συμβαλλόμενο μέρος μέσω πειστικών επιχειρημάτων και ορθολογικών πολιτικών. Η αξιοπιστία και η ικανότητα να πείσεις αποτελούν το κύρια στοιχεία αυτής της ενέργειας. Αυτά τα στοιχεία παρέχουν επίσης τη νομιμότητα στη χρήση της εξουσίας.

Η ικανότητα ήπιας ισχύος μιας χώρας καθορίζει την επιτυχία της διπλωματίας όσο και την ακεραιότητα και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών της. Η ήπια δύναμη, η οποία βασίζεται σε μια "αξία" ορισμού της εξουσίας, εξηγεί πόσο μια χώρα θεωρείται ελκυστική και αξία να οριστεί ως υπόδειγμα για τις υπόλοιπες. Σύμφωνα με τον Nye, η ήπια ισχύς εξηγεί "την ελκυστικότητα του πολιτισμού - κουλτούρας, των πολιτικών αντιλήψεων και πολιτικών μιας χώρας."¹⁴

Ο Nye υποστηρίζει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν χάσει την αξιοπιστία τους, τη δύναμη πειθούς και την ελκυστικότητα μετά την 11 Σεπτεμβρίου, και ότι κανένας οικονομικός δείκτης δεν μπορεί να μετρήσει αυτό το κόστος. Η ικανότητα της Αμερικής να συνεχίσει το επιτυχημένο παράδειγμα κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου εξαρτάται όχι από τις εισβάλλοντες χώρες όπως το Αφγανιστάν και το Ιράκ, αλλά ανακτώντας τη ήπια ισχύ που έχει χάσει.¹⁵

Ο Mearsheimer¹⁶ υποστηρίζει ότι η επίτευξη της στρατιωτικής ισχύος (σκληρή δύναμη) είναι το ζητούμενο για τα κράτη διότι τη θεωρούν απαραίτητη για την επιβίωσή τους στο ενδεχόμενο της στρατιωτικής ενδυνάμωσης των αντιπάλων τους καθώς και στο ενδεχόμενο του πολέμου.

Σε αντίθεση με την "σκληρή δύναμη", η ήπια δύναμη εξηγεί πεδία επιρροής και έλξης πέρα από τους στρατιωτικούς και οικονομικούς δείκτες. Διάφοροι παράγοντες τροφοδοτούν την ήπια ισχύ: ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, οι τέχνες, τα έντυπα και τα οπτικά μέσα, οι ταινίες, η ποίηση, η λογοτεχνία, η αρχιτεκτονική, η τριτοβάθμια εκπαίδευση (πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα κλπ.), οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, η επιστήμη και τεχνολογία, η ικανότητα για καινοτομία, ο τουρισμός, οι πλατφόρμες οικονομικής συνεργασίας και η διπλωματία. Η ήπια

---

¹⁴Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς. Το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική. Αθήνα, Παπαζήση, 2005,σελ.178-185

¹⁵<http://www.csis.org/smart-power>. For Joseph Nye and Richard Armitage's smart power project.

¹⁶John Mearsheimer : Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Αθήνα, Ποιότητα, 2007,σελ.104-105

ισχύς εμφανίζεται ως ένας συνδυασμός αυτών των στοιχείων και δίνει μια ιδέα για τον πολιτιστικό χαρακτήρα μιας χώρας τον πλούτο και το κοινωνικό κεφάλαιο.

Ένας άλλος βασικός παράγοντας που καθορίζει την ικανότητα ήπιας ισχύος μιας χώρας είναι αυτή του πολιτικού της συστήματος. Το πιο σημαντικό μεταξύ των στοιχείων που προετοιμάζουν τον τρόπο για μια χώρα να επιτύχει μια ήπια ισχύ και να καταστεί ένα κέντρο έλξης, είναι ένα πολιτικό σύστημα που δίνει προτεραιότητα στις ελευθερίες, τις εγγυήσεις, τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες, και η οποία είναι επίσης δίκαιη, διαφανής και δημοκρατική.

Δεν υπάρχει ανάγκη ασύμμετρης σχέσης μεταξύ σκληρής και ήπιας ισχύος. Η ήπια ισχύς αναφέρεται στο κοινωνικο-ανθρωπιστικό πρόσωπο μιας χώρας, εκτός από την στρατιωτική και οικονομική ισχύ. Η ύπαρξη σκληρής ισχύος δεν εγγυάται την ήπια ισχύ.

Ο Nye επισημαίνει τον Καναδά, την Ολλανδία και τις Σκανδιναβικές χώρες ως παραδείγματα χωρών που έχουν ήπια ισχύ παρά τις περιορισμένες οικονομικές και στρατιωτικές ικανότητες. Μέσα από τις αξίες τους, τις οργανωτικές ικανότητες, την εκπαίδευση, την καινοτομία, τη διεθνή στάση και τις προσπάθειες διαμεσολάβησης, αυτές οι χώρες απολαμβάνουν μια σφαίρα επιρροής δυσανάλογη προς τη στρατιωτική και οικονομική τους δύναμη.

Όσο αφορά την Τουρκία, βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με τις γειτονικές χώρες, με την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, προσπαθώντας να σταθεί μέσω της ήπιας ισχύος μεταξύ των ετέρων. Βέβαια η γεωπολιτικής της θέση την καθιστά επίκεντρο για τις χώρες που θέλουν να επενδύσουν ενεργειακά, ενώ εκείνη πέραν της ήπιας ισχύος δαπανά τελευταία αρκετά μεγάλα ποσά για εξοπλιστικά προγράμματα.

1.4 Δημόσια Διπλωματία

Ως στρατηγικό εργαλείο επικοινωνίας, η δημόσια διπλωματία περιλαμβάνει την "Κατανόηση, ενημέρωση και τον επηρεασμό του κοινού"¹⁷ ενώ η επικοινωνία,

---

¹⁷Peter Krause and Stephen Van Evera, Public Diplomacy: Ideas for the War of Ideas, Discussion Paper 09-10, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, 2009.

αποτελεί ένα σημαντικό μέρος αυτής της διαδικασίας ως "παραγωγή, διανομή, έλεγχο, χρήση και επεξεργασία των πληροφοριών από τις πολιτείες, οργανώσεις ή άτομα. "¹⁸Ο σκοπός της δημόσιας διπλωματίας δεν είναι η προπαγάνδα, αλλά η δημιουργία μιας στρατηγικής γλώσσας επικοινωνίας με βάση τα αντικειμενικά γεγονότα και την αλήθεια.

Σύμφωνα με Ζαφ. Ρωσσίδη ¹⁹ «Ο όρος Δημόσια Διπλωματία χρησιμοποιήθηκε επίσημα το 1965 από τον Edmund Gullion²⁰, κατά την ίδρυση του «Κέντρου Δημόσιας Διπλωματίας Edward R. Murrow». Ο όρος αναγνωρίζεται όμως ήδη από το 1960, μέσα από τη δράση της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (United States Information Agency, USIA), η οποία ήταν υπεύθυνη για τη διεθνή επικοινωνία της χώρας, όχι μόνο σε επίπεδο κυβερνήσεων αλλά και μέσω της επικοινωνίας με πολίτες και τη διεθνή κοινή γνώμη ²¹. Ο ορισμός που δόθηκε ήταν ότι η δημόσια διπλωματία αφορά στην επιρροή που έχει η δημόσια συμπεριφορά στη σύλληψη και εκτέλεση δράσεων εξωτερικής πολιτικής, περιλαμβάνοντας όψεις της διεθνούς πολιτικής, πέραν της παραδοσιακής διπλωματίας. Ο επηρεασμός της κοινής γνώμης ξένων χωρών, η διασύνδεση ιδιωτικών ομάδων και συμφερόντων της χώρας με αυτά των άλλων χωρών, η καταγραφή της επίδρασης των διεθνών σχέσεων, της επικοινωνίας και των ανταλλαγών στον σχεδιασμό της εθνικής πολιτικής και η ανάπτυξη νέων διαύλων επικοινωνίας μεταξύ επιστημόνων των διεθνών σχέσεων, ειδικών της επικοινωνίας, διπλωματών και ξένων ανταποκριτών ΜΜΕ σε μια διαδικασία διαπολιτισμικής επαφής, είναι μερικές από αυτές τις όψεις. Η διασυνοριακή ροή πληροφοριών και ιδεών αποτελεί την κεντρική έννοια της δημόσιας διπλωματίας, καθιστώντας την έναν από τους πιο κρίσιμους πυλώνες για την αντιμετώπιση προκλήσεων από ένα κράτος στη σύγχρονη εποχή ²².»

---

¹⁸I.Kalin, «Soft power and public diplomacy in Turkey»Dergipark, vol 16, is 3, 2011, pp 5-6

¹⁹ Ζαφείρης Ρωσσίδης «Η Δημόσια Διπλωματία ως εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις» Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, 2019, σελ.3

²⁰ Πρώην διπλωμάτης και μετέπειτα πρύτανης του Fletcher School of Law and Diplomacy στο Tufts.

²¹ Dizard Jr., W. P. (2004). *Inventing Public Diplomacy. The Story of the U.S. Information Agency*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc. pp 32

²²Ραγιές, Ι. (2014). Δημόσια Διπλωματία και Στρατηγική Επικοινωνία σε Πολυεθνικές Στρατιωτικές Επιχειρήσεις Διαχείρισης Κρίσεων. Αθήνα: Σταμούλη, σελ. 41-42

Οι δραστηριότητες της δημόσιας διπλωματίας διεξάγονται εντός δύο βασικών πλαισίων: "Κράτος προς το κοινό" και "δημόσιος προς το κοινό". Οι δραστηριότητες του δημόσιου τομέα αποσκοπούν να εξηγήσουν τις πολιτικές και τις δραστηριότητες του κράτους μέσω τη χρήσης επίσημων εργαλείων και καναλιών στο κοινό. Στις δημόσιες δραστηριότητες, ωστόσο, τα αστικά στοιχεία, όπως οι ΜΚΟ, τα ερευνητικά κέντρα, οι δημοσκοπήσεις, τα μέσα ενημέρωσης, οι ηγέτες της κοινής γνώμης, τα προγράμματα ανταλλαγών φοιτητών, τα πανεπιστήμια, τα ιδρύματα και οι ενώσεις χρησιμοποιούνται ως θεμέλια. Σε αυτή την επίτευξη της δημόσιας διπλωματίας, τα όρια υπερβαίνονται και από την επίσημη επικοινωνία μεταξύ των υπαλλήλων, ωθείται μεταξύ αξιωματούχων, διπλωματών και ξένων κοινοτήτων.²³ Η δημόσια διπλωματία περιλαμβάνει ένα μεγαλύτερο τομέα της διπλωματικής επικοινωνίας.

Η δημόσια διπλωματία προβλέπει την αμοιβαία επικοινωνία και αλληλεπίδραση, ακούγοντας ομάδες στόχους και καθορίζοντας τις προτεραιότητές τους. Η πολύπλευρη αυτή διαδικασία επικοινωνίας αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία αυτής, ορίζοντας έτσι τη δυναμική και πολυδιάστατη επικοινωνία που αρμόζει στην άσκηση της δημόσιας διπλωματίας και την ενδυνάμωση των σχέσεων κράτους-πολίτη.

Η διπλωματία ασκείται από τους κατ' επάγγελμα διπλωμάτες, από τους πολιτικούς, τα διάφορα στελέχη της δημόσιας διοίκησης όταν συμμετέχουν σε επιτροπές και συναντήσεις με ομόλογους τους από άλλες χώρες, από μη κυβερνητικούς φορείς (για την προστασία του περιβάλλοντος, τα ανθρώπινα δικαιώματα, κ.α), και από πολίτες μέσω των διασυνδέσεών τους με συγκεκριμένα πρόσωπα.²⁴

Η ήπια ισχύς είναι μία από τα πιο σημαντικά στοιχεία για τη δημόσια διπλωματία. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι η κοινή γνώμη, η οποία καθορίζει και διαμορφώνει εθνικές και παγκόσμιες πολιτικές. Οι εθνικές και οι διεθνείς πολιτικές διαδικασίες παρακολουθούνται στενά και παρουσιάζονται στην

---

²³Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", in Jan Melissen (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Basingstoke, Palgrave-Macmillan, 2005, pp. 3-25

²⁴ Η. Κουσκουβέλης, «Λήψη αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση», Παπαζήση, Αθήνα, 1997, σελ.123-124

παγκόσμια κοινότητα μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Δεν είναι δυνατή η εφαρμογή μια πολιτικής όσον αφορά την οικονομία, την εξωτερική πολιτική, την ενέργεια ή το περιβάλλον χωρίς την έγκριση του κοινού. Μία θεμελιώδης προϋπόθεση για την επιτυχία της δημόσιας διπλωματίας αποτελεί η άσκηση μιας ορθολογικής, πειστικής και προνομιούχας πολιτικής. Αντίθετα είναι αδύνατο να υποκύψει ή να εξηγήσει τις πολιτικές της παγκόσμιας κοινότητας που είναι άδικες, αγνοούν τους οικουμενικούς κανόνες δικαίου, ή ενθαρρύνουν παράνομες μεθόδους όπως απειλές, βία και κατοχή.

1.5 Εξουσία και Δημόσια Διπλωματία στην Τουρκία

Ο γρήγορος μετασχηματισμός της εσωτερικής και εξωτερικής δυναμικής της Τουρκίας εκδηλώνεται σε ένα ευρύ φάσμα πεδίων και παρουσιάζει νέους κινδύνους και ευκαιρίες. Η επανασύνδεσή της με την ιστορία και τη γεωγραφία της, ωθεί την Τουρκία να εφαρμόζει τη στρατηγική αξία στον χρόνο και στον τόπο σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, αφήνοντας πίσω τη μονοδιάστατη και αναγωγική προοπτική της εποχής του Ψυχρού Πολέμου. Από την εξωτερική πολιτική, την οικονομία και τη δημόσια τάξη στην εκπαίδευση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις τέχνες και την επιστήμη, οι νεοεμφανιζόμενοι παράγοντες της Τουρκίας τοποθετούν τους εαυτούς τους ως ενεργούς παράγοντες που απαιτούν το διεθνή μετασχηματισμό των κεντρικών περιφερειακών δεσμών για να δημιουργήσουν ένα πιο δημοκρατικό και δίκαιο παγκόσμιο σύστημα.

Στον 21ο αιώνα, η πολιτική νομιμοποίηση αποτέλεσε σημαντικό μέρος των διεθνών σχέσεων. Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, είναι αδύνατο να εφαρμοστεί μια στρατηγική που δεν στηρίζεται στη νομιμότητα. Οι κρίσεις είναι αναπόφευκτες σε περιπτώσεις όπου υπάρχει έλλειψη αξιοπιστίας και το κόστος είναι συχνά υπερβολικά μεγάλο. Τα κράτη για να περιγράψουν και να εκτελέσουν την εξωτερική τους πολιτική, πρέπει λάβουν οπωσδήποτε υπόψη τους τη διεθνή κοινή γνώμη η οποία έχει γίνει ένα κρίσιμο σημείο αναφοράς.

Το πρόβλημα της αξιοπιστίας της νεωτερικότητας οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην πρακτική του να βρεθεί η Τουρκία στη μέση για επιτακτικούς λόγους και να αποτελέσει γρανάζι της παγκόσμιας θεώρησης πραγμάτων και συμφερόντων. Ένα από τα προβλήματα αξιοπιστίας του παγκόσμιου συστήματος

σήμερα είναι η έλλειψη συναίνεσης από την πλειοψηφία της παγκόσμιας κοινότητας για τους στόχους και τις μεθόδους της. Η ισότιμη κατανομή του πλούτου είναι η πρωταρχική απαίτηση της νομιμότητας και αυτό ισχύει και για το διεθνές σύστημα. Η κρίση νομιμότητας του παγκόσμιου συστήματος μπορεί να τερματιστεί μόνο εάν ο οικονομικός, πολιτικός και πολιτιστικός πλούτος του κόσμου διανεμηθεί εξίσου και ξεπεραστούν οι εθνοκεντρικές ιεραρχίες.

«Αυτή η νέα ιδέα του χρόνου και του τόπου επιτρέπει στην Τουρκία να παράγει τις δικές της ιδέες και να δημιουργήσει ένα νέο λεξιλόγιο και έννοιες της τουρκικής πολιτικής και της εξωτερικής πολιτικής ως ένας βαθύς πνευματικός μετασχηματισμός. Παρέχει φαντασία, κατανόηση και ευκαιρίες για τους Τούρκους μελετητές, διανοούμενους και φορείς χάραξης πολιτικής να παράγουν τις δικές τους έννοιες και θεωρίες, και να επεκτείνει τους ορίζοντες της τουρκικής πνευματικής ζωής. Ο "Ανοικτός ορίζοντας" που παρέχεται από αυτή τη διαδικασία του μετασχηματισμού επιτρέπει επίσης την επανεξέταση των βασικών θεμάτων της Τουρκίας από μια νέα προοπτική. Αυτή την στροφή προς την Ευρώπη (ευρωκεντρική προοπτική) εξηγούσε στην έρευνα "Στρατηγικό βάθος: Η τουρκική Διεθνής Θέση" ("Strategic Depth: The Global Status of Turkey") ο Α. Νταβούτογλου. Το σημερινό πνευματικό και πολιτικό τοπίο της Τουρκίας, που δεν αποτελεί απλώς άλλη μορφή «τρίτου κόσμου», αξίζει να εξεταστεί σοβαρά.»²⁵

Οι αλλαγές που σημειώθηκαν στον τουρκικό πολιτισμό και στην εξωτερική πολιτική οφείλονταν τόσο στις ρήξεις στο περιφερειακό όσο και στο παγκόσμιο περιβάλλον καθώς και σε εκείνες που συμβαίνουν στην ίδια την Τουρκία. Η Τουρκία, η οποία επιθυμεί να καταστεί ένας από τους περιφερειακούς και παγκόσμιους παράγοντες, βρίσκεται σε αυτή τη μετάβαση σε συνδυασμό με τις μοναδικές περιστάσεις που συμβαίνουν γύρω της. Είναι ενδεχομένως σωστό να πούμε ότι μετά το 2010 υπάρχει μια "νέα τουρκική ιστορία".

---

²⁵I. Kalin, "Debating Turkey in the Middle East: The Dawn of a New Geopolitical Imagination", Insight Turkey, Vol. 11, No. 1 2009, pp. 83-96.

Οι μεταβολές που προκύπτουν από την εσωτερική δυναμική της Τουρκίας και τις επακόλουθες επιπτώσεις της στην εξωτερική πολιτική παρατηρούνται ευρέως στην Ευρώπη, στην Αμερική, στη Μέση Ανατολή και στην Ασία, προκαλώντας μια νέα συζήτηση για την Τουρκία σε διάφορους τομείς, από τις διεθνείς σχέσεις έως τις πολιτικές επιστήμες. «Αυτή η νέα δυναμική που έχει προκύψει στον πρόσφατο τουρκικό εκσυγχρονισμό προσθέτει επίσης νέες διαστάσεις στις παραδοσιακές σχέσεις της Τουρκίας με τα Κράτη μέλη της Ευρώπης και τις Ηνωμένες Πολιτείες.»²⁶

Η δημόσια διπλωματία, ένα εργαλείο άσκησης της εξουσίας, είναι μια νέα αντίληψη στην Τουρκία και συζητείται όλο και περισσότερο, ιδιαίτερα μετά την δημοσίευση του Γραφείου Δημόσιας Διπλωματίας του Τούρκου Πρωθυπουργού. Το Γραφείο Δημόσιας Διπλωματίας εκτελεί διάφορα καθήκοντα και ασκεί διάφορες δημόσιες διπλωματικές δραστηριότητες, και αυτό φαίνεται στο διάταγμα 27478 που δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 30 Ιανουαρίου 2010 αναφέρει:

“Η παγκοσμιοποίηση έχει καταστήσει τη διεξαγωγή των διεθνών σχέσεων περισσότερο πολύπλοκες στον σημερινό κόσμο, σύμφωνα με αυτή την παράμετρο σημαντικότερο ρόλο στην επιρροή και την καθοδήγηση αποτελεί η σύμπλευση της κοινής διπλωματίας, της διεθνής κοινότητας, με την παραδοσιακή διπλωματία. Για να επιτευχθεί η αποκατάσταση και η θεώρηση της θέσης της Τουρκίας έναντι των ετέρων και των κατηγοριών που της προσάπτουν, πρέπει τα προβλήματα της χώρα μας να παρουσιαστούν στη διεθνή σκηνή. Είναι απαραίτητο λοιπόν να χρησιμοποιηθούν εργαλεία δημόσιας διπλωματίας και μέθοδοι για την ακριβή ενημέρωση της Διεθνής κοινότητας.

Όπως αναφέρεται στο διάταγμα, σε ορισμένα ινστιτούτα και ιδρύματα θα ανατεθούν καθήκοντα για την παροχή πληροφοριών σχετικά με την Τουρκία στο εξωτερικό, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αυξηθεί η αξιοπιστία της Τουρκίας στην ΕΕ και τη Διεθνή κοινότητα. Ωστόσο, στον σημερινό κόσμο, όπου τα εθνικά και περιφερειακά προβλήματα μπορούν εύκολα να λάβουν μια παγκόσμια διάσταση,

---

²⁶I. Kalin, “US-Turkish Relations under Obama: Promise, Challenge and Opportunity in the 21st Century”, Journal of Balkan and Near East Studies, Vol. 12, No. 1, 2010, pp 93-108.

μια πιο αποτελεσματικά συντονισμένη συνεργασία και απόφαση είναι απαραίτητη μεταξύ των μηχανισμών λήψης αποφάσεων από ιδρύματα δημόσιας πολιτικής, όσον αφορά στις εξελίξεις στις πληροφορίες και των τεχνολογιών επικοινωνίας, στις ευκαιρίες και απειλές που αναδύονται στη διεθνή σκηνή.

Υπό το πρίσμα αυτών των παρατηρήσεων, με την ίδρυση του Γραφείου Δημόσιας Διοίκησης, η διπλωματία αποφασίστηκε να ασκείται υπό την επίβλεψη ενός ανώτερου σύμβουλου του πρωθυπουργού, υπεύθυνο για τη διεξαγωγή δημόσιων διπλωματικών δραστηριοτήτων και την εξασφάλιση της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ του κοινών ιδρυμάτων και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις- φορείς».²⁷

Στόχος της πολιτικής σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο αποτελεί η αναδιάρθρωση και η δημιουργία μίας νέας δυναμικής μέσω της κοινής γνώμης, της νομιμότητας, και της αποδοχής. Η τουρκική εξωτερική πολιτική δεν απαλλάσσεται από αυτές τις διαδικασίες. Έτσι η τουρκική δημόσια διπλωματία λαμβάνει υπόψη τους παγκόσμιους παράγοντες ως ιδιαίτερες πραγματικότητες που γεννήθηκαν ξεχωριστά στην ιστορία.

Βασικό στοιχείο μίας άρτιας εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής αφορά την εικόνα που δείχνει προς τους πολίτες της χώρας της και προς τους ετέρους, δηλαδή μια φράση που αντιπροσωπεύει την έκφραση αυτή αποτελεί «η εικόνα είναι το παν», καθώς διαμορφώνει τόσο την κοινή γνώμη, όσο και τις αντιλήψεις. «Για το λόγο αυτό η Τουρκία στηρίζεται στον εκσυγχρονισμό των δύο τελευταίων αιώνων, στα νέα εργαλεία επικοινωνίας που παρέχονται από την παγκοσμιοποίηση και σαφώς στα πέντε εκατομμύρια Τούρκους που διαμένουν στην Ευρώπη ώστε να επιτύχει την ένταξη της στην ΕΕ. Ο Γερμανός φιλόσοφος Gadamer υποστηρίζει ότι η ιστορία ζει μέσα και από τη γλώσσα, τα λόγια, τα σύμβολα, τις εικόνες και τις ιστορίες. Αυτοί οι παράγοντες εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αντίληψη της Ευρώπης για την Τουρκία.»²⁸

Καμία χώρα, ανεξάρτητα από το αν είναι μικρή ή μεγάλη, ανοιχτή ή κλειστή, δημοκρατική ή αυταρχική, ανατολική ή δυτική, μπορεί να παραμείνει αδιάφορη στη

²⁷<http://kdk.gov.tr/>, Official website of the Office of Public Diplomacy

²⁸I.Kalın, *Islam ve Batı*, Istanbul, ISAM Yayınları, 2007

δύναμη της κοινής γνώμης. Ωστόσο, πρέπει να καταβάλλονται προσπάθειες ώστε το παρελθόν να μην επισκιάζει το παρόν και το μέλλον μιας χώρας. Ο ρόλος της εθνικής και διεθνούς κοινής γνώμης καθορίζει ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας πολιτικής, την εφαρμογή της και τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα, από τις οικονομικές πολιτικές έως την χρήση ενεργειακών πόρων, τα περιβαλλοντικά θέματα σχετικά με τις πολιτικές μετανάστευσης και τα μέσα ενημέρωσης στις περιφερειακές συγκρούσεις. Χώρες, διεθνείς οργανώσεις, ΜΚΟ και άλλα ιδρύματα γνωρίζουν τη δύναμη της κοινής γνώμης και χρησιμοποιούν την δημόσια διπλωματία με αποτελεσματικό τρόπο.

Η Τουρκία τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να παίξει σημαντικό ρόλο σε τέτοιους διεθνείς οργανισμούς όπως η G-20, η οργάνωση της Ισλαμικής συνεργασίας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το ΝΑΤΟ και ο ΟΑΣΕ, και ήταν σχεδόν πάντα στο επίκεντρο της λήψης αποφάσεων σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Λαμβάνοντας αυτά υπόψη, φαίνεται ότι η δημόσια διπλωματία αποτελεί στρατηγική προτεραιότητα για την Τουρκία.

Η συμμετοχική εκπροσώπηση σε διάφορους οργανισμούς και fora εφαρμόστηκε από πολλές χώρες ως ένα ενεργό εργαλείο πολιτικής επικοινωνίας και δημόσιας διπλωματίας, ενώ είναι η προσπάθεια μιας χώρας να μοιράζεται έναν συνεπή και πειστικό απολογισμό της δικής της ιστορίας με το υπόλοιπο κόσμο.

1.6 Διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990, οι πολεμικές συγκρούσεις, η δημιουργία νέων αδύναμων κρατών, οι αλλαγές συνόρων στα Βαλκάνια και η πρακτική της εθνοκάθαρσης, ήταν μόνο μερικά από τα ζητήματα ασφαλείας στη γειτονιά της ΕΕ που απαιτούσαν μια αποτελεσματική αντιμετώπιση δεδομένου ότι μόλις το 1992, η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία είχε τότε τεθεί σε ισχύ προέβλεπε την πρόθεση δημιουργίας μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)»²⁹

---

²⁹ Φ. Μπέλλου, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Σύστημα» (Σημειώσεις ΑΔΙΣΠΟ-ΠΑΜΑΚ), 2019, σελ 2-3

Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ τα κράτη-μέλη υποχρεούνταν να καθορίζουν και να εφαρμόζουν μια Κοινή Εξωτερική Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), η οποία ουσιαστικά αποτέλεσε έναν δεύτερο διακυβερνητικό πυλώνα που θα αντικαθιστούσε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) που ίσχυε από το 1970 έστω και άτυπα.

Στη συνέχεια, το 1997 ως αποτέλεσμα της Διακυβερνητικής Διάσκεψης, συντάχθηκε η συνθήκη του Άμστερνταμ η οποία προέβλεπε ορισμένες καινοτομίες και οι οποίες με τη Συνθήκη της Νίκαιας που τέθηκε σε ισχύ το 2003 και τη Συνθήκη της Λισσαβόνας που τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2009, εμπλουτίστηκαν, μετονομάζοντας με την τελευταία (Λισσαβόνας) την ΚΕΠΠΑ σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ).

Με την συνθήκη της Λισσαβόνας προβλέπεται επίσης και η δυνατότητα δημιουργίας μίας Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών πάνω σε ζητήματα ΚΠΑΑ. «Μία από τις εξαιρετικά σημαντικές καινοτομίες που επιφέρει η ΣτΛ ³⁰ στην ΚΕΠΠΑ είναι η **ενδυνάμωση της θέσης του Υπατου Εκπροσώπου για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας.....**Η Συνθήκη πλέον **προβλέπει τον διαχωρισμό του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών από εκείνο των Γενικών Υποθέσεων.**»³¹

Επίσης σύμφωνα με μια έκθεση του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών το 2002,

«Η δημόσια διπλωματία διεκπεραιώνεται άψογα ως προτεραιότητα παράλληλα με όλους τους άλλους ευρωπαίους.³² Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), η οποία τοποθετείται ως αποτελεσματική "ήπια δύναμη", επικεντρώνεται στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη καθώς και σε όσες περιοχές γεινιάζουν με αυτές όπως τα Βαλκάνια, η Μέση Ανατολή, ο Καύκασος και η Αφρική. Η ΕΕ έχει αναπτύξει μια αποτελεσματική εσωτερική και εξωτερική πολιτική επικοινωνίας ως ένα αποτέλεσμα των νέων κανονισμών του 1999.»

³⁰ΣτΛ : Συνθήκη της Λισσαβόνας

³¹Φ. Μπέλλου, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Σύστημα» (Σημειώσεις ΑΔΙΣΠΟ-ΠΑΜΑΚ), 2019, σελ 57

³²Κ.Τ. Paschke, K. T., Report on the Special Inspection of 14 German Embassies in the Countries of the European Union, Berlin, Auswärtiges Amt, 2002, pp 9

Ο Γενικός Διευθυντής Τύπου της ΕΕ έχει αναπτύξει προγράμματα για την εξάλειψη του σκεπτικισμού σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει σημαντικούς πόρους για τις εξωτερικές σχέσεις και κρίνει την επικοινωνία και τη διπλωματία με χώρες εκτός ΕΕ ως στρατηγικό στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της.³³

Παρά τις δυσκολίες κατά τη διατύπωση - μια κοινή εξωτερική πολιτική της ΕΕ και οι συνδεδεμένες με αυτήν φορείς επικοινωνίας λειτουργούν αποτελεσματικά και εξηγεί την εξωτερική πολιτική της ΕΕ στην Ευρώπη και έξω από αυτήν.

Η ΕΕ επιτάχυνε τις προσπάθειές της να διαμορφώσει ένα κοινό όραμα εξωτερικής πολιτικής μετά την εισβολή στο Ιράκ το 2003, η οποία διέσπασε βαθιά το ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Αυτό οδήγησε στην υλοποίηση της "Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας" τον Νοέμβριο του 2003.

1.7 Διπλωματία των Ηνωμένων Πολιτειών

Με μεγάλη εμπειρία και ευρεία χρήση διαφόρων πόρων που έχει στη διάθεσή της για το δημόσια διπλωματία, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν φέρει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δημόσιας διπλωματίας ώστε να αποτελέσουν το κέντρο έλξης κατά τη διάρκεια και μετά την εποχή Ψυχρού Πολέμου. «Γνωστή ως η μόνη υπερδύναμη του κόσμου, οι Η.Π.Α. χρησιμοποίησαν αμέτρητες στρατηγικές από τη διπλωματία έως την πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες για την προβολή της διπλωματικής τους δύναμης σε διάφορα μέρη του κόσμου.»³⁴

Η στάση της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής έναντι των Ηνωμένων Πολιτειών κυμαίνεται ανάμεσα στην αγάπη και το μίσος. Από τη μία μεριά, ο ακατέργαστος ατομικισμός, οι συνήθειες

---

³³Anna Michalski, «The EU as a Soft Power: The Force of Persuasion», in Jan Melissen (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Basingstoke, Palgrave-Macmillan, 2005, σελ. 127-130

³⁴Frances Stonor Saunders, «Cultural Cold War: The CIA and the World of Arts and Letters», New York, The New Press, 1999, σελ. 52

κατανάλωσης και ψυχαγωγίας, η ηγεμονική εξωτερική πολιτική, οι στρατιωτικές βάσεις και η δυσανάλογη χρήση της δύναμης στη διεθνή αρένα, προκαλούν σκληρές επικρίσεις. Από την άλλη μεριά, οι ΗΠΑ είναι μια χώρα που προσφέρει ελευθερία και ευκαιρίες, είναι ηγέτης στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας και εκτιμάται για την ευελιξία των πολιτισμικών αξιών της και της πολιτικής μετανάστευσης (τουλάχιστον μέχρι πριν τρία-τέσσερα χρόνια). Οι δημόσιες διπλωματικές δραστηριότητες φιλοδοξούν να συμπεριλάβουν όλα αυτά τα θετικά στην προβολή της αμερικανικής εικόνας.

Οι ΗΠΑ εκτελούν τις δημόσιες δραστηριότητες διπλωματίας μέσω πέντε μεγάλων θεσμικών οργάνων : το Συμβούλιο Ραδιοτηλεοπτικών Εκπομπών (που παράγει όλα τα μη στρατιωτικά προγράμματα), το Υπουργείο Εξωτερικών, ο Λευκός Οίκος, η US Agency for International Development (USAID) και το Υπουργείο Άμυνας. Δεν υπάρχει οργανισμός που να συνδέει μεταξύ τους αυτά τα ιδρύματα, ωστόσο, όλες οι δραστηριότητες συντονίζονται κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους, το σχεδιασμό και τις διαδικασίες υλοποίησης.

«Το εκτιμώμενο ποσό των οικονομικών πόρων που η κυβέρνηση των ΗΠΑ χορήγησε για τη δημόσια διπλωματία το 2008 ήταν 1,6 δισ. Δολάρια ΗΠΑ. Για το έτος 2003, το ποσό αυτό ήταν περίπου 1,3 δισ. Δολάρια. Το εκτιμώμενο ποσό που δαπανήθηκε για διπλωματικές δραστηριότητες που επικεντρώνονται στις μουσουλμανικές χώρες είναι περίπου 400 εκατομμύρια. Αυτός ο προϋπολογισμός δεν περιλαμβάνει προγράμματα πανεπιστημίων ή τις υποτροφίες Fulbright, τα προγράμματα ανταλλαγής και τις εκστρατείες πολυμέσων.»³⁵

Αν και οι Ηνωμένες Πολιτείες φέρουν τις μεγαλύτερες δραστηριότητες δημόσιας διπλωματίας στον κόσμο, τα κύρια ζητήματα όσον αφορά την εικόνα και την αξιοπιστία τους εξακολουθούν να υφίστανται από τον κόσμο μετά τις 9/11. Ο επικεφαλής του προσωπικού, Mike Mullen, υπογράμμισε τη στενή σχέση μεταξύ των πολιτικών και της δημόσιας διπλωματίας όταν είπε ότι "αν δεν αλλάξουμε τις πολιτικές μας, όχι η επικοινωνία δε θα αποδειχθεί επιτυχής». Η δήλωση αυτή

---

³⁵Ο.π σελ. 167

επιβεβαιώνει την επιτυχία της δημόσιας διπλωματίας και είναι δυνατή μόνο μέσω πολιτικών που θεωρούνται δίκαιες και αποδεκτές και από άλλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΗΠΑ

2.1 Το ιστορικό των σχέσεων Τουρκίας και ΗΠΑ

Οι σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες κατέχουν σημαντική θέση στην εξωτερική διπλωματία της Τουρκίας και την πολιτική της ατζέντα. Δεν είναι μόνο η διμερή σχέση ισχυρή και συστηματικά δυναμική, αλλά διασταυρώνει και άλλα θέματα εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, που κάνει τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις μοναδικές από πολλές απόψεις. «Οι περιφερειακές πολιτικές της Τουρκίας στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή, τα προβλήματά της με τις γείτονες χώρες όπως με την Ελλάδα, την Συρία και την Κύπρο και η διαδικασία ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση που θέλει η Τουρκία εδώ και πολλά χρόνια βασίζονται στις σχέσεις με τις ΗΠΑ. Συνεπώς, οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις μπορούν εξηγηθούν μέσα από δύο αλληλένδετα δυναμικά πεδία: ο χώρος που καταλαμβάνει η Τουρκία στις παγκόσμιες και περιφερειακές στρατηγικές των ΗΠΑ, και οι προσδοκίες της Τουρκίας για βοήθεια από τις ΗΠΑ για να καταφέρει τους στόχους της εξωτερικής της πολιτικής».³⁶

Η σημασία της Τουρκίας στην πολιτική των ΗΠΑ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ανάγκη των ΗΠΑ να συνεργάζονται με βασικές περιφερειακές εξουσίες προκειμένου να προστατέψουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα σε όλο τον κόσμο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες βασίζονται στη συνεργασία με περιφερειακές εξουσίες για τη διατήρηση της παρουσίας τους σε ζωτικές περιοχές, ή να μπορεί να παρεμβαίνει σε τοπικές κρίσεις. Η συνεργασία με την Τουρκία αποτελεί έναν από τους κρίσιμους παράγοντες που μπορούν να ικανοποιήσουν τέτοιες στρατηγικές ανάγκες και είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, την Ευρασία και τα Βαλκάνια. Η Τουρκία επιθυμεί να ασκήσει ρόλο περιφερειακής δύναμης, δηλαδή να ασκεί στρατιωτική, πολιτική και οικονομική επιρροή στις περιβάλλουσες περιοχές, χωρίς να συνδέεται πάντα με τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, καθώς η ασφάλεια και τα συμφέροντά της δεν προέρχονται από εκείνη τις περισσότερες φορές.

---

³⁶<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/816443>, (2011), S.Kardas, «Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?» σελ 28-29

Σε τελική ανάλυση, οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις είναι η κορύφωση από συγκλίνουσες ή διαφορετικές πολιτικές που επιδιώκουν οι δύο δυνάμεις προς την κατεύθυνση σε ορισμένες περιοχές ή ζητήματα. Η Ουάσιγκτον επιδιώκει μία παγκόσμια υψηλή στρατηγική με συνεχιζόμενο ενδιαφέρον στις περιοχές γύρω από την Άγκυρα (Τουρκία) και αποτελούν τα θεμέλια αυτής της σχέσης. Παρά τις καταγγελίες των “decision makers” για έλλειψη μιας διατυπωμένης από την Ουάσιγκτον «πολιτικής για την Τουρκία», η σχέση αυτή παραμένει υπό το πρίσμα της ανάπτυξης της αμερικανικής πολιτικής έναντι της Ρωσίας, της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, της Ευρασίας, του Ισλαμικού κόσμου και της ενεργειακής γεωπολιτικής.³⁷

Οι απαρχές των αμερικανοτουρκικών δεσμών μπορούν να εντοπιστούν πίσω στην καταγεγραμμένη ιστορικά Οθωμανική περίοδο, αλλά ο σχηματισμός αυτής της σχέσης είναι προϊόν των ετών του Ψυχρού Πόλεμου.³⁸ Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες αποχώρησαν από τις παγκόσμιες υποθέσεις μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, είχαν ως αποτέλεσμα οι σχέσεις με τη νέα Τουρκική Δημοκρατία να παραμείνουν περιορισμένες. Με την εμφάνιση των Ηνωμένων Πολιτειών ως ισχυρή δύναμη στο διεθνές σύστημα που ακολουθήθηκε μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τέθηκαν τα θεμέλια για την επιδίωξη μιας σχέσης συμμαχίας. Η Τουρκία πήρε τη θέση της υπό τη διεθνή ηγεσία των ΗΠΑ στην οικονομική τάξη καθώς εντάχθηκε στον κόσμο των Τραπεζών και στο ΔΝΤ. Διεξήγαγε επίσης την εξωτερική πολιτική της υπό ένα φιλοδυτικό γνώμονα και ενσωματώθηκε στο δίκτυο συμμαχιών των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο μέσω της συμμετοχής της στο ΝΑΤΟ. Η σύγκλιση της πολιτικής της Τουρκίας με τις ΗΠΑ έγινε πιθανόν υπό την αίσθηση απειλής από την τότε Σοβιετική Ένωση, δίνοντας τη θέση της σε μία Συμμαχία Ψυχρού Πόλεμου, και εξελίχθηκε ως τέτοια κατά τα επόμενα έτη.³⁹

---

³⁷ Ian O. Lesser, “From Advocate to Stakeholder: US Policy towards Turkey and Implications for EU-Turkey Relations”, in Nathalie Tocci (eds.), *Talking Turkey in Europe: Towards a Differentiated Communication Strategy*, Rome, Istituto Affari Internazionali, 2008,σελ. 283

³⁸ <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/816443>,(2011), S.Kardas, *Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?*σελ. 28-29

³⁹ Ian O. Lesser (2008), ό.π.σελ. 285

«Ως αποτέλεσμα, τα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου οι ιδιαίτερες αυτές συνθήκες ενήργησαν ως αποφασιστικός παράγοντας που διαμόρφωσε τις αντιλήψεις των ΗΠΑ για την Τουρκία, και ότι η κληρονομιά-ιστορία θα επηρέαζε την εξέλιξη των διμερών σχέσεων κατά τα έτη που θα ακολουθούσαν. Ειδικότερα, τρεις αλληλένδετες παράμετροι αξίζουν να τονιστούν εδώ: Η γεωστρατηγική και γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας, η συνεργασία ως αντάλλαγμα εξωτερικής βοήθειας και στήριξης και η επιδίωξη ενός φιλο-αμερικανικού πολιτικο-ιδεολογικού ρόλου στο περιφερειακό επίπεδο.»⁴⁰

Έτσι, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων και από τις δύο πλευρές τόνιζαν συνεχώς τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας και τη γεωγραφική της θέση. Όχι μόνο η γεωγραφία της Τουρκίας, αλλά και ο πληθυσμός και οι στρατιωτικές της ικανότητες βοήθησαν την Τουρκία να ενσωματώσει τα σχέδια των ΗΠΑ για τη συγκράτηση των Σοβιετικών και τη διατήρηση της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας ήρθε στο προσκήνιο για άλλη μια φορά στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου και επαναπροσδιορίστηκε ως αληθής στη μεταβαλλόμενη γεωπολιτική πραγματικότητα, ειδικά στο πλαίσιο της ασφάλειας της ενέργειας.

Επιπλέον, για να ξεφύγουν από τους περιορισμούς που επιβάλλονται λόγω της περιορισμένης ικανότητας ισχύος της, η Τουρκία επεδίωξε την σχέση προστασίας με τη Δύση και παράλληλα επιδίωξε μια φιλοδυτική πολιτική σε αντάλλαγμα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέπτυξαν προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας προς την Τουρκία και έτσι γεννήθηκε η ελπίδα ότι θα ενισχυθούν οι στρατιωτικές ικανότητες της Τουρκίας έτσι ώστε να μπορούσε να εκπληρώσει τις αρμοδιότητές της στη γενική αμυντική στρατηγική του NATO.

Ως εκ τούτου, η βοήθεια-συνεργασία έγινε ένα αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της διμερούς σχέσης των δύο αυτών χωρών. Σαν αποτέλεσμα, Η Τουρκία επέτρεψε να χρησιμοποιηθεί η γεωγραφική της θέση από τις Ηνωμένες Πολιτείες και έτσι δημιουργήθηκαν στρατιωτικές εγκαταστάσεις σε τουρκικό

---

⁴⁰<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/816443>, (2011), S.Kardas, Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?σελ. 37

έδαφος ενάντια στο τότε ανατολικό μπλοκ. Εξάλλου, σε αντάλλαγμα για τη βοήθεια από την Αμερική, η Τουρκία ενήργησε σύμφωνα με την πολιτική των ΗΠΑ σε διάφορες διεθνείς διαφορές με άλλες χώρες. Η αμυντική και οικονομική συμφωνία συνεργασίας (DECA) του 1980 έδειξε αντιπροσωπευτικά τη λογική αυτή που στηρίζει τη συνδρομή των ΗΠΑ. Την επόμενη χρόνια, η Τουρκία άρχισε να λαμβάνει στρατιωτική και οικονομική βοήθεια ύψους περίπου 500 εκατομμυρίων δολαρίων ετησίως και συνέχισε την συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες.⁴¹

Τέλος, η σχέση βοήθειας-συνεργασίας, ανάμεσα σε ΗΠΑ και Τουρκία έπαιξε ρόλο στην ίδια την περιοχή σύμφωνα με τις προτεραιότητες των ΗΠΑ και της δυτικής συμμαχίας. Ενώ ο ρόλος αυτός ήταν σε μεγάλο βαθμό στρατιωτικός κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, αυτό ήταν για χρόνια πλαισιωμένο σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο στην εποχή μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Ορισμένες φορές, η Τουρκία παρουσιάστηκε ως πρότυπο σε πρόσφατα ανεξάρτητα κράτη ή χώρες, αλλάζοντας το καθεστώς. Ενώ άλλες φορές, η Τουρκία αναφέρθηκε ως η γέφυρα μεταξύ της Δύσης και των διαφόρων περιοχών στην Ευρασία και την Μέση Ανατολή.

Αυτές οι λειτουργίες αποδίδονται από την εξωτερική πολιτική που πραγματοποιήθηκε και έκαναν αποδεκτά τα οφέλη τις συμμαχίας και από τους Τούρκους ηγέτες που ήταν πρόθυμοι να εδραιώσουν στη δική τους χώρα την ασφάλεια από τη Δυτική κοινότητα αξιοποιώντας τον ρόλο αυτό που μπορούσαν να διαδραματίσουν για τα κοινά συμφέροντα.

Με λίγα λόγια, η Τούρκο-Αμερικανική σχέση ξεκίνησε ως εταιρική σχέση μεταξύ των άνισων δυνάμεων και ήταν βαριά εξαρτώμενη για λόγους ασφαλείας. Η τουρκική πλευρά ενσωμάτωσε τους ρόλους που αναμένεται από το χρόνο να διαμορφώνουν την εξωτερική πολιτική της. Στην Τουρκία πραγματοποιήθηκαν δύο σημαντικοί έξοδοι ευκαιριών λόγω της διμερούς σχέσης που εξελίχθηκε βάση αυτών των παραμέτρων, δηλαδή τους περιορισμούς που επιβάλλει η συμμαχία στην Τουρκία - ικανότητα να αναλαμβάνει αυτόνομη δράση και – η παρεμπόδιση των περιφερειακών πολιτικών της Τουρκίας.

---

⁴¹Ο.Π σελ. 39

2.2 Η εποχή μετά τον Ψυχρό Πόλεμο

Ως κόστος για την επιδίωξη της ασφάλειας ενάντια στις απειλές της Σοβιετικής Ένωσης μέσω της ένταξής της στις ΗΠΑ με μία δομή συμμαχίας, η Τουρκία στις περισσότερες υποθέσεις έπρεπε να αποδεχθεί τους περιορισμούς και το περιθώριο ελιγμών που επέβαλε η δομή της συμμαχίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σε περιστασιακές καταστάσεις στις σχέσεις υπήρξαν τριβές μετά την περίοδο εγκαθίδρυσης αυτής, που χαρακτήρισε και στιγματίσε τη συμμαχία τη δεκαετία του 1950. Οι πολλές κρίσεις που έλαβαν χώρα μεταξύ του 1960 και του 1980 υπενθύμισε στην Τουρκία τις ελλείψεις μιας ενιαίας κατεύθυνσης εξωτερικής πολιτικής. Τέτοιες πικρές εμπειρίες οδήγησαν την Τουρκία να εξερευνήσει τρόπους δημιουργίας οικονομικών δεσμών με τη Σοβιετική Ένωση. Σε τελική ανάλυση, ωστόσο, η ασφάλεια και η άμυνα της Τουρκίας και οι πολιτικές παρέμειναν ολοκληρωμένες με τη Δυτική συμμαχία, όπως έγινε ακόμη περισσότερο εμφανές με την αναθέρμανση του Ψυχρού Πολέμου στη δεκαετία του '80.

Ακόμη ένα άλλο κόστος της συμμαχίας με τη Δύση πραγματοποιήθηκε στην Τουρκία σε σχέσεις με τις γειτονικές περιοχές. Η Τουρκία, όπως αντανάκλαται σε όρους όπως η «πρώτη γραμμή» ή «νότια πλευρά», του ΝΑΤΟ, όρισε τις εξωτερικές της πολιτικές μέσα στα ευρύτερα περιγράμματα της Δυτικής συμμαχίας, και στο βαθμό που το έπραξε, δεν θα μπορούσε να αναπτύξει ανεξάρτητες περιφερειακές πολιτικές. Επιπλέον, σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου είναι διπολικός ο ανταγωνισμός είχε θέσει τις χώρες όπως αυτές στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή σε αντίθετα στρατόπεδα, και τον Εύξεινο Πόντο, τον Καύκασο και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας κάτω από άμεσο σοβιετικό έλεγχο, με αποτέλεσμα την απομόνωση της Τουρκίας από τις γειτονικές περιοχές.

Η Τουρκία έχοντας απομονωθεί από το δική της άμεση γειτονιά, βρέθηκε απροετοίμαστη για τη νέα εποχή που θα υποδεχόταν. Με την εξαφάνιση του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης, τα περιφερειακά συστήματα έγιναν περισσότερο σημαντικά και η τοπική δυναμική έπαιξε πρωταγωνιστικό και σημαντικό ρόλο στη συμπεριφορά της εξωτερικής πολιτικής πολλών χωρών. Η Τουρκία αντιμετώπισε δυσκολίες στην πλεύση και το χειρισμό αυτών των καταστάσεων λόγω των κακών δεσμών και της έλλειψης γνώσεων σχετικά με αυτές τις «νέες» περιοχές.

Η Τουρκία ήταν μία από τις χώρες που αντιμετώπισαν αμέσως τις αρνητικές επιπτώσεις στο νέο διεθνές περιβάλλον και έπρεπε να αναπτύξει πολιτικές για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις που παρουσίαζαν πολλούς εμφύλιους πολέμους και συγκρούσεις όπως στα Βαλκάνια ή στη σύγκρουση Αζερμπαϊτζάν-Αρμενίας και να αντιμετωπίσουν νέες προκλήσεις ασφάλειας στη Μέση Ανατολή.

Όπως η Τουρκία διεξήγαγε όλο και περισσότερο την εξωτερική πολιτική της ως περιφερειακή εξουσία, οι σχέσεις της με την «μοναδική υπερδύναμη» επηρεάστηκε από αυτό το νέο περιβάλλον. Από πολλές απόψεις, οι πολιτικές των ΗΠΑ στην γειτονιά της Τουρκίας έθεταν την προσαρμογή της Τουρκίας στη νέα γεωπολιτική πραγματικότητα. Ως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου που πλησίαζε, εμφανίστηκε μια ευρέως κοινή αντίληψη ότι η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας και η σημασία της ήταν σε παρακμή.

Μια μεγάλη στροφή που μπορούσε να βοηθήσει την Τουρκία να ξεπεράσει τον φόβο της εγκατάλειψης από τις ΗΠΑ ήταν ο πόλεμος του Κόλπου. Η προληπτική πολιτική που υποστήριξε ο Πρόεδρος Τουρκούτ Οζάλ βοήθησε την Τουρκία να επιβεβαιώσει τη στρατηγική της αξία στο εσωτερικό πολιτικών κύκλων της Δύσης.⁴² Αργότερα, όπως προέκυψε ο μετασοβιετικός χώρος ως περιοχή ενδιαφέροντος για τις Ηνωμένες Πολιτείες, ο ρόλος της Άγκυρας στις πολιτικές των ΗΠΑ για την περιοχή και τις προοπτικές της συνεργασίας πρόσφερε μία αναζωογόνηση της διμερούς εταιρικής σχέσης, ενώ οι ΗΠΑ στήριξαν την διευκόλυνση της διείσδυσης της Τουρκίας στα νέα έθνη. Ως αποτέλεσμα, η τουρκική εξωτερική πολιτική εισήλθε σε μια νέα εποχή της δυναμικής αναθέρμανσης των σχέσεων με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα κράτη και επαναπροσδιορίστηκε με βάση το πολυπεριφερειακό προσανατολισμό της Άγκυρας.

Προς μια στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ μιας παγκόσμιας Ισχύος και Περιφερειακής Εξουσίας, η Τουρκία κατάφερε να προσαρμοστεί στο νέο γεωπολιτικό περιβάλλον των πρώτων μετά το Ψυχρό Πόλεμο ετών. Ως

---

⁴²Robert Chase, Emily Hill and Paul M. Kennedy (eds.), *The Pivotal States: A New Framework for U.S. Policy in the Developing World*, New York, W.W. Norton & Company, 1999.σελ.19

επιδιωκόμενη περιφερειακή εξουσία, η Τουρκία γενικά επιδίωξε να ενεργήσει από κοινού με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Η πολιτική της Τουρκίας επικρίθηκε περιστασιακά, γεγονός που οδήγησε σε διακυμάνσεις στις διμερείς σχέσεις. Τέτοιες τριβές οδήγησαν έπειτα στη πολυδιάστατη σχέση που ήρθε να οριστεί ως στρατηγική εταιρική σχέση στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Καθ' όλη την πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα, οι έννοιες που χρησιμοποιούνταν για να περιγράψουν τις σχέσεις διευθετήθηκαν μέσω σημαντικών αλλαγών, αντανακλώντας ταλαντώσεις στους πολιτικούς δεσμούς. Πολλοί παράγοντες μπορούν να αναφερθούν ότι διευκόλυναν τη «στρατηγική εταιρική σχέση» σε όλη τη δεκαετία του 1990.

Όπως προαναφέρθηκε, η σύγκλιση πολιτικής μεταξύ των δύο πλευρών πραγματοποιήθηκε είτε λόγω κοινών αντιλήψεων απειλής, είτε λόγω αλληλεπικαλυπτόμενων συμφερόντων. Ίσως η μεγαλύτερη εξαίρεση από αυτή τη γενική τάση σύγκλισης ήταν η υποψία για κρυφές μεθοδεύσεις ίδρυσης ενός κουρδικού κράτους στην Μέση Ανατολή από τις Ηνωμένες Πολιτείες, μια υποψία που μοιράζονταν μεγάλα τμήματα του κοινού και μερικοί πολιτικοί κύκλοι. Τέτοιες απόψεις αποτέλεσαν τον πυρήνα ενός αυξανόμενου σκεπτικισμού προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα συναισθήματα του «Αντι-αμερικανισμού» που εμφανίστηκε ως ένα σημαντικό ζήτημα κατά την επόμενη δεκαετία.

2.3 Οι σχέσεις τους μετά τον πόλεμο του Ιράκ το 2003

Στα πρώτα χρόνια του νέου αιώνα, η διμερής σχέση ξεκίνησε σε μια τροχιά συνεταιριστικού χαρακτήρα. Μετά τα γεγονότα της 11 Σεπτεμβρίου και του περιβάλλοντος που δημιουργήθηκε, η Τουρκία, χαιρετίζοντας τις προσπάθειες των ΗΠΑ να ορίσουν την τρομοκρατία ως παγκόσμιο πρόβλημα, υποστήριξε τον πόλεμο σχετικά με την τρομοκρατία. Σε αντάλλαγμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες τότε υποστήριξαν την ένταξή της στην ΕΕ ή τις μεθοδεύσεις στις προσπάθειές της να λύσει το Κυπριακό θέμα. Ομοίως, ένα παράδειγμα που ήταν η πιο ζωντανή απόδειξη του τύπου συνεργασίας-βοήθειας, οι Ηνωμένες Πολιτείες βοήθησαν την Τουρκία απευθείας και μέσω του ΔΝΤ, όταν οι τελευταίες αντιμετώπισαν σημαντική χρηματοοικονομική κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 2000.

Μετά όμως τις διαφωνίες της Τουρκίας κατά τον πόλεμο του Ιράκ το 2003, πολλά άλλα έθνη επίσης άρχισαν να αμφισβητούν τις σχέσεις τους με την Ηνωμένες Πολιτείες, η οποία προκάλεσε μια συζήτηση για το μέλλον των συμμαχιών των ΗΠΑ παγκοσμίως. Ενώ πολλοί παρατηρητές ανέμεναν την Τουρκία να συμμετάσχει στον συνασπισμό υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, μετά την αποτυχία του τουρκικού κοινοβουλίου να εγκρίνει την κυβερνητική κίνηση, η Τουρκία δεν επέτρεψε τελικά την έναρξη ένα δεύτερου μετώπου στο Ιράκ μέσω της επικράτειάς της. Η εξέλιξη αυτή ξεκίνησε μια συζήτηση σχετικά με το μέλλον των διμερών σχέσεων. Ενώ ορισμένοι κάλεσαν τις ΗΠΑ να τιμωρήσουν την Τουρκία, άλλοι ζήτησαν η Τουρκική κυβέρνηση να επανεξετάσει τους δεσμούς της με την Ουάσιγκτον.

Στη συζήτηση που ακολούθησε ο πόλεμος του 2003 στο Ιράκ, η Τουρκία ήταν μία εκ των πολλών Δυτικών και μη Δυτικών δυνάμεων που άρχισαν να επανεξετάζουν την άποψή τους σε σχέση με την Ουάσιγκτον. Σε αντίθεση με την εκστρατεία στο Αφγανιστάν, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν μπόρεσαν να συγκεντρώσουν έναν διεθνή συνασπισμό πίσω από την εισβολή τους στο Ιράκ, μία πράξη της οποίας η νομιμότητα ήταν όλο και περισσότερο αμφισβητήσιμη. «Στο βαθμό που η διοίκηση Μπους ακολουθούσε μια εξωτερική πολιτική που βασιζόταν σε μονομερή δράση και στα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα, η υπόλοιπη διεθνή κοινότητα εξέφρασε δυσφορία για το ρόλο της Ουάσιγκτον στον κόσμο. Οι αυστηρές πολιτικές της Ουάσιγκτον, τις οποίες αρκετές φορές αγνοούν ακόμη και παρά τα συμφέροντά τους οι σύμμαχοι, ήρθαν να γίνουν αντιληπτές ως πηγή απειλής από άλλες δυνάμεις, οι οποίες αναμφίβολα ασχολούνται με νέες στρατηγικές, όπως της «ήπιας εξισορρόπησης», για την αντιμετώπιση της επιρροής των ΗΠΑ.»⁴³

Επιπλέον, μια ταυτόχρονη συζήτηση σχετικά με τη διατήρηση της κυριαρχίας των ΗΠΑ σε παγκόσμιο επίπεδο τέθηκε υπό ενδελεχή έλεγχο. Από την μία, η αδυναμία των Ηνωμένων Πολιτειών - να επιτύχουν τους επιθυμητούς στόχους τους στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, οδήγησε στην αμφισβήτηση των ΗΠΑ

---

⁴³Stephen M. Walt, «Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy», New York, W.W. Norton, 2005.

ως στρατιωτική και πολιτική κυρίαρχη δύναμη, η οποία απέκτησε μια νέα διάσταση μετά το 2008 με το πόλεμο Ρωσίας-Γεωργίας.

Στην άλλη πλευρά, η παγκόσμια οικονομική κρίση, που προκλήθηκε στις ΗΠΑ, προκάλεσαν σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με την ικανότητα των ΗΠΑ να διοικούν τη διεθνή οικονομική τάξη. Λαμβάνοντας υπόψη τη στροφή των οικονομικών δραστηριοτήτων προς την κατεύθυνση της Ασίας, προκλήθηκε μία συζήτηση όσο αφορά αυτές τις εξελίξεις για την παγκόσμια οικονομική και κοινωνική διάσταση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Για την αντιμετώπιση αυτής της χρηματοπιστωτικής κρίσης οδηγήθηκαν υπό διεθνείς προσπάθειες στην ίδρυση νέων φόρουμ, όπως η Ομάδα των 20 (G-20), η οποία περιλάμβανε επίσης νέους παράγοντες, όπως η Τουρκία.

Επιπλέον οι Τούρκοι ηγέτες αμφισβήτησαν την Αμερικανική παγκόσμια υπεροχή και την μονοπολική παγκόσμια τάξη και τόνισαν την ανάγκη για πιο συμμετοχική λήψη αποφάσεων με αυξανόμενη προβολή της Τουρκίας σε διεθνείς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, την Ομάδα των 20, την Οργάνωση Ισλαμικής Διάσκεψης και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει πλέον ως γνώμονα την σκόπιμη προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της θέσης της στις διεθνείς σχέσεις.

Έτσι, «η Τουρκία ανακαλύπτει ολοένα και περισσότερες προοπτικές γειτονίας και άρχισε να επαναπροσδιορίζει τις περιφερειακές πολιτικές της σε μια φιλόδοξη πλατφόρμα. Η ανάδειξη σε περιφερειακή δύναμη αποτελεί μείζονα δύναμη στις διεθνείς σχέσεις και οι τουρκικές πολιτικές φαίνεται συμβαδίζουν με αυτή την τάση». ⁴⁴ Από τη μία πλευρά, τα κράτη βαδίζουν εκθετικά με τις περιφέρειές τους σε οικονομική και πολιτική συνεργασία από την κατάρρευση του διπολικής δομής του συστήματος. Αφ' ετέρου, ορισμένες περιφερειακές δυνάμεις με ικανότητα να αναλάβουν τους ηγετικούς ρόλους στην περιοχή έχουν γίνει κέντρα προσέλκυσης στην παγκόσμια πολιτική.⁴⁵

---

⁴⁴David A. Lake and Patrick M. Morgan (eds.), «Regional Orders: Building Security in a New World», University Park, Penn State University Press, 1997.

⁴⁵Mohammed Ayoob, «From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order», Australian Journal of International Affairs, Vol.53, No.3 (November 1999)

Από αυτή την οπτική γωνία, η έμφαση στην περιφερειακή διάσταση και η αυτο-αντίληψη της Τουρκίας ως περιφερειακή εξουσία δεν είναι μοναδική. Αμέσως μετά το Ψυχρό Πόλεμο, η Τουρκία ανέπτυξε μια περιφερειακή πολιτική για την προώθηση των συμφερόντων της στη νέα γεωπολιτική της ύπαρξη και επέκταση προς την Ευρασία και τα Βαλκάνια. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, οι νέες πρωτοβουλίες της Τουρκίας και οι προσπάθειες για την προώθηση των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, ιδίως στη Μέση Ανατολή, μπορεί να θεωρηθεί ως η συνέχιση αυτής της περιφερειακής έμφασης.

Ενώ η προσέγγιση της δεκαετίας του 1990 αντικατόπτριζε την προσπάθεια προσαρμογής της Τουρκία στις Δυτικές πολιτικές στη γειτονιά της, τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει αναζητήσει ένα περιφερειακό μοντέλο εξουσίας που θα θέσει τις δικές της προτεραιότητες στο κέντρο.⁴⁶ Η έμφαση στη δημιουργία των δικών της προτεραιοτήτων στη διαμόρφωση των περιφερειακών πολιτικών, τον βαθμό της ανεξαρτησίας δράσης από δυτικούς εταίρους και η τολμηρή στάση της που συνοδεύει την ετοιμότητα να διακινδυνεύσει και να έρθει σε αντιπαράθεση κατά την αναζήτηση των προτεραιοτήτων της, ήταν το καθοριστικό χαρακτηριστικό της περιφερειακής πολιτικής της Τουρκίας κατά την τελευταία δεκαετία.

Ως αποτέλεσμα αυτής της αναζήτησης για αυτονομία, η οποία συνοψίζεται από τον υπουργό Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου ως η έννοια της "κεντρικής χώρας", δηλαδή στην προθυμία της Τουρκίας να διαδραματίσει με τον καλύτερο τρόπο έναν περιφερειακό ρόλο με δυτικά ενδιαφέροντα στο περιβάλλον των γύρω περιοχών. Συναφώς, η χρήση της έννοιας "κεντρικής χώρας" ως μεταφορά, απορρίπτει όχι μόνο τις έννοιες του Ψυχρού Πολέμου της «πρώτης γραμμής» ή της «νότιας πλευράς», αλλά και τις μετά το Ψυχρό Πόλεμο μεταφορές της «γέφυρας» ή «στροφής» της χώρας. Αυτή η νέα προοπτική βάζει στο κέντρο της την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και στην αντίληψή της τη γεωγραφική και ιστορική θέση της χώρας. Αν και σταματούν σύντομα να απορρίπτουν τους δεσμούς της Τουρκίας με τη Δύση και τις Ηνωμένες Πολιτείες, προτείνουν να το αντιλαμβάνονται ως μία από τις πολλές εξωτερικές συνδέσεις. Με άλλα λόγια, στη νέα πολυδιάστατη περιφερειακή πολιτική, οι σχέσεις της Τουρκίας με τις Ηνωμένες

---

⁴⁶Graham E. Fuller, "Turkey's Strategic Model: Myths and Realities", *The Washington Quarterly*, Vol.27, No.3 (Summer 2004), σελ.51-64

Πολιτείες μειώνονται ως ένα από τα πολλά στοιχεία για την ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής.

Ένα άλλο διακριτικό χαρακτηριστικό των νέων περιφερειακών πολιτικών της Τουρκίας είναι αυτό των θεμάτων ασφαλείας που έχουν χάσει έδαφος σε συνεργατικές πολιτικές. Αν και η Τουρκία υπόγραψε μια τέτοια συνεταιριστική πρωτοβουλία ασφάλειας όπως την Οικονομική Συνεργασία της Μαύρης Θάλασσας κατά τη δεκαετία του 1990, οι περιφερειακές πολιτικές προσανατολίζονται σε μεγάλο βαθμό προς την κατεύθυνση αυτή για την αντιμετώπιση των απειλών ή των ασταθειών από τις γειτονικές χώρες ή από περιφερειακές κρίσεις. Αυτή η εξωτερική πολιτική που βασίζεται στην ασφάλεια παρουσιάζει περιορισμούς στην ικανότητα της Τουρκίας να ενθαρρύνει την περιφερειακή συνεργασία και την ανάγκασε να διατηρήσει τη στρατιωτικο-στρατηγική της συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Ως αποτέλεσμα, απέρριψε την θεώρηση που διακατείχε καθορίζοντας τις σχέσεις της με τους γείτονες με βάση τις παραμέτρους ασφάλειας και ήρθε να αντιληφθεί την περιοχή της ως περιοχή πιθανής συνεργασίας. «Την ίδια στιγμή, ένα παράλληλο αποτέλεσμα του μετασχηματισμού της Τουρκίας ήταν η αυξανόμενη της οικονομική και εμπορική σημασία, παράγοντες που σφυρηλάτησαν την τουρκική ξένη πολιτική που οδήγησε σε μια ορατή αύξηση της οικονομικής παρουσίας της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή. Ως αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής και της προσέγγισης του "εμπορικού κράτους" που βασίζονταν στις περιφερειακές πολιτικές, καθοδηγούνταν από τις οικονομικές σκέψεις και είχε ως στόχο ενισχύσουν την περιφερειακή συνεργασία».⁴⁷

Εξάλλου, η νέα περιφερειακή προσέγγιση εξουσίας της Τουρκίας δεν είναι με βάση μόνο τη γεωπολιτική της θέση ως παράγοντας, αλλά είναι επίσης δεδομένη λόγω της μεγάλης προβολής στην δημιουργία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.⁴⁸ Το εννοιολογικό αυτό υπόβαθρο καθορίζεται από τον Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος υπογραμμίζει τόσο το γεωγραφικό όσο και το

---

⁴⁷Saban Kardas, «Turkey's Push for Caucasus Stability and Cooperation Platform», ADA Biweekly Newsletter, Vol.1, No.14-15, (1 September 2008)

⁴⁸İ. Kalın, "Turkey and the Middle East: Ideology or Geopolitics?", Private View, (2008)

ιστορικό βάθος στον επαναπροσδιορισμό της Τουρκίας στη διεθνή σκηνή. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η Τουρκία έχει ευθύνη προς τους ανθρώπους πέρα από τα σύνορά της λόγω ιστορικο-πολιτιστικών λόγων, και προκειμένου να εκπληρώσει αυτή την ευθύνη, έχει στόχο να ακολουθήσει προληπτικές περιφερειακές πολιτικές.

Η προσέγγιση της Τουρκίας στην επιδίωξη του περιφερειακού προσανατολισμού με τους γείτονες και η εξωτερική πολιτική έχουν οδηγήσει σε περιστασιακή απόκλιση από τις πολιτικές των ΗΠΑ. Η πολιτική των ΗΠΑ προς τις περιφέρειες που περιβάλλουν την Τουρκία πιο συχνά ορίζεται από την ένταση και τον ανταγωνισμό. Σε αυτό το περιβάλλον, εξάλλου, η Τουρκία έχει γίνει όλο και περισσότερο αντίθετη προς τις προσπάθειες των ΗΠΑ να της αναθέσουν περιφερειακούς ρόλους και νέα κυβέρνηση δίνει προτεραιότητα στην έννοια της “κεντρικής χώρας”.

Επιπλέον, εκτός από την προσπάθεια άνθησης των δεσμών της με τους άμεσους γείτονες, η Τουρκία έχει επιδιώξει να αναπτύξει στενότερες σχέσεις με ανερχόμενες δυνάμεις όπως η Κίνα, η Βραζιλία και η Νότια Κορέα. Τέτοια «ανοίγματα» σε νέα περιφέρειες, έλαβαν μεγάλης σημασίας από την κυβέρνηση καθώς εξυπηρετούσαν πολλούς σκοπούς: διαφοροποιώντας τις εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας σε παγκόσμια κλίμακα, μειώνοντας την εξάρτησή της από τη Δύση και τις Ηνωμένες Πολιτείες, και δηλώνοντας σαφώς την ετοιμότητά της να προετοιμαστεί για τον μετα-αμερικανικό κόσμο.

Την ίδια στιγμή, η Τουρκία με τα βήματά της αντικατόπτριζε την αξία της που αποδίδεται στη γεωγραφική θέση της. Η αυξανόμενη συμμετοχή της Τουρκίας στις Αραβο-Ισραηλιτικές διαμάχες, η προάσπιση των δικαιωμάτων των Παλαιστινίων σε διεθνείς οργανισμούς και fora, ή τις επιφυλάξεις σχετικά με την επιλογή του Αντερς Φογκ Ρασμούσεν ως επικεφαλής του NATO και όλες τις σημαντικές ενδείξεις για την έκταση στις οποίες έπαιξαν ρόλο στις γεωπολιτισμικές εκτιμήσεις και στη νέα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Οι εντάσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες λόγω γεωπολιτικών συμφερόντων ή γεωπολιτικών σκέψεων οδήγησαν ορισμένους κύκλους μέσα στις Ηνωμένες Πολιτείες να υποστηρίξουν ότι η Τουρκία απομακρύνεται από τον παραδοσιακό άξονά τους και παρασύρεται προς τη Μέση Ανατολή. «Η τουρκική κυβέρνηση απέρριψε αυτές τις

χρεώσεις, υποστηρίζοντας αντί αυτού ότι οι νέες συμπληρωματικές πρωτοβουλίες αντικατέστησαν τις υφιστάμενες δεσμεύσεις της στα νέα της βήματα και το πολυδιάστατο αποτέλεσμα που προκύπτει στρέφει, κατά την άποψή τους, στην σηματοδότηση της κανονικοποίησης για την Τουρκία.»⁴⁹

Με την αναθεώρηση των παραδοσιακών παραμέτρων της Αμερικανικής-Τουρκικής σχέσης, τα δύο μέρη έχουν αντιμετωπίσει αντιπαράθεση σε πολλά θέματα. Την ίδια στιγμή, οι δύο πλευρές έχουν συνεχίσει να συνεργάζονται σε πολλούς τομείς. Τα θέματα που σχετίζονται με την Ευρώπη αποτελούν μία μεγάλη διάσταση των σχέσεων ΗΠΑ-Τουρκίας. Παραδοσιακά, η Τουρκία συχνά χρησιμοποίησε τους δεσμούς της με τις Ηνωμένες Πολιτείες για να ξεπεραστούν τα προβλήματα που συναντήθηκαν με τα Ευρωπαϊκά κράτη. Από την άποψη αυτή, οι αμερικανικές διοικήσεις συνέχισαν την υποστήριξη της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

Η μετακίνηση της Τουρκίας προς την κατεύθυνση της Ευρώπης προκάλεσε τον εξευρωπαϊσμό της τουρκικής κουλτούρας και της εξωτερικής πολιτικής και διευκόλυνε την υιοθέτηση από την Τουρκία ήπιων δυνάμεων και διπλωματίας, χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων, σε αντίθεση με την Ουάσιγκτον με την προσέγγιση σκληρής ισχύος. Ως εκ τούτου, η Τουρκία απομακρύνθηκε από τις ΗΠΑ σχετικά με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και ακολούθησε τη θέση των Ευρωπαϊκών κρατών.

Παρά την απόκλιση αυτή, η υποστήριξη των ΗΠΑ για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ συνεχίστηκε με διάφορες μορφές κατά την εποχή του Μπους. Μετά το ναυάγιο των ευρωπαϊκών ενταξιακών προοπτικών της Τουρκίας, για πολλούς Αμερικανούς, ο αποκλεισμός της Τουρκίας από τη Δύση και την ΕΕ, της έδωσε την ώθηση να στραφεί προς τη Μέση Ανατολή και τη Ρωσία. Για να αποφευχθεί αυτή η "μετατόπιση άξονα", η ΕΕ άρχισε να πιέζεται έτσι ώστε να είναι ευπρόσδεκτη η Τουρκία. Παρά το γεγονός αυτό, παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματική η πολιτική αυτή.

---

⁴⁹M. Aydın and S. Acikmese, "Europeanization through EU Conditionality: Understanding the New Era in Turkish Foreign Policy", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol.9, No.3 (December 2007)

2.4 Οι σχέσεις τους στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας

Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός των ενεργειακών πόρων και η μεταφορά αυτού στην Ευρασία ήταν μια άλλη περιοχή αλληλεπικαλυπτόμενων συμφερόντων στις διμερείς σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας. Καθ' όλη τη δεκαετία του 1990, η Τουρκία καθόρισε τις ενεργειακές πολιτικές της σε μια Δυτική κατεύθυνση και προσπάθησε να κερδίσει μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου μέσω της ένταξής της στις ΗΠΑ και του Ενεργειακού Διαδρόμου Ανατολής-Δύσης. Παρ' όλα αυτά, η πολιτική των ΗΠΑ έναντι του Ιράν, βάσει κυρώσεων και του αποκλεισμού του, θέτουν σημαντικά εμπόδια στις προσπάθειες της Τουρκίας να εμβαθύνει τους δεσμούς με αυτόν τον ενεργειακό τομέα.

Επιπλέον, μερικοί κύκλοι στις ΗΠΑ με την υποψία ότι θα υπάρξουν αυξανόμενοι δεσμοί της Τουρκίας με τη Ρωσία το 2004 στον τομέα της ενέργειας, υποστήριξαν ότι διακινδυνεύουν την ασφάλεια της επέκτασης, αποτρέποντας τη δυτική ενεργειακή κίνηση στο Αφγανιστάν. Ακολουθούμενη από διεθνείς παρεμβάσεις στο Αφγανιστάν, η Τουρκία ανέλαβε σημαντικό ρόλο στη χώρα αυτή, και η συνεχιζόμενη εταιρική σχέση που υπάρχει παρέμεινε ένας σημαντικός τομέας συνεργασίας, παρά τις επίμονες διαφορές σχετικά με το επιλογή συγκεκριμένων μέσων πολιτικής.

Η τουρκική κυβέρνηση της εποχής παρείχε υλικοτεχνική υποστήριξη προς τις επιχειρήσεις συνασπισμού κατά των Ταλιμπάν, σύμφωνα με την πολιτική της Τουρκίας για την υποστήριξη της παγκόσμιας μάχης ενάντια στην τρομοκρατία. Αν και η Τουρκία απέφυγε την αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων, ενώθηκε στη διεθνή εντολή του ΟΗΕ για Δύναμη Βοήθειας Ασφαλείας (ISAF) όταν ιδρύθηκε για πρώτη φορά ως συνασπισμός πρόθυμος για βοήθεια και αργότερα μεταφέρθηκε προς τη διοίκηση του NATO. Σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, η Τουρκία ανέλαβε την ISAF, ενώ τα στρατεύματά της όσο αφορά εισφορές στρατιωτών κυμάνθηκαν μεταξύ μερικών εκατοντάδων και πάνω από 1.500. Παρά τον ρόλο της στην ISAF, η Τουρκία εξέφρασε διαρκώς δυσφορία για την απώλεια των ζωών που οφείλονται στις επιθέσεις των ΗΠΑ ή του NATO, και επιδίωξε διατηρήσει αδελφικούς δεσμούς με τον Αφγανούς.

Με την πάροδο του χρόνου, η Τουρκία επαναπροσδιορίστηκε πολιτικά για το Αφγανιστάν, υποστηρίζοντας ότι το πρόβλημα δεν μπορούσε να επιλυθεί από στρατιωτικούς και οι δικές της συνεισφορές θα αφορούσαν και θα συγκεντρωνόντουσαν στην κοινωνική σφαίρα, ειδικά στο πλαίσιο ανασυγκρότησης της χώρας. Κάτω από αυτό, η Τουρκία αναδιοργάνωσε τον στρατό της και την παρουσία της στο πλαίσιο της περιφερειακής περιοχής της και την βοήθειά της στην επαρχιακή ανασυγκρότηση ομάδας στο Wardak. Σε αυτό το πλαίσιο, εκτός από την ίδρυση κοινωνικών και διοικητικών υποδομών, οι δραστηριότητές της επικεντρώθηκαν στην κατάρτιση και την εκπαίδευση της αφγανικής αστυνομίας και των στρατιωτών.

Ο μετασχηματισμός στην προσέγγιση της Τουρκίας, που ξεκίνησε κατά τη διάρκεια των ετών Μπους, συνέχισε την εποχή του Ομπάμα, οδηγώντας ακόμη και σε περιστασιακές τριβές με τη νέα διαχείριση. Η Τουρκία αντιτίθεται στις προσκλήσεις του Ομπάμα για νέες συνεισφορές πολλών συμμαχικών στρατευμάτων, συμπεριλαμβανομένης αυτής, ως μέρος των στρατευμάτων τους το 2009.

«Επιπλέον, η Τουρκία βρήκε την πολιτική των ΗΠΑ να ξεχωρίζει τους Ταλιμπάν προβληματική, και υποστήριξε ότι μια διαρκής λύση θα απαιτούσε την συμπερίληψη όλων των φατριών στο πολιτικό πρόσωπο του Αφγανιστάν. Σύμφωνα με αυτή την πολιτική, η Τουρκία, πρωτοπόρος σε πολλές περιφερειακές πρωτοβουλίες όπως η RECCA, που έφερε μαζί εκπρόσωπους διαφόρων Αφγανικών ομάδων καθώς και γείτονες του Αφγανιστάν. Η υποστήριξη τέτοιων πρωτοβουλιών που έλαβε από τις δυτικές δυνάμεις είναι μία σημαντική ένδειξη της δεκτικότητας προς την *sui generis* προσέγγισή της, όπως είναι η αναγνώριση της Ουάσιγκτον ότι θα διατηρήσει τις διμερείς σχέσεις μέχρι σήμερα λαμβάνοντας υπόψη τις προτεραιότητες της Τουρκίας.»⁵⁰

---

⁵⁰Graham E. Fuller, "Turkey's Strategic Model: Myths and Realities", *The Washington Quarterly*, Vol.27, No.3 (Summer 2004), σελ.51-64

2.5 ΗΠΑ-Τουρκία και Μέση Ανατολή

Η δυναμική της απόκλισης στις διμερείς σχέσεις Τουρκίας-ΗΠΑ ήταν πιο ορατές στη Μέση Ανατολή. Έχοντας αντιπαχθεί στα σχέδια πολεμικών επιχειρήσεων των ΗΠΑ, η Τουρκία συνέχισε την αντίθεσή της προς αυτές μετά τον πόλεμο του 2003 και τα ζητήματα που σχετίζονται με το Ιράκ, ως θέμα αντιπαράθεσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι πιο άμεσες αιτίες της αμφισβήτησης αφορούσαν την στενή σχέση με τις Ηνωμένες Πολιτείες σφυρηλατημένες με την Περιφερειακή Κυβέρνηση του Κουρδιστάν στο Βόρειο Ιράκ, και την περιφερειακή αστάθεια που προκλήθηκε από την εισβολή. Παρ' όλα αυτά, η δυναμική της συνεργασία απέκτησε έδαφος με την πάροδο του χρόνου. Ένας κύριος λόγος που προετοίμασε το έδαφος για σύγκλιση μεταξύ Ουάσιγκτον και Άγκυρας για το Ιράκ ήταν η ανάγκη της Τουρκίας για να εξασφαλίσει την πολιτική και στρατιωτική υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών στην πάλη της εναντίον των σχηματισμών του ΡΚΚ που κατέφευγαν στο Βόρειο Ιράκ. Με την αναζωπύρωση της βίαιης εκστρατείας του ΡΚΚ στο Ισραήλ το δεύτερο μισό της δεκαετίας, η εξάρτηση της Τουρκίας από την παρεχόμενη πληροφόρηση από τις Ηνωμένες Πολιτείες αυξήθηκε.

Ένας άλλος παράγοντας που διευκολύνει την πολιτική σύγκλιση στο πλαίσιο του Ιράκ είναι στο ότι υπήρξαν κοινά μερίδια των δύο πλευρών διασφαλίζοντας τη σταθερότητα του Ιράκ. Έχοντας επίγνωση για τους κινδύνους ασφαλείας που θα μπορούσαν να είχαν τεθεί από την κατάρρευση του Ιράκ και το συνολικό χάος, η Τουρκία κινητοποιήθηκε για να υποστηρίξει τις προσπάθειες των ΗΠΑ για την ανασυγκρότηση του Ιράκ. Υπό την άποψη αυτή, εκφράζοντας την ετοιμότητά της για την εξεύρεση ειρηνευτικών δυνάμεων στο Ιράκ ως μέρος μιας διεθνούς αποστολής κατά τους πρώτους μήνες που θα ακολουθούσαν από την εισβολή, η Τουρκία σηματοδότησε την ετοιμότητά της να συνεργαστεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ομοίως, η Τουρκία προσέφερε υπηρεσίες διαμεσολάβησης για τη γεφύρωση των διαφορών μεταξύ διάφορων ιρακινών φατριών και δούλεψε για να πειστούν οι Σουνίτες Άραβες να ενταχθούν στις πολιτικές διαδικασίες. Αργότερα, μέσω της συνεχιζόμενης δέσμευσης να εργαστεί σε συντονισμό με την Ουάσιγκτον, ο Ομπάμα ανακοίνωσε τα σχέδιά του για την απόσυρση αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ και η Άγκυρα επανέλαβε πάλι πώς επιθυμεί και εγγυάται τη σταθερότητα του Ιράκ.

Καθώς το Ιράκ έπαψε να αποτελεί το κύριο ζήτημα της αμφισβήτησης, το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν εκδηλώθηκε ως ένας ακόμη τομέας της αντιπαράθεσης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες όλο και περισσότερο εξέφραζαν ανησυχίες για την επανενεργοποίηση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, ιδίως με υπόγειες δραστηριότητες. Ενώ αρχικά το επιχείρημα της Τουρκίας για την επίλυση της διαφοράς ήταν μέσω του διάλογου και της διπλωματίας, με την πάροδο του χρόνου η Τουρκία άρχισε να αποκλίνει όλο και περισσότερο από τη Δύση.

Στη συνέχεια τα Ευρωπαϊκά κράτη άρχισαν όλο και περισσότερο να υιοθετούν μια θέση παρόμοια με αυτή των Ηνωμένων Πολιτειών, συμφωνώντας να υποστηρίξουν την πολιτική του Ομπάμα μέσω κυρώσεων και καταναγκασμών για να σταματήσει το πυρηνικό πρόγραμμα ενέργειας του Ιράν. Η Τουρκία επέμεινε στην προηγούμενη στάση της, υποστηρίζοντας ότι αν χρησιμοποιηθούν στρατιωτικά μέσα για την επίλυση της διαφοράς για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, θα μπορούσε να δημιουργήσει μια άλλη πηγή αστάθειας στην περιοχή, παρόμοια με αυτή της κατάστασης στο Ιράκ.

Αντ' αυτού, ζήτησαν τη διαμεσολάβηση την Τουρκίας στην Τεχεράνη για να μετριάσει τις ανησυχίες ασφάλειας και να οικοδομήσει την εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο πλευρών. Για το σκοπό αυτό, η Τουρκία έχει υποστηρίξει ότι οι προσπάθειές της να μεσολαβήσει μεταξύ του Ιράν και των Δυτικών Δυνάμεων σε συνεργασία με τη Βραζιλία, ήταν τα πιο βασικά βήματα προς τη λύση αυτής της διαφοράς. Η Τουρκία ψήφισε κατά των νέων κυρώσεων των ΗΠΑ στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο δημιούργησε μία άλλη κρίση εμπιστοσύνης στις διμερείς σχέσεις.

Ενώ τελικά συμφωνήθηκε να εφαρμοστεί ο νέος γύρος κυρώσεων που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, η Τουρκία αρνήθηκε να ενταχθεί στις μονομερείς κυρώσεις που έχουν κινηθεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες και κάποιες ευρωπαϊκές εξουσίες. Ομοίως, μέσω της διπλωματικής της πρωτοβουλίας κατά την πορεία προς τη συνάντηση κορυφής Λισαβόνα το Νοεμβρίου 2010, όπου το ΝΑΤΟ υιοθέτησε ένα σχέδιο πυραυλικής ασπίδας, η Τουρκία προσπάθησε να διασφαλίσει ότι αυτό το έργο δεν θα αναπτυχθεί ειδικά κατά του Ιράν. Τέτοιες κινήσεις από την Τουρκία είναι ένα μέρος των σοβαρότατων διαφορών απόψεων

μεταξύ της Άγκυρας και την Ουάσιγκτον, και στο βαθμό κατά τον οποίο η Τουρκία ήταν αποφασισμένη να επιδιώξει πολιτικές αυτόνομες από τις ΗΠΑ.

Την ίδια περίοδο, η πολιτική της Τουρκίας σχετικά με το αραβο-ισραηλινό πρόβλημα προέκυψε ως μια άλλη πηγή έντασης στις διμερείς σχέσεις της συμμαχίας. Μετά τη νίκη της Χαμάς στο Νομοθετικό Συμβούλιο της Παλαιστίνης έπειτα από εκλογές, η Τουρκία τάχθηκε υπέρ της αναγνώρισης της Χαμάς ως νόμιμης πολιτικής οργάνωσης, και φιλοξένησε τον ηγέτη της Χαμάς Χάλεν Μασάλ τον Φεβρουάριο του 2006. Η προσέγγιση αυτή οδήγησε σε τριβές με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Δύση, που χαρακτήρισε την Χαμάς ως τρομοκρατική οργάνωση.

Στα επόμενα χρόνια, η Τουρκία όχι μόνο επέμεινε στην ίδια πολιτική, αλλά επίσης, άρχισε να επικρίνει κατηγορηματικά το Ισραήλ για τον αποκλεισμό της Γάζας και της απάνθρωπης μεταχείρισης των Παλαιστινίων στις διεθνείς πλατφόρμες. Η επίθεση του Ισραήλ στη Γάζα στα τέλη του 2008 και στις αρχές του 2009 προκάλεσαν την σκληρή αντίδραση της Τουρκίας, που επισημοποιήθηκε με την αποχώρηση του Τ. Ερντογάν από το «Νταβός» μετά την έντονη φραστική αντιπαράθεση με τον Ισραηλινό πρόεδρο Σιμόν Πέρες.

Η επιδρομή Μανί Μαρμαρα το καλοκαίρι του 2010 έφερε τις διμερείς σχέσεις στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Παρόλο που η διοίκηση του Ομπάμα διέφερε από προηγούμενες διοικήσεις στην προσέγγισή του με το Ισραήλ, στις Ηνωμένες Πολιτείες υιοθετήθηκαν σε μεγάλο βαθμό οι ερμηνείες του Ισραήλ για τα γεγονότα, όπως καταδεικνύεται από τη θέση των ΗΠΑ σχετικά με την έρευνα του ΟΗΕ για την επιδρομή στο Μανί Μαρμαρα.

2.6 NATO-Τουρκία και Ευρασία

Καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες εστίασαν την προσοχή τους στη Μέση Ανατολή στον πόλεμο στο Ιράκ, η Ρωσία όλο και περισσότερο εδραίωσε την εξουσία της στην Ευρασία. Οι ΗΠΑ ήταν γενικά συγκαταβατικές προς την κατεύθυνση της προσπάθειας της Ρωσίας να ανακτήσει την επιρροή και να εξισορροπήσει την ισχύ των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία, τον Καύκασο και στην περιοχή της λεκάνης του Ευξείνου Πόντου. Η αυτοσυνείδητη αποστασιοποίηση της Τουρκίας από την ατζέντα των ΗΠΑ στην περιοχή της και την ανησυχία της να περιορίσει τις πολιτικές εντάσεις με τη Ρωσία προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα

κέρδη από τις εμπορικές συναλλαγές τους, έπαιξαν τους ρόλους τους στην παραγωγή αυτού του αποτελέσματος. Η προτίμηση της Τουρκίας για ουδετερότητα στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, ειδικά κατά τη διάρκεια του Ρωσο-Γεωργιανού πολέμου του 2008 προκάλεσε συζητήσεις εντός της αμερικανικής πολιτικής κοινότητας που κατέληξαν ότι η Ρωσία και η Τουρκία διαμόρφωσαν έναν αντι-δυτικό άξονα.

Στον Καύκασο, η Τουρκία έλαβε μέτρα για την επίλυση των προβλημάτων με την Αρμενία και τις σχέσεις της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αν και οι Ηνωμένες Πολιτείες χαιρέτισαν τις προσπάθειες εξομάλυνσης της Τουρκίας με την Αρμενία, λόγω της αδυναμίας των μερών για να ολοκληρώσουν αυτή τη διαδικασία, το ζήτημα των Αρμένιων παραμένει ένα πιθανό σημείο ανάφλεξης στις σχέσεις Τουρκίας-Αμερικής.

Η διοίκηση Ομπάμα εμπόδισε τη συζήτηση της Βουλής των Αντιπροσώπων στο σχέδιο νομοθεσίας σχετικά με τις αξιώσεις για αναγνώριση της γενοκτονίας των Αρμενίων τον Μάρτιο του 2010, που αντικατοπτρίζει την σημασία που αποδίδεται στη στρατηγική αξία της Τουρκίας εκείνη την εποχή. Ωστόσο, αυτό το θέμα μπορεί να φέρεται στην ατζέντα των ΗΠΑ ανάλογα με το μεταβαλλόμενο πολιτικό κλίμα και ως εκ τούτου τη δηλητηρίαση των διμερών σχέσεων με το NATO και την συνεργασία στην βιομηχανία της άμυνας. Η Τουρκία έχει δηλώσει ότι το NATO παραμένει ως η σπονδυλική στήλη στις πολιτικές ασφάλειας και άμυνας. Από αυτή την άποψη, έχει συμβάλει σημαντικά στην υποστήριξη ειρήνης, διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο με το πρόγραμμα "Σύμπραξη για την Ειρήνη" και υποστήριξε τον μετασχηματισμό της Συμμαχίας.

Ωστόσο, η Τουρκία θεωρείται ότι ταυτόχρονα σκέπτεται και ενεργεί διαφορετικά από την υπόλοιπη Συμμαχία. Από τη μια πλευρά, υπήρξαν ανησυχίες σχετικά με την παρακώλυση της Τουρκίας από την συνεργασία NATO λόγω των ανεπίλυτων ζητημάτων στο Κυπριακό. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων για την αμφιλεγόμενη στάση της στα στρατιωτικά όργανα του NATO, την εκλογή νέου Γενικού Γραμματέα, την ανάπτυξη της ασπίδας πυραύλων κάτω από το πλαίσιο του NATO και τη μεταφορά των επιχειρήσεων συνασπισμού NATO στη Λιβύη. Ο αυξανόμενος όγκος τέτοιων

περιπτώσεων αποκλίσεων οδήγησαν σε ορισμένους κύκλους στις Ηνωμένες Πολιτείες να αμφισβητήσουν την Τουρκική δέσμευση για τη Συμμαχία.

Τέλος, η ταχέως μειούμενη δημοτικότητα των Ηνωμένων Πολιτειών στην τουρκική κοινωνία αποτέλεσε ένα ακόμη θέμα στις διμερείς σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας. Τα επιχειρήματα ότι ο αντι-αμερικανισμός παίρνει μόνιμες ρίζες στην Τουρκία ακούγονται συχνά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ακαδημαϊκές αναλύσεις για το θέμα αποδεικνύουν ότι ο αντι-αμερικανισμός είναι σε μεγάλο βαθμό η αντίδραση στις αμερικανικές ενέργειες των ΗΠΑ στη γειτονιά της Τουρκίας μετά την ανθρωπιστική τραγωδία και αστάθεια που προκάλεσε ο πόλεμος στο Ιράκ και την αναζωπύρωση της τρομοκρατίας του ΡΚΚ.⁵¹

Ο Ερντογάν τα τελευταία δέκα χρόνια, στην προσπάθειά του να υιοθετήσει το προφίλ ενός πολιτικο/θρησκευτικού ηγέτη μεταξύ των μουσουλμανικών χωρών της περιοχής, διαμόρφωσε μία πολιτική ρήξεως με τον δυτικό κόσμο, που μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα και την εν συνεχεία αυταρχική του συμπεριφορά κυρίως εντός της Τουρκίας –αλλά και εκτός– συμπεριλαμβάνοντας χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, η ΕΕ, το Ισραήλ, η Αίγυπτος, το Ιράν και η Συρία.

«Το περιστατικό με το πλοίο «Μαβί Μαρμαρά» του Μαΐου του 2010 και η συνακόλουθη βαθιά ρήξη στις τουρκοϊσραηλινές σχέσεις, η στροφή της Άγκυρας εναντίον του καθεστώτος Άσαντ μετά το ξέσπασμα του συριακού εμφυλίου το 2011, καθώς και η ρήξη στις τουρκοαιγυπτιακές σχέσεις μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Στρατηγό Φατάχ αλ Σίσι το 2014 αποτελούν εξελίξεις εντός αυτού του πλαισίου. Κατά συνέπεια, η πολιτική των μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες, την οποία σχεδίασε και προώθησε ο πρώην Πρωθυπουργός και Υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, μέσα στο πλαίσιο της προσπάθειας αύξησης της τουρκικής περιφερειακής επιρροής, ναυάγησε υπό το βάρος των δράσεων και αντιδράσεων που προκάλεσε ο ευρύτερος αναπροσανατολισμός της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής.»⁵²

---

⁵¹ O. Taspinar, "The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey", *Insight Turkey*, Vol.7, No.2 (2005); Ioannis N. Grigoriadis, "Friends No. More?: The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", *Middle East Journal*, Vol.64, No.1 (2010)

⁵² Μιχ. Κοντού, «Η εξέλιξη των αμερικανοτουρκικών σχέσεων-τα αίτια, τα αιπιτά και τα όρια της αμερικανοτουρκικής ρήξης», <https://dimosiografia.com>, 11-8-19, προσβ. 10-9-19

Μετά και την αποχώρηση των κυρίων δυνάμεων των ΗΠΑ από το Ιράκ το 2011 μετά από απόφαση του προέδρου Ομπάμα, δημιουργήθηκε στην περιοχή ένα κενό ισχύος που σε συνδυασμό με την Αραβική Άνοιξη και της ανόδου του Ισλαμικού Κράτους και άλλων τζιχαντιστικών οργανώσεων, πυροδότησε έντονο περιφερειακό ανταγωνισμό και οδήγησε στην αισθητή πλέον συμμετοχή της Ρωσίας στα δρώμενα της Μέσης Ανατολής.

«Οι δυναμικές αυτές προκάλεσαν την κάθοδο της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή, ενώ ενίσχυσαν τις ηγεμονικές αξιώσεις τόσο της Τουρκίας όσο και του Ιράν, γεγονός που προκάλεσε αντίστοιχα διλήμματα ασφαλείας σε αντίπαλα κράτη, όπως η Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ. Τα παλιά όρια των συμμαχιών κατέστησαν δυσδιάκριτα και οι φίλοι γίνονταν με σχετική ευκολία εχθροί (και αντίστροφα), ιδιαίτερα δε αν λάβει κάποιος υπόψη την κινούμενη άμμο της συριακής κρίσης.»⁵³

Μετά την κατάρριψη του ρωσικού Su-24M από τουρκικό F-16 τον Νοέμβριο του 2015 υπήρξε μία περίοδος έντασης μεταξύ των δύο χωρών που μετά την παραγγελία των S-400, δείχνει ότι όχι μόνο ξεπερνιέται αλλά ίσως οδηγήσει και στις στενότερες σχέσεις που έχουν υπάρξει ποτέ μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας.

Όμως, «ας μην ξεχνάμε ότι η συνοχή του NATO κρέμεται από μια κλωστή, αν λάβει κανείς υπόψη τις τάσεις υπαναχώρησης του Προέδρου Τραμπ, αλλά και το γεγονός ότι η αποτελεσματικότητα της αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής έναντι επίθεσης ξένης δύναμης (η οποία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της συμμαχίας) δεν έχει δοκιμαστεί ποτέ στην πράξη (με εξαίρεση τη σχετική επίκληση των ΗΠΑ μετά τα τρομοκρατικά κτυπήματα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και όχι φυσικά μετά από επίθεση της Ρωσίας ή άλλης ανταγωνιστικής δύναμης). Υπό αυτήν την οπτική γωνία, η παραγγελία των S-400 από την Τουρκία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως σοβαρή πρόκληση για τη συνοχή του NATO, δοκιμάζοντας αποφασιστικά τη δέσμευση της Τουρκίας έναντι των δυτικών δομών ασφαλείας. Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο φιλοαμερικανικός προσανατολισμός της χώρας, ο

---

⁵³Ο.Π

προαναφερθείς δηλαδή κρίσιμος παράγοντας της γεωστρατηγικής της αξίας στα μάτια της Ουάσιγκτον, τελεί (στην καλύτερη περίπτωση) υπό αμφισβήτηση.»⁵⁴

«Επιπλέον, η προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών να επιστρέψουν στα της Αν. Μεσογείου θα πρέπει να τύχει θεώρησης πίσω από το πρίσμα της νέας στρατηγικής που υιοθετείται έναντι της Ρωσίας. Αυτό καθίσταται σαφές, αν μελετήσει κανείς τη νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών (Νοέμβριος 2017), σε συνδυασμό με την κοινή δήλωση της Ιερουσαλήμ (20 Μαρτίου 2019) και το πρόσφατα υποβληθέν νομοσχέδιο Μενέντεζ-Ρούμπιο. Η Ουάσιγκτον επιδιώκει πλέον χωρίς περιστροφές την απομάκρυνση της ρωσικής επιρροής από την περιοχή. Το γεγονός αυτό προσδίδει στις τριμερείς συνεργασίες της Κύπρου και της Ελλάδας ιδιαίτερη σημασία για τα αμερικανικά συμφέροντα, ενώ την ίδια στιγμή αναδεικνύει ακόμη περισσότερο την ανησυχία που προκαλεί ο αμφίβολος προσανατολισμός της Τουρκίας. Οι πιέσεις που προκάλεσε στην τουρκική λίρα η στάση του Προέδρου Τραμπ το καλοκαίρι του 2018 δεν θα πρέπει να θεωρούνται τυχαίες: η Ουάσιγκτον είναι αποφασισμένη, αν μη τι άλλο, να διακόψει την επαπειλούμενη αναθεωρητική στρατηγική σύγκλιση μεταξύ Μόσχας και Άγκυρας.»⁵⁵

Επίσης αξίζει να αναφερθεί ότι «η αμερικανική Δικαιοσύνη άσκησε δίωξη εναντίον του στενά συνδεδεμένου με τον Τούρκο πρόεδρο τραπεζίτη Αττίλα και ερευνά την τράπεζά του Halkbank για παραβίαση των κυρώσεων εναντίον του Ιράν. Ουσιαστικά ήταν ένα έμπρακτο μήνυμα ότι ο επόμενος στόχος θα είναι ο ίδιος ο Ερντογάν.»⁵⁶

Παράλληλα ο πρώην Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Τίλλερσον και ο Ερντογάν συναντήθηκαν την άνοιξη του 2018 προσπαθώντας με μία συμφωνία για τη Συρία να γεφυρώσουν τις διερρηγμένες σχέσεις τους χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα. Ο Τράμπ προσωπικά επιζητούσε την απελευθέρωση του πάστορα Μπράνσον, ενώ ο Ερντογάν ήθελε ως αντάλλαγμα την παράδοση του Γκιουλέν από τους Αμερικανούς. Όταν οι προσπάθειες των Αμερικανών δεν απέδωσαν

---

⁵⁴Ο.π

⁵⁵Ο.π

⁵⁶ Σ. Λυγερός, «Οι Αμερικανoturκικές σχέσεις & η θέση της Ελλάδας», άρθρο στο Greek American News Agency στις 4 Φεβ 2019, <https://archive.greekamericannewsagency.com>

επιβλήθηκαν υψηλοί δασμοί σε τουρκικές εξαγωγές στις ΗΠΑ και δρομολογήθηκαν οι αμερικανικές πιέσεις για την υπονόμευση της τουρκικής λίρας, με αποτέλεσμα να πληγεί και να αποσταθεροποιηθεί η τουρκική οικονομία.

«Μετά από πολλά, ο πάστορας Μπράνσον απελευθερώθηκε, τροφοδοτώντας προσδοκίες στην Ουάσιγκτον ότι ενδεχομένως οι αμερικανοτουρκικές σχέσεις επιτέλους να εισέρχονταν σε φάση εξομάλυνσης. Ο πρόεδρος Τραμπ, μάλιστα, προέβη και σε σχετικές κινήσεις, οι οποίες, ωστόσο, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι σχέσεις Ουάσιγκτον-Άγκυρας συνεχίζουν να παραμένουν σε οριακό σημείο: ούτε αποκαθίστανται, αλλά ούτε και βυθίζονται στην κρίση.»⁵⁷

Πάντως, απόδειξη της επιμονής των ΗΠΑ για ανακοπή της σχέσης Ρωσίας-Τουρκίας αποτελεί η απόφαση για μη παράδοση των αεροσκαφών F-35 και η πρόσφατη (Δεκέμβριος 2019) έγκριση της Επιτροπής Εξωτερικών Σχέσεων της Γερουσίας του νομοσχεδίου για επιβολή κυρώσεων εις βάρος της Τουρκίας για τη στρατιωτική επίθεση στη βόρεια Συρία και την αγορά των S-400.⁵⁸

Επομένως, εκτιμάται ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής θα προσπαθήσουν να επαναφέρουν την Τουρκία στο “δυτικό μαντρί” παίζοντας το παιχνίδι με “το καρότο και το μαστίγιο” και να διαρρήξουν οριστικά τη σχέση Τουρκίας – Ρωσίας, κάτι που φυσικά δεν είναι τόσο απλό, δεδομένων των οικονομικών δεσμών που έχουν συνάψει μεταξύ τους.

---

⁵⁷ Ο.π

⁵⁸ «Αμερικανικές κυρώσεις κατά Τουρκίας για Συρία και S-400», Καθημερινή 11-12-19, <http://www.kathimerini.gr>, προσβ. 11-12-19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑ

3.1 Οι σχέσεις τους μετά το 1990

Με τους ιστορικούς, εθνοτικούς και πολιτιστικούς δεσμούς και τη γεωγραφική τους θέση, η Τουρκία και η Ρωσία καταλαμβάνουν μια πολύ σημαντική θέση από την άποψη της διατήρησης της παγκόσμιας και περιφερειακής ειρήνης, καθώς και την ανάπτυξη και τη συνεργασία στις αντίστοιχες περιοχές τους. Οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας σε όλη αυτή την περίοδο των 500 χρόνων, όσον αφορά το οικονομικό, πολιτικό, ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο, έχουν επηρεάσει τόσο η μία την άλλη, όσο και άλλες χώρες και κοινότητες που έχουν συνάψει σχέσεις.

Οι σημερινές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας είναι το προϊόν διαφόρων φάσεων. Περιοδικές περιπτώσεις σύγκρουσης και συνεργασίας χαρακτηρίζουν το ιστορικό τους παρελθόν, τα οποία έχουν αφήσει βαθιά σημάδια στην κοινωνική μνήμη και των δύο χωρών.

Κατά τη δεκαετία του 1990, το μεγαλύτερο πρόβλημα μεταξύ των δύο χωρών ήταν η έλλειψη εμπιστοσύνης και οι δύο πλευρές επικεντρώθηκαν στην εξάλειψη αυτού του προβλήματος. Παρατηρείται ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990, τόσο η Ρωσία όσο και η Τουρκία έλαβαν γνώση αυτού του γεγονότος. Μεταξύ 15-17 Δεκεμβρίου 1997, ο πρωθυπουργός της Ρωσίας Βίκτορ Τσερνομυρντίν έκανε τον πρώτο του επίσκεψη στην Άγκυρα. Η επίσκεψη αυτή έγινε κατά τη διάρκεια μιας περιόδου κατά την οποία οι ρωσοτουρκικές οικονομικές σχέσεις είχαν φθάσει σε σημεία ρεκόρ και ήταν το πρώτο αποτελέσματα της σύγκλισης των σχέσεων.

Και οι δύο χώρες αναζητούσαν τρόπους στους οποίους θα μπορούσαν να υπάρχουν οικονομικές σχέσεις και να επεκταθεί η συνεργασία και σε άλλους τομείς. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ο όρος "στρατηγική εταιρική σχέση" με την επίσκεψη του Τούρκου αρχηγού Ισμαήλ Χάκκι Καραντάι στη Μόσχα τον Μάιο το 1998 μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως τα πρώτα σημάδια της εξάλειψης του σύννεφου του Ψυχρού Πολέμου που επισκίαζε τις σχέσεις. Ο βασικός παράγοντας που οδηγεί στο μετασχηματισμό και από την αντιπαλότητα στη συνεργασία, ήταν

οι αλλαγές του διεθνούς συστήματος και των προβληματισμών στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και την ευρασιατική γεωπολιτική.⁵⁹

Τον Δεκέμβριο του 1997, η Τσεχική Δημοκρατία, η Ουγγαρία και η Πολωνία και άλλα πρώην μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, έκαναν τα πρώτα βήματα προς την ένταξη στο NATO. Παρά τη ρωσική αντίδραση, στο δυτικό κόσμο είχε αρχίσει αυτή η διαδικασία, και αυτό, για τη Ρωσία, ήταν απαράδεκτο. Στην ίδια περίοδο, η Τουρκία βίωσε σοβαρά προβλήματα με την ΕΕ όσον αφορά την ένταξή της ως μέλος, η οποία έγινε εμφανής κατά τη σύνοδο κορυφής του Λουξεμβούργου.

Επιπλέον, το 1997 και το 1998, και οι δύο χώρες αντιμετώπισαν οικονομικές κρίσεις. Αυτές οι συνθήκες είχαν ήδη αρχίσει να φέρνουν τις δύο πλευρές πιο κοντά τη μία στην άλλη τόσο στον πολιτικό, όσο και στον εμπορικό, και οικονομικό τομέα. Η πιο σημαντική εξέλιξη υποδεικνύοντας μια ανοικτή και αποφασιστική κίνηση να προχωρήσουν σε διμερή σχέση συνεργασίας ήταν η επίσκεψη του Πρωθυπουργού Β. Ετσεβίτ στη Μόσχα κατά τη διάρκεια του Νοέμβριου το 1999.

Ως αποτέλεσμα αυτών των παραλλήλων εξελίξεων, υπήρξε αξιοσημείωτη ενίσχυση των διπλωματικών επισκέψεων μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας και νέα κανάλια για τον πολιτικό διάλογο, που σήμερα έχει γνωρίσει σημαντική πρόοδο. Αυτή η ενίσχυση των διπλωματικών σχέσεων κατά τα πρώτα έτη του 2000 ήταν ένα σαφές σημάδι ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών θα γίνει αποφασιστικά διαφορετική από τη δεκαετία του 1990. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ωστόσο, οικονομικά και θέματα ενέργειας άρχισαν να πλαισιώνουν την συνεργασία.⁶⁰

Επίσης, παρά τις αυξανόμενες οικονομικές σχέσεις, και οι δύο χώρες έδωσαν προτεραιότητα στον ανταγωνισμό στους τομείς της ενέργειας, των εθνικών θεμάτων και της ισορροπίας της περιφερειακής εξουσίας. Αρχικά, «η συνεργασία αυτή σχετιζόταν σχεδόν αποκλειστικά με την οικονομία, καθώς κάποια

---

⁵⁹ Δ. Παπαδημητρίου, «Το τρίγωνο ανταγωνισμού Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και Τουρκίας και ο ρόλος της Δύσης και της Ρωσίας», ΠΑΜΑΚ-ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/κη (2018)

⁶⁰ S. Kardas, "Turkey Reacts to Armenian Constitutional Court's Decision on Protocols", Eurasia Daily Monitor, Vol. 7, No. 17, 26 January 2010.

θέματα ασφαλείας μεταξύ των δυο εν λόγω κρατών παρέμεναν άλυτα. Δύο από αυτά ήταν το Κουρδικό Ζήτημα και ο πόλεμος της Τσετσενίας, με την Τουρκία να κατηγορεί τη Ρωσία για στήριξη των Κούρδων, και τη Ρωσία να κατηγορεί την Τουρκία για υποστήριξη των Τσετσένων αυτονομιστών αντίστοιχα. Επιπρόσθετα, σημείο ρωσο-τουρκικής αντιπαράθεσης έχει υπάρξει και η Κύπρος, επειδή η Ρωσία διατηρεί φιλικές και συνεργασιακές σχέσεις με την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Μάλιστα, κατά τη διετία 1997-1998, η Κύπρος σχεδίαζε την εγκατάσταση ρωσικών πυραύλων S-300, γεγονός που δημιούργησε μεγάλες εντάσεις ανάμεσα σε Ρωσία και Τουρκία.»⁶¹ Ως εκ τούτου, δεν ήταν σε θέση να επωφεληθούν πλήρως την περίοδο αυτή. Από την πολιτική άποψη, η δεκαετία του 1990 μπορεί να χαρακτηριστεί ως "Χαμένα χρόνια" στις σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας.

3.2 Οι σχέσεις τους μετά το 2000

«Κατά την πρώτη δεκαετία του 2000 και οι δύο χώρες συμφωνήσαν στις αρνητικές επιπτώσεις της καταστροφικής αντιπαλότητας και τη θετική αξία των αυξανόμενων οικονομικών σχέσεων, οι οποίες σήμερα έχουν φτάσει σε επίπεδα ρεκόρ. Με αυτό το μεταμορφωμένο όραμα, οι δύο χώρες αναζητούν νέους τρόπους για τη βελτίωση των σχέσεων εμπιστοσύνης. Ως εκ τούτου, όσον αφορά την πολιτική και τη διπλωματία η δεύτερη φάση μπορεί να αναγνωριστεί ως η περίοδος "ωρίμανσης" της τουρκορωσικής σχέσης».⁶²

Από το 2000 και εξής, η πορεία των σχέσεων έχουν αλλάξει ανάλογα με τις παγκόσμιες εξελίξεις που έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αναμόρφωση των αντιλήψεων του άλλου. Η "winlose" προοπτική της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου έχει τώρα αντικατασταθεί από την "winwin" εξίσωση. Αυτή η ουσιαστική στροφή των σχέσεων έχει δώσει τη θέση της στη σταθερότητα, την εμπιστοσύνη και την ευημερία, που με τη σειρά τους είχαν ένα άμεσο και θετικό αντίκτυπο στις ζωές του τουρκικού και του ρωσικού πληθυσμού.

«Ωστόσο, από το 2000 περίπου και μετά, οι δυο χώρες προχώρησαν σε σύσφιξη τόσο των πολιτικών όσο και των διπλωματικών τους σχέσεων. Από την

---

⁶¹Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19

⁶²İdris Bal, "“Turkish Model” and the Turkic Republics", *Perceptions*, Vol. 3, No. 3 (September-November 1998).

πλευρά της, η Ρωσία ερμήνευσε κάποια γεγονότα εκείνης της περιόδου -όπως την ένταξη κρατών όπως η Ουγγαρία, η Τσεχία και η Πολωνία (όλες υπήρξαν πρώην μέλη του Σύμφωνου της Βαρσοβίας) στο Ν.Α.Τ.Ο., και την επανάσταση στη Γεωργία το 2003- ως νέες προσπάθειες επικράτησης της Δύσης στην Ευρασία. Η Τουρκία, από τη δική της πλευρά, δεν έβλεπε πρόοδο στις συνομιλίες για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ η Κυπριακή Δημοκρατία -προς απογοήτευση της τουρκικής πλευράς- έγινε μέλος της Ένωσης το 2004. Στα πλαίσια αυτά, άνθισε η οικονομική και εμπορική ρωσοτουρκική συνεργασία, με τον ενεργειακό τομέα να αποτελεί την κορυφή αυτής. Ακόμα και σήμερα, η Τουρκία εισάγει ένα μεγάλο ποσοστό φυσικού αερίου από τη Ρωσία.»⁶³

Για το λόγο αυτό, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι δύο κοινωνίες υποστηρίζουν αυτή την σύγκλιση μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας. Τα πιο προφανή παραδείγματα αυτής της ανάπτυξης περιλαμβάνουν ταχεία επέκταση του όγκου συναλλαγών, επισκέψεις ανώτατου επιπέδου μεταξύ των ηγετών των δύο χωρών και υπογραφή συμφωνιών συνεργασίας στον πυρηνικό τομέα. Η επέκταση των διπλωματικών σχέσεων διευκόλυνε την ανάπτυξη των σχέσεων και σε άλλους τομείς.

Με δεδομένο ότι μία από τις απαιτήσεις της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας βασίζεται στην αύξηση της οικονομικών σχέσεων με άλλες χώρες, την περιφερειακή ασφάλεια, την σταθερότητα και τα μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες, η Ρωσία είναι αναπόφευκτα τοποθετημένη στις υψηλότερες θέσεις της ημερήσιας διάταξης στο πλαίσιο αυτό. Οι σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας ξεκίνησαν με ορμή κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Βλαντιμίρ Πούτιν στη Ρωσία και με την εκλογή του Κόμματος Δικαιοσύνης και της Ανάπτυξης (ΚΔΑ) στην Τουρκία.⁶⁴ Το ΚΔΑ ήρθε στην εξουσία στα τέλη του 2002 και το τα πρώτα σημάδια της μεταρρυθμισμένης θέσης του ήταν εμφανής στο πρόγραμμα του κόμματος, όπου αναφέρεται:

---

⁶³ Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19

⁶⁴ B. Aras and R. -P. Akrinar, «The Relations between Turkey and the Caucasus», *Perceptions*, Vol.XVI, No.3 (2011) σελ. 53-68

*«Οι σχέσεις που δημιουργήθηκαν με τη Ρωσική Ομοσπονδία, την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο δεν θα βασίζονται σε ανταγωνισμό αλλά στη φιλική συνεργασία».*⁶⁵

Μέσω αυτής της νέας προοπτικής στις σχέσεις άρχισε η ανάπτυξη στους τομείς του τουρισμού, της οικονομίας, της ενέργειας, της περιφερειακής ασφάλειας, και των ανταλλαγών μεταξύ των δύο χωρών.⁶⁶Εξάλλου, υπουργός Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου εξέφρασε τον τρόπο με τον οποίο η Τουρκία θεωρεί τη Ρωσία: «έναν πολύ σημαντικό εταίρο, μία επιρροή παγκόσμιας εξουσίας και μια χώρα που κατέχει ένα βασικό ρόλο όσον αφορά την περιφερειακή συνεργασία». Οι σχέσεις με τη Ρωσία αποτελούν πρωταρχικές και αδιαχώριστες πτυχές του τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Η Τουρκία πιστεύει ότι η σημασία της εφαρμογής των πολιτικών της με καλή γειτονία και μηδενικά προβλήματα κατά μήκος των παραμεθόριων περιοχών, καθώς και των απόψεων Ρωσίας από αυτήν την οπτική γωνία θα την οδηγήσουν στο επόμενο βήμα. Στα πλαίσια της τρέχουσας πολιτικής προσέγγισης της Τουρκίας, η βελτίωση τόσο των πολιτικών όσο και των πολιτικών-οικονομικών σχέσεων με τη Ρωσία είναι μία προτεραιότητα. Την ίδια στιγμή, η Ρωσία φαίνεται ως ζωτικής σημασίας εταίρος όσον αφορά την επίτευξη σταθερότητας και περιφερειακής ειρήνης στην Ευρασία.⁶⁷

Στην πολιτική της Τουρκίας και αυτή της Ρωσίας οι προσδοκίες μεταξύ τους δεν μπορούν πάντα να αλληλεπικαλύπτονται και με τις ατομικές τους ικανότητες προσπαθούν να ικανοποιήσουν αυτές τις προσδοκίες. Όταν η μία ή και οι δύο πλευρές γνωρίζουν το γεγονός αυτό και αναλαμβάνουν πρωτοβουλία κατά συνέπεια, μπορεί να επιτευχθούν μάλλον σημαντικά οφέλη και συνεισφορές τόσο για τη χώρα όσο και για την ολότητα των σχέσεων.

Είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι αυτός ο τρόπος δράσης ακριβώς χαρακτηρίζει την προσέγγιση της Τουρκίας απέναντι στη Ρωσία τα τελευταία

---

⁶⁵B. Aras, "Turkey's Policy in the Former Soviet South: Assets and Options", Turkish Studies, Vol.1, No. 1 (2000), σελ. 38

⁶⁶A.Davoutoglou, "Turkey's New Foreign Policy Vision", Insight Turkey, Vol.10, No. 1 (2008)σελ. 23-31

⁶⁷H. Fidan and R. Nurdun, "Turkey's Role in the Global Development Assistance Community: the Case of TİKA (Turkish International Cooperation and Development Agency)", Journal of Southern Europe and the Balkans, Vol.10, No. 1 (2008)σελ.93-111

χρόνια. Ωστόσο, οι νέες εξελίξεις θεωρούνται από τις Ρωσικές αντιλήψεις, για την τουρκική ξένη πολιτική, ότι είναι πολύ πιο ενθαρρυντικές σε σύγκριση με 10 χρόνια πριν. Η Ρωσία είχε μία θετική νέα στάση έναντι της Τουρκίας και έδειξε πολύ λιγότερους δισταγμούς λαμβάνοντας ανάλογα μέτρα.

Στο προηγούμενο πλαίσιο των ρωσοτουρκικών σχέσεων, η Μόσχα δεν αξιολόγησε τις σχέσεις με την Τουρκία υπό όρους των παγκόσμιων πολιτικών, αλλά περιφερειακών πολιτικών, αποδίδοντας σε αυτές δευτερεύουσα σημασία. Αντίθετα, η Άγκυρα εξέτασε τον βόρειο γείτονά της ως υπερδύναμη, πρωταρχικής σημασίας τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο πολιτικό επίπεδο. Σε αυτή τη νέα περίοδο, ωστόσο, υπάρχει μια αλλαγή στην προσέγγιση της Ρωσίας επίσης. Μέσα από μία ενεργή, ειρηνική και εποικοδομητική εξωτερική πολιτική, η Τουρκία έχει αποκτήσει αυξανόμενη σημασία στη Μέση Ανατολή, τον Ισλαμικό κόσμο, τα Βαλκάνια, τον Καύκασο και την Αφρική, τα οποία αυξάνουν όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον και την προσοχή της Ρωσίας.

Η Ρωσία είναι μια μεγάλη περιφερειακή και παγκόσμια από πλευράς φυσικών πόρων, οικονομική, πολιτική και στρατιωτική δύναμη. Με την προεδρία του Βλαντιμίρ Πούτιν, μια νέα προσέγγιση έχει ξεκινήσει, η οποία ευνοεί τις συνεργασίες με περιφερειακούς και διεθνείς παράγοντες εφ' όσον δεν έρχονται σε αντίθεση με εθνικά συμφέροντα. Κατά την ίδια περίοδο, η Τουρκία επίσης επιδιώκει να εμφανίσει μια πολιτική γειννίασης μηδενικών προβλημάτων, δυναμικών και πολυδιάστατων σχέσεων, που οδήγησε και τις δύο χώρες να πλησιάσουν η μία τον άλλη. Μετά την εκλογή του Πούτιν ως Πρόεδρο του ρωσικού κράτους, έκανε τη δήλωση ότι «Όσο δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων, θα συνεργαστούμε με όλους».⁶⁸ Αυτό δείχνει ότι η Ρωσία δεν αντιλαμβάνεται πλέον την Τουρκία ως ανταγωνιστική και απειλητική, όπως συνέβη στην περίπτωση της Δεκαετίας του '90. Η Ρωσία επίσης είναι δυσαρεστημένη από τις πολιτικές των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και φαίνεται ότι επιθυμεί την Τουρκία ως σύμμαχο στις περιοχές όπου η Ρωσία διατηρούσε στενές σχέσεις κατά τη διάρκεια της σοβιετικής περιόδου.

---

⁶⁸Marmara Grubu Vakfi, at <http://www.marmaragrubu.org/aez.htm>, προσβ. 21-11-19

Στην Τουρκία και τη Ρωσία συσσωρεύτηκαν πολύ σημαντικές εμπειρίες στο εμπόριο και την οικονομική συνεργασία προς το τέλος της τον 20ο αιώνα. Μερικοί από τους κύριους παράγοντες της επιτάχυνσης αυτής της διαδικασίας περιλαμβάνει αμοιβαία οικονομικά συμφέροντα, επιστημονικό-τεχνικό δυναμικό και τις εμπειρίες της Τουρκίας στη διαμόρφωση της οικονομίας της αγοράς. Η διεύρυνση του όγκου του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών οδήγησε και τις δύο πλευρές να τονίσουν πρωτοβουλίες που βελτιώνουν τις συνεργασίες γύρω από τα κοινά οικονομικά συμφέροντα.

Το 2009, πάνω από 3 εκατομμύρια Ρώσοι τουρίστες επισκέφθηκαν την Τουρκία. Το μερίδιο του τουρκικού κατασκευαστικού τομέα σε συμβάσεις στη ρωσική αγορά έχει φτάσει τα 25 δισεκατομμύρια δολάρια. Ακόμη και αν και δεν είναι τόσο σημαντικές όσο οι τουρκικές επενδύσεις στη Ρωσία, υπάρχουν αξιοσημείωτες ρωσικές επενδύσεις στην Τουρκία, τη μεταφορά και την ενέργεια που αποτελούν τα πιο αξιοσημείωτα παραδείγματα.

Η Τουρκία αγοράζει το 63% του φυσικού αερίου της και το 29% του πετρελαίου της από τη Ρωσία. Ένα άλλο σημαντικό θέμα μέσα στις συνεργασίες ενέργειας είναι η δημιουργία των πυρηνικών σταθμών. Στην πραγματικότητα, ο Τ. Ερντογάν έχει δηλώσει στο παρελθόν: "Είναι σημαντικό ότι κάνουμε τις πρώτες επενδύσεις μας στην ενέργεια με τη Ρωσική Ομοσπονδία ».⁶⁹

Στις 6 Σεπτεμβρίου 2000, ο Βλαντιμίρ Πούτιν και ο Αχμέτ Νέκτετ Σεζέρ πραγματοποίησαν συνάντηση κορυφής κατά τη διάρκεια της "Σύνοδου της Χιλιετίας" στη Νέα Υόρκη. Τον Οκτώβριο 2000, ο πρωθυπουργός της Ρωσίας Μιχαήλ Κασιάνουφ επισκέφθηκε την Άγκυρα, που επρόκειτο να αποτελέσει σημείο καμπής στις ρωσοτουρκικές σχέσεις. Πιο αξιοσημείωτη ήταν η δήλωσή του: «Ρωσία και Τουρκία δεν είναι αντίπαλοι. Είμαστε εταίροι και οι κυβερνήσεις μας θα εισέλθουν σε σχέσεις σύμφωνα με αυτήν την αρχή.» «Και οι δύο οι πλευρές εξέφρασαν τις μελλοντικές δυνατότητες για την περαιτέρω ανάπτυξη των σχέσεων από τη συνεργασία στη στρατηγική εταιρική σχέση».⁷⁰

---

⁶⁹S. Kardas, "Turkey Clears the Way For Azerbaijani Gas Transfers", Eurasia Daily Monitor, Vol. 8, No. 201, 1 November 2011

⁷⁰Ο.Π

Ενώ για πολλά χρόνια και οι δύο χώρες είχαν υποστεί επιπτώσεις από την τρομοκρατία, ως αποτέλεσμα των γεγονότων της 11ης Σεπτεμβρίου, το 2001 παρουσίασαν την ευκαιρία για σύγκλιση στο πλαίσιο της αμοιβαίας συνεργασίας κατανόησης της πολιτικής θέσης και των προβλημάτων. Η έμφαση της οικονομικής συνεργασίας πήγε ένα βήμα περαιτέρω στο κλίμα που διαμορφώθηκε μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Στις 16 Νοεμβρίου 2001, οι Τούρκοι και οι Ρώσοι Υπουργοί Εξωτερικών, Ισμαήλ Τζεμ και Ιγκόρ Σ. Ιβάνοφ, οι οποίοι ήταν στη Νέα Υόρκη για τη Γενική Συνέλευση Συνεδριάσεων του ΟΗΕ, υπέγραψαν το έγγραφο με τίτλο: “Σχέδιο δράσης μεταξύ της Δημοκρατίας της Τουρκίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας σχετικά με τη συνεργασία στην Ευρασία: από Συνεργασία σε Πολυδιάστατο Συνεταιρισμό.”

Κατά τα έτη 2004-2005, τα νέα πλαίσια που θεσπίστηκαν από αυτές τις συμφωνίες άρχισαν να φέρνουν καρπούς και μπορεί να χαρακτηριστεί ως η περίοδος κατά την οποία οι σχέσεις προχώρησαν. Τον Φεβρουάριο του 2004, ο αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και ο υπουργός Εξωτερικών Αμπντουλάχ Γκιουλ πραγματοποίησαν επίσημη επίσκεψη στη Μόσχα, στο φως της μεταβαλλόμενης δυναμικής των Τουρκο-Ρωσικών σχέσεων.

Ακολούθησε η αμοιβαία ανταπόκριση μέσω της επίσκεψης του Ρώσου Προέδρου Πούτιν στην Άγκυρα στις 5-6 Δεκεμβρίου 2004. Στο διάστημα των 500 ετών τουρκο-ρωσικών σχέσεων, ίσως η μόνο άλλη συγκρίσιμη επίσκεψη ήταν αυτή του Νικολάι Πονγκόρνι, Πρόεδρος του Υψηλού Προεδρείου, το 1972. Ως εκ τούτου, η επίσκεψη του Πούτιν στην Τουρκία ήταν εξαιρετικά ιστορικής σημασίας.

Εντός ενός μόνο χρόνου, ο Πούτιν και ο Ερντογάν συναντήθηκαν τέσσερις φορές, συμπεριλαμβανομένης και μίας η οποία πραγματοποιήθηκε κατά μήκος της ακτής της Μαύρης Θάλασσας.⁷¹ Ο Ρώσος Πρόεδρος Πούτιν πήγε στη Σαμψούντα (Τουρκία) στις 17 Νοεμβρίου του 2005 για την τελετή εγκαινίων ανοίγματος του αγωγού φυσικού αερίου BlueStream. Ο Ρώσος Υπουργός Εξωτερικών Σεργκέι Λαβρόφ επισκέφθηκε την Τουρκία μεταξύ 31 Μαΐου-1 Ιουνίου 2006. Ο Πρόεδρος της Τουρκίας Α. Σεζέρ επισκέφθηκε τη Ρωσία κατά την περίοδο 28-30 Ιουνίου 2006.

---

⁷¹ B. Aras, «Normalization with Armenia», Sabah, 17 March 2010

Μεταξύ 12-15 Φεβρουαρίου 2009, ο Πρόεδρος της Τουρκίας Αμπδουλάχ Γκιουλ έκανε μια επίσκεψη συμπεριλαμβανομένης της Μόσχας και του Καζάν πρωτεύουσα του Ταταρστάν. Το 2009, πραγματοποιήθηκαν τρεις επισκέψεις υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο χωρών: ενώ κατά την επίσκεψη του Ρώσου Προέδρου Πούτιν στην Άγκυρα στις 6 Αυγούστου 2009, συμφωνήθηκαν πολλά θέματα, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής των αγωγών BlueStream-2, τη δημιουργία υπόγειου δικτύου αποθεμάτων φυσικού αερίου στην Τουρκία, και της ρωσικής κατασκευής υποδομής πυρηνικής ενέργειας στην Τουρκία.

3.3 Οι σχέσεις τους μετά το 2010

Στις αρχές του 2010, μετά από πρόσκληση από το Ρώσο Πρωθυπουργό Βλαντιμίρ Πούτιν, ο πρωθυπουργός Ερντογάν επισκέφθηκε τη Ρωσία. Στη συνέχεια, τον Μάιο, ο Ρώσος Πρόεδρος Μεντβέντεφ έκανε μία τριήμερη επίσημη επίσκεψη στην Τουρκία. Στη διάρκεια αυτής της επίσκεψης, με την οποία συναντήθηκε ο Μεντβέντεφ τόσο με τον πρόεδρο Γκιουλ όσο και με τον πρωθυπουργό Ερντογάν, υπέγραψαν 17 συμφωνίες συμπεριλαμβανομένων, κυρίως, συμφωνιών που προβλέπουν απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης μεταξύ των δύο χωρών και την κατασκευή ενός πυρηνικού σταθμού στην Τουρκία. Η τελευταία συμφωνία περιλαμβάνει την κατασκευή του πρώτου εργοστασίου πυρηνικής ενέργειας στην Τουρκία Μερσίν-Ακουγιού με κόστος 20 δισ. δολάρια.

Ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Νταβούτογλου αξιολόγησε την επίσκεψη αυτή κατά τη διάρκεια ιδιωτικής συνέντευξη που έδωσε στο ρωσικό πρακτορείο ειδήσεων και ανέφερε ότι η Τουρκία και η Ρωσία είχαν ξεκινήσει έναν ειλικρινή και ανοιχτό διάλογο και στο θέμα των διμερών σχέσεων γύρω από τα περιφερειακά και διεθνή θέματα, δηλώνοντας: "Στις διμερείς μας σχέσεις με την Ρωσία, σε όλες τις περιφερειακά και διεθνή πεδία, ο διάλογός μας είναι ένα θέμα ειλικρίνειας και ανοιχτού διαλόγου. Η εξάλειψη των προκαταλήψεων του παρελθόντος και ο σχηματισμός αμοιβαίας εμπιστοσύνης έχει επιτευχθεί. Η

συνεργασία με τη Ρωσική Ομοσπονδία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία της πολυδιάστατης εξωτερικής μας πολιτικής».72

Η επίσκεψη του πρωθυπουργού Ερντογάν τόσο στη Μόσχα όσο και στο Καζάν κατά τη διάρκεια του 2011 έδειξε τότε ότι οι ρωσοτουρκικές σχέσεις θα συνεχίσουν να ενισχύονται τα επόμενα χρόνια. Η ρωσική πλευρά ζήτησε τότε από την Τουρκία να κάνει μια οριστική δήλωση σχετικά με τον πυρηνικό σταθμό ηλεκτροπαραγωγής και να δηλώσει την απόφασή της για το BlueStream. Ωστόσο, ο πρωθυπουργός Ερντογάν τότε μίλησε με πολύ σαφή και συγκεκριμένο τρόπο που δηλώνει ότι το έργο θα συνεχιστεί με την πλήρη ταχύτητα.

Όμως παράλληλα, μια σειρά από αντικρουόμενα συμφέροντα τα επόμενα χρόνια δυσχέραναν την μέχρι τότε συνεργασία. Η κρίση στην Κριμαία το 2014, και η αναζωπύρωση της σύγκρουσης στο Nagorno-Karabakh που παραδοσιακά σε αυτό το ζήτημα οι δύο χώρες είναι αντίπαλες, δεδομένου ότι η Ρωσία υποστηρίζει την Αρμενία, ενώ η Τουρκία το Αζερμπαϊτζάν. Ο συριακός εμφύλιος πόλεμος που μαίνεται τα τελευταία χρόνια, επέφερε τη μεγαλύτερη ίσως αλλαγή στην ισορροπία ισχύος διεθνώς. Για μία ακόμη φορά, οι δυο χώρες βρέθηκαν με αντίπαλες θέσεις, αφού η Ρωσία στηρίζει το καθεστώς του Bashar al-Assad, ενώ η Τουρκία τους αντικαθεστωτικούς προκειμένου να περιορίσει την δράση των Κούρδων της Συρίας και του Ιράκ.

Η κατάρριψη, του ρωσικού μαχητικού αεροσκάφους το 2015 από την Τουρκία, ήταν η αφορμή που επιβάρυνε κατά πολύ τις μέχρι τότε σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Συγκεκριμένα, «στις 24/11/2015, ένα ρωσικό μαχητικό αεροσκάφος καταρρίφθηκε από τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις σε συριακό έδαφος, κοντά στα σύνορα με την Τουρκία. Τα τουρκικά Μ.Μ.Ε., και στη συνέχεια η Κυβέρνηση της χώρας, υποστήριξαν πως οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις κατέρριψαν ρωσικό αεροσκάφος, καθώς αυτό είχε παραβιάσει τον τουρκικό εναέριο χώρο, κάνοντας λόγο για μια καθαρά αμυντική κίνηση. Από την άλλη, η Ρωσία αρνήθηκε ότι παραβίασε τον τουρκικό εναέριο χώρο, και έτσι δεν τέθηκε ποτέ ζήτημα ασφαλείας για την Τουρκία. Ο Vladimir Putin χαρακτήρισε την

---

⁷²Jean-Christophe Peuch, "Georgia: Hopeful President Pays First Official Visit to Turkey", Radio Free Europe/Radio Liberty, 20 May 2004, at <http://www.rferl.org/content/article/1052878.html>

ενέργεια της Τουρκίας ως “πισώπλατο χτύπημα”, και συνέχισε κατηγορώντας την τουρκική Κυβέρνηση για παροχή υποστήριξης στο Ισλαμικό Κράτος. Μάλιστα, το Κρεμλίνο προχώρησε σε μια σειρά οικονομικών κυρώσεων προς την Τουρκία, κυρίως στους τομείς της γεωργίας, του τουρισμού και της ενέργειας -με το πάγωμα της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream-, χωρίς, όμως, να εκδηλώσει επιθυμία για περαιτέρω στρατιωτικά αντίποινα. Οι κυρώσεις αυτές, εάν και εφόσον ίσχυαν για έναν χρόνο, θα επέφεραν σημαντικό πλήγμα στην τουρκική οικονομία. Στο συριακό μέτωπο, βέβαια, οι ρωσικές δυνάμεις υπονόμειαν όλο και περισσότερο τα τουρκικά συμφέροντα, ενώ παρείχαν βοήθεια και στους Κούρδους της Συρίας. Παρ’ όλα αυτά, το καλοκαίρι του 2016, μετά από την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος, τα τρομοκρατικά χτυπήματα, την προσφυγική κρίση, τις διαφορές με την Ε.Ε., και τη γενικότερη αναποτελεσματική εμπλοκή στη Συρία, η Τουρκία -“ζυγίζοντας” την κατάσταση- κατέληξε στο ότι δεν ήταν προς το συμφέρον της η περαιτέρω παράταση των ψυχρών σχέσεων της με τη Ρωσία. Έτσι, ο Τούρκος Πρόεδρος Recep Tayyip Erdogan εξέφρασε τη λύπη του για τη ρίψη του ρωσικού μαχητικού αεροσκάφους, βήμα που το Κρεμλίνο εξέλαβε ως απολογία, ανοίγοντας έτσι ένα παράθυρο επαναπροσέγγισης των δύο χωρών, το οποίο οδήγησε στη σταδιακή άρση των αποκλεισμών.»⁷³

Ένα ακόμη γεγονός που τάραξε ελαφρώς τις σχέσεις των δύο χωρών ήταν η δολοφονία του Ρώσου πρέσβη στην Τουρκία Αντρέι Καρλόφ, στις 19 Δεκεμβρίου 2016 κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης, στην Άγκυρα. Δολοφόνος ήταν Τούρκος αστυνομικός, ενώ η δολοφονία χαρακτηρίστηκε ως τρομοκρατικό χτύπημα. Η μη ύπαρξη στοιχείων που να εμπλέκουν τις τουρκικές αρχές, δεν επιβάρυναν –τουλάχιστον σε επίσημο επίπεδο– τις σχέσεις των δύο χωρών.

Λίγο μετά, το 2017 η εκλογή του Donald Trump ως 45ου Προέδρου των ΗΠΑ, επέφερε διεθνώς μεγάλη αμηχανία, λόγω των απρόβλεπτων πολιτικών που ο ίδιος εξήγγειλε προεκλογικά και ειδικότερα η θέση του σχετικά με το ζήτημα του συριακού εμφυλίου πολέμου, καθώς ο Αμερικανός Πρόεδρος θεωρούσε πως η ανατροπή του Assad δεν αποτελεί πλέον προτεραιότητα για την Αμερική.

---

⁷³Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19

«Στο σημείο αυτό, τόσο οι Η.Π.Α. όσο και η Ρωσία έρχονται σε άμεση ρήξη συμφερόντων με την Τουρκία εξαιτίας του Κουρδικού Ζητήματος, καθώς αμφότερες θεωρούν τους Κούρδους της Συρίας ως ένα από τα αποτελεσματικότερα μέσα για την αναχαίτιση της τρομοκρατίας. Μάλιστα, στις αρχές Μαΐου, οι Η.Π.Α. αποφάσισαν -προς μεγάλη απογοήτευση της Άγκυρας- να οπλίσουν την οργάνωση “Μονάδες Προστασίας του Κουρδικού Λαού” (Y.P.G.), η οποία πολεμά για την κατάληψη της “πρωτεύουσας” του Ισλαμικού Κράτους, τη Raqqa. Η ρήξη αυτή έγινε αρκετά εμφανής και κατά τη συνάντηση που είχαν μεταξύ τους οι Trump και Erdogan στην Washington, στα τέλη του Μαΐου. Επιπρόσθετα, κατά την ίδια περίπου περίοδο, στο πλαίσιο της πρώτης διεθνούς περιοδείας του στη Μέση Ανατολή, ο Αμερικανός Πρόεδρος τόνισε για ακόμα μια φορά την επιθυμία του για ενότητα εναντίον της τρομοκρατίας, και υπογράμμισε τη σύμπραξη των αμερικανικών συμφερόντων με τις πολιτικές της Σαουδικής Αραβίας αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα. Θα μπορούσε, μάλιστα, να υποστηριχθεί πως ο Trump έχρισε τη Σαουδική Αραβία -και την Αίγυπτο- ως άτυπους περιφερειακούς ηγεμόνες, θέση την οποία προηγουμένως κατείχε σταθερά η Τουρκία.»⁷⁴

Έτσι, αναδείχθηκε το ζήτημα της αγοράς των S-400 εκ μέρους της Τουρκίας από τη Ρωσία. Το ζήτημα αυτό προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στο ΝΑΤΟ, με αποτέλεσμα την ακύρωση της συνεδρίασης της ετήσιας συνόδου του που θα πραγματοποιούνταν το 2018 στην Κωνσταντινούπολη. Η αγορά τελικά μέρους του συστήματος από την Τουρκία εντός του 2019 αποτελεί σίγουρα προϊόν της απογοήτευσης από τις ΗΠΑ, εξαιτίας των Κούρδων. Η Ρωσία από τη μεριά της δείχνει ότι προσπαθεί να εγκαθιδρυθεί ως σταθερός παίκτης στη Μέση Ανατολή και την νοτιοανατολική Μεσόγειο και να εκμεταλλευτεί κάθε ευκαιρία για αύξηση της ισχύος της έναντι των ΗΠΑ.

3.4 Λοιπά Πεδία συνεργασίας και προβλήματα

Η Άγκυρα και οι προσεγγίσεις της Μόσχας σε διεθνή προβλήματα γενικά τείνουν να παρουσιάζουν επικαλύψεις ή ομοιότητες. Κατά τον Ιούλιο του 2005

---

⁷⁴Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19

Ερντογάν και Πούτιν έκαναν τη δήλωση "Οι απόψεις μας σε θέματα που σχετίζονται με τη διατήρηση της παγκόσμιας σταθερότητας, καθώς και την κατάσταση της περιοχής, είναι πλήρως αλληλεπικαλυπτόμενες".⁷⁵

Τουρκία, Βουλγαρία και Ρωσία μοιράστηκαν παρόμοιες προοπτικές σε διεθνή θέματα όπως: η επίλυση του ιρανικού πυρηνικού προβλήματος μέσω διπλωματικών μέσων, η εξομάλυνση στις σχέσεις Τουρκίας-Αρμενίας, η επίλυση του προβλήματος διαπραγμάτευσης του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, η διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, το πρόβλημα μεταξύ της Συρίας και του Λίβανου, η αποκατάσταση της ασφάλειας στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, και η στρατιωτική παρέμβαση στη Λιβύη.

Η Ρωσία ήταν υποστηρικτής της ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ και η Τουρκία υποστήριξε τη Ρωσία στην συμμετοχή στον Οργανισμό Ισλαμικής Συνεργασίας ως παρατηρητής. Και οι δυο χώρες εργάζονται προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της αποτελεσματικότητας της οικονομικής συνεργασίας στην Οργάνωση της Μαύρης Θάλασσας. Μία από τις πιο σημαντικές εξελίξεις που διαμορφώνουν τις διμερείς σχέσεις ήταν ότι το τουρκικό κοινοβούλιο απέρριψε την επέμβαση στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003.

Ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν έχει δηλώσει ότι η πράξη αυτή είναι το μεγαλύτερο κρίσιμο συμβάν στην παραμονή της Ιρακινής κατοχής. Μέσω της πράξης απόρριψης του ψηφίσματος, στα ρωσικά μάτια, η Τουρκία επιβεβαίωσε τη θέση της ως ανεξάρτητο δράστη.⁷⁶ Μετά το περιστατικό αυτό, η Ρωσία δεν είδε πλέον την Τουρκία ως κλασικό σύμμαχο των ΗΠΑ και αντ' αυτού άρχισε να δέχεται την Τουρκία ως αξιόπιστη και ισχυρή χώρα που παρουσιάζει μια ισχυρή πολιτική και μπορεί να αποφασίσει λαμβάνοντας ανεξάρτητες αποφάσεις σε θέματα που αφορούν τα εθνικά συμφέροντα.

Το γεγονός ότι η αμερικανική κυβέρνηση απασχολήθηκε με τους Ιρακινούς και Αφγανούς την εποχή εκείνη, είχε επίσης θετικό αντίκτυπο στις ρωσοτουρκικές σχέσεις. Με την αμερικανική προσοχή κατευθυνόμενη αλλού, η Τουρκία και η

---

⁷⁵«Georgia's H1 Foreign Trade Up by 18%, Civil Georgia», <http://www.civil.ge/eng/article>, προσβ. 22 Σεπ 2019

⁷⁶Marianna Vindimian, "Evolution of Turkish Foreign Policy towards Georgia", ISPI Policy Brief, No.196 (2010)

Ρωσία βρήκαν περιθώριο ελιγμών για την εφαρμογή περισσότερων χαλαρών πολιτικών στον Καύκασο και τη Μέση Ανατολή.

Μετά την απόρριψη του ψηφίσματος του Μαρτίου του 2003, το δεύτερο περιστατικό που επιτάχυνε τις σχέσεις των δύο χωρών ήταν ο πόλεμος μεταξύ της Ρωσίας και της Γεωργίας. Η Άγκυρα εγκαινίασε μια νέα γεωγραφική προοπτική ανάπτυξης ειδικών σχέσεων με τη Μόσχα, και παράλληλα να απέφυγε τη συμμετοχή σε κάθε είδους σύγκρουση γύρω από τη "Ρωσία έναντι της Δύσης".⁷⁷

Κατά τη διάρκεια του Αυγούστου 2008 με τον Πόλεμο ανάμεσα σε Ρωσία-Γεωργία, η Τουρκία κέρδισε τη ρωσική αναγνώριση για την ουδετερότητά της, για τις προσπάθειες ειρήνης, για την τήρηση των κανόνων της συνθήκης του Μοντρέ και την έναρξη της συμφωνίας του Καυκάσου για την σταθερότητα και την συνεργασία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, τα πλοία του NATO και των ΗΠΑ έκαναν προσπάθειες να εισέλθουν στη Μαύρη Θάλασσα, με δικαιολογία της επιθυμίας βοήθειας από τη Γεωργία. Η απάντηση της Τουρκίας στην ουσία εμπόδισε σε μεγάλο βαθμό τις διαταραχές στην περιφερειακή ισορροπία εξουσίας και έδωσε στη Ρωσία μεγάλα πλεονεκτήματα στον πόλεμο.

Ο πρωθυπουργός Ερντογάν επεσήμανε την σημασία των σχέσεων με τη Ρωσία δηλώνοντας: "Οι ΗΠΑ είναι ο σύμμαχός μας και η Ρωσία είναι ένας σημαντικός γείτονας. Εξάλλου, η Ρωσία είναι ο κύριος εμπορικός εταίρος μας. Τα δύο τρίτα της ενεργειακής μας ανάγκης καλύπτεται από τη Ρωσία. Λειτουργούμε με βάση τα δικά μας εθνικά συμφέροντα ... δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τη Ρωσία".⁷⁸

Σύμφωνα με τον καθηγητή Aleksey Bogaturov του Κρατικού Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων της Μόσχας (MGIMO), η στάση της Τουρκίας στην περιοχή του Καυκάσου και η στάση της σχετικά με τον πόλεμο Ρωσίας-Γεωργίας έχουν μετασχηματίσει ριζικά τις αντιλήψεις της Μόσχας προς την Τουρκία.⁷⁹

---

⁷⁷Marianna Vindimian, "Evolution of Turkish Foreign Policy towards Georgia", ISPI Policy Brief, No.196 (2010)

⁷⁸Turkey-Georgia relations in 2008. " Hurriyet, 19 December 2009

⁷⁹ Manos Karagiannis, "The Turkish-Georgian Relationship and the Transportation of Azerbaitzan Oil", Caspian Crossroads Magazine, Vol. 4, No. 1 (1998)

Ο παράγοντας της Μαύρης Θάλασσας παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην Τουρκία και τη Ρωσία. Σύμφωνα με τον πρωθυπουργό Ερντογάν, η Τουρκία και η Ρωσία είναι οι δύο κύριες χώρες που καθορίζουν την επιτυχία των πολιτικών περιφερειακής συνεργασίας ειδικά στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου.⁸⁰

Ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που φέρνουν τη Ρωσία και Τουρκία πιο κοντά το 2000 ήταν οι αμερικανικές προσπάθειες, ορίζοντας τη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας ως ανεπαρκή σε ασφάλεια, δικαιολογώντας, όπως και σε άλλα μέρη του κόσμου, την παρουσία Αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στη λεκάνη προκειμένου να εξαλείψουν αυτή την απειλή.

Για πρώτη φορά στην ιστορία ίσως ευθυγραμμιστεί αυτή η προσέγγιση Ρωσίας και Τουρκίας σχετικά με τα θέματα στο υφιστάμενο καθεστώς της Μαύρης Θάλασσας και της Μεσογείου και της υπεράσπισης της συνθήκης Μοντρέ. Και οι δύο πλευρές συμφωνούν απόλυτα ότι η Μαύρη Θάλασσα δεν πρέπει να γίνει μια νέα αρένα για την παγκόσμια πάλη εξουσίας. Τόσο η Ρωσία όσο και η Τουρκία θέλουν τα προβλήματα που σχετίζονται με τη Μαύρη Θάλασσα να επιλύονται μεταξύ των γειτονικών χωρών με τρόπο συνεργατικό και ξένες εξουσίες και τρίτοι να μην παρεμβαίνουν.

Η Τουρκία θεωρεί ότι μια επιχείρηση του NATO στη Μαύρη Θάλασσα για τους σκοπούς της καταπολέμησης της τρομοκρατίας είναι περιττή και υποστήριξε αντ' αυτού ότι οι απαιτούμενες παρεμβάσεις και επιχειρήσεις από τα κράτη μέλη και την ΕΕ στο πλαίσιο BLACKSEAFOR (Ομάδα Εργασίας Θαλάσσιας Ναυτικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας) και OBSH (Λειτουργία Αρμονίας της Μαύρη Θάλασσας). Αυτή η πολιτική υποστηρίχθηκε επίσης και από τη Ρωσία.

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας συχνά περιγράφονται με διάφορους όρους όπως "διευρυμένη", "πολυδιάστατη", "βαθιά," και "στρατηγική". Ωστόσο, η ύπαρξη ορισμένων προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών δεν μπορούν να αμφισβητηθούν, ακόμη και αν και δεν εκφράζονται ρητά.

---

⁸⁰ B. Aras, "Multidimensional Partnership in Turkey-Russia Relations", Sabah, 12 August 2009.

Και οι δύο χώρες καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια και ευγενικά απέχουν από αμφισβητούμενα θέματα ορισμένες φορές. Η Ρωσία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την πλεονεκτική της θέση στο τομέα των οικονομικών σχέσεων, ως μέσο ελέγχου και πειθούς. Αυτή η πολιτική χρησιμοποιήθηκε έναντι των χωρών όπως η Ουκρανία, η Λευκορωσία, η Πολωνία, η Βουλγαρία και η Γεωργία. Ο στόχος της πολιτικής αυτής ήταν να εκθέσει την πλευρά που είναι ευαίσθητη και εύθραυστη μέσα στις σχέσεις.

Από την άλλη πλευρά, είναι αξιοσημείωτο ότι οι ρωσικές επενδύσεις στην Τουρκία είναι πολύ κάτω από τις προσδοκίες της Μόσχας. Ωστόσο, η Τουρκία έχει βελτιώσει τις σχέσεις ακόμη περισσότερο με τη Ρωσία και έχει ξεπεράσει τα διάφορα προβλήματα. Έτσι αποφάσισε να αναθέσει τη σύμβαση για την κατασκευή πυρηνικών σταθμών παραγωγής ενέργειας μέσω μιας διακρατικής συμφωνίας αντί της διαδικασίας υποβολής προσφορών.

Θα πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι η Τουρκία αντιτίθεται στην κυριολεκτική χρήση των τουρκικών στενών ως μέσο για τις ανησυχίες σχετικά με το περιβάλλον και την ασφάλεια. Αυτή η κατάσταση ήταν πηγή διαφωνίας μεταξύ των δύο χωρών, ιδίως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90. Επί του παρόντος, ωστόσο, αυτό το πρόβλημα παραμένει πολύ λιγότερο σημαντικό, χάρη στην υλοποίηση των έργων που αναπτύσσονται σε εναλλακτικές διαδρομές διέλευσης.

Υπάρχουν επίσης διαφωνίες μεταξύ τους σχετικά με τους τύπους σχεδίων που πρέπει να αναπτυχθούν για την πραγματοποίηση της εξόρυξης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που προέρχονται από την λεκάνη της Κασπίας και την Κεντρική Ασία για την διάθεση προς τις παγκόσμιες αγορές. Η Ρωσία χρησιμοποιεί το ζήτημα της ενέργειας ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και επιθυμεί να διατηρήσει το μονοπώλιο.

Ως εκ τούτου, η Ρωσία τείνει να αντιπαθεί σε όλα τα σχέδια που αποσκοπούν στην ανάπτυξη εναλλακτικών πόρων από τις παράπλευρες περιοχές. Αντί αυτού, ως αντεπίθεση, οι Ρώσοι θέλουν να αναπτύξουν τα δικά τους έργα. Ο Βόρειος και Νότιος αγωγός Stream είναι ένα αποτέλεσμα από αυτή την πολιτική. Η Ρωσία ήταν αρνητική προς το έργο Nabucco, στην οποία η Τουρκία είναι εταίρος από την άποψη ότι είναι μάλλον πολιτικό παρά οικονομικό σχέδιο.

Με την ανάπτυξη ενός διάδρομου μεταφοράς πηγών ενέργειας Ανατολής-Δύσης από την Κασπία στις ευρωπαϊκές αγορές, η Ρωσία ισχυρίζεται ότι το πρόγραμμα Nabucco στοχεύει στην "παράκαμψη" της. Η Τουρκία θέλει τη Ρωσία να συμμετάσχει στο Nabucco και δεν το αντιλαμβάνεται ως κίνηση εναντίον της Ρωσίας. Αφ' ετέρου, το έργο αγωγού Samsun-Ceyhan έχει επίσης επανέλθει στην ημερήσια διάταξη ως αποτέλεσμα των αποφάσεων της Τουρκίας να επιτρέψουν τη Ρωσική χρήση της αποκλειστικής περιοχής του Ευξείνου Πόντου και την οικονομική ζώνη για το SouthStream και να χορηγήσει στη Ρωσία το εργοστάσιο πυρηνική ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, η Μόσχα πρότεινε απευθείας στην Άγκυρα να κατασκευαστεί ένας δεύτερος αγωγός παράλληλα με τον αγωγό φυσικού αερίου BlueStream.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών χαρακτηρίστηκαν από τα "τσετσενικά" και "κουρδικά" προβλήματα. Και οι δύο χώρες χρειάστηκαν περιστασιακά να αντιμετωπίσουν το ένα το άλλο λόγω της δραστηριότητας της καυκάσιας διασποράς στην Τουρκία και την κουρδική και την αρμενική διασπορά στη Ρωσία.

Αυτά τα προβλήματα σε μεγάλο βαθμό ήρθαν σε ένα τέλος το 1999 χάρις στη συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας σχετικά με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ωστόσο, η Ρωσία εξακολουθεί να μην δέχεται το ΡΚΚ ως τρομοκρατική οργάνωση. Η Τουρκία έχει ζητήσει από τη Ρωσία να συμπεριλάβει το ΡΚΚ στον κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων, αλλά δεν έλαβε θετική απάντηση εδώ και χρόνια. Στη Ρωσία, οι οργανώσεις αυτές μπορεί να θεωρηθούν ως "τρομοκρατική οργάνωση" μόνο λόγω διεξαγωγής δραστηριοτήτων στα ρωσικά εδάφη και με συνδέσεις με τη Ρωσία. Λόγω των γεωπολιτικών στρατηγικών της Ρωσίας σχετικά με τη Μέση Ανατολή, η Μόσχα δεν ήταν πρόθυμη να ορίσει το ΡΚΚ ως μια τρομοκρατική οργάνωση καθώς σκέφτεται ότι οι Κούρδοι μπορεί στο μέλλον να φανούν χρήσιμοι.

Σήμερα η Ρωσία παραμένει για την Αρμενία ο ισχυρότερος σύμμαχος, και είναι η χώρα επιρροής από την άποψη της διαμεσολάβησης μεταξύ της Τουρκίας και της Αρμενίας, καθώς και με της Αρμενίας με το Αζερμπαϊτζάν. Ωστόσο, η Ρωσία ανησυχεί για την προσπάθεια της Αρμενίας να έρθει πιο κοντά στη Δύση. Ως εκ τούτου, παρά το γεγονός ότι η Ρωσία απέτυχε να υποστηρίξει τη διαδικασία

ομαλοποίησης των σχέσεων μεταξύ της Αρμενίας και της Τουρκίας και της επίλυσης του προβλήματος του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, έχει δηλώσει πως τα δύο προβλήματα πρέπει να ξεπεραστούν χωριστά. Από τη μία πλευρά, η Ρωσία αποφεύγει την επίλυση του προβλήματος, ενώ από την άλλη, δεν το κάνουν επειδή επιθυμούν να παραμείνουν εκτός της διαδικασίας. Επιπλέον, λόγω των προσπαθειών της Αρμενικής διασποράς, με την αντιπροσώπευσή τους στο ρωσικό Κοινοβούλιο, η Δούμα, έχει αναγνωρίσει δύο φορές (το 1995 και το 2005) τη γενοκτονία.

Το Κυπριακό είναι άλλος τομέας διαμάχης μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας. Η Ρωσία έχει συμφέροντα στην Κύπρο και τάσσεται ενάντια στην Τουρκία. Μετά την επίσκεψή του στην Άγκυρα τον Μάιο 2010, ο Ρώσος Πρόεδρος Μεντβέντεφ δήλωσε ότι οι σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας είναι κάτι που χαρακτηρίζεται από "εταιρική σχέση, όχι μόνο μέσα σε λέξεις, αλλά και στην πραγματικότητα. "Ομοίως, ο Τούρκος Πρόεδρος Α. Γκιουλ δήλωσε ότι η γρήγορη επέκταση και οι πολυδιάστατες σχέσεις συνεπάγονται με «μια στρατηγική διάσταση».

Μπορεί όμως κάποιος να μιλήσει πραγματικά για μια στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ των δύο χωρών; Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας δεν είναι ακριβώς στο επίπεδο της "Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης" με την πραγματική έννοια. Ωστόσο, η στρατηγική διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο όσον αφορά την συμμαχία των δύο χωρών.

Παρότι αυτές οι σχέσεις αναπτύσσονται προοδευτικά από την εποχή του 2000, από αυτή την σύγκλιση δεν έχει ακόμη επιτευχθεί μια πραγματική στρατηγική εταιρική σχέση για έναν πλήθος λόγων, συμπεριλαμβανομένης της προτίμησης της Τουρκίας να πάρει μια θέση μέσα στον δυτικό κόσμο και η επιθυμία της Ρωσίας να διατηρήσει σχέσεις σε ένα οικονομικό πλαίσιο και όχι σε ένα στρατηγικό. Σύμφωνα με τον Βλαντιμίρ Ιβανόβσκι, πρώην πρέσβης της Ρωσίας στην Άγκυρα, η ανάγκη διατήρησης της εθνικών συμφερόντων ενεργοποιούν μια ρεαλιστική αντίληψη ανάπτυξης της εταιρικής σχέσης μεταξύ της Ρωσίας και της Τουρκίας. Η ρωσοτουρκική εταιρική σχέση έχει στρατηγική σημασία για τα θέματα ζωτικής σημασίας και των δύο χωρών.

Σύμφωνα με τον Ντμίτρι Βασίλιεφ, έναν εμπειρογνώμονα από το Ρωσικό Ινστιτούτο της Ανατολικής Ακαδημίας Επιστημών, η Τουρκία εξακολουθεί να είναι ισχυρός αντίπαλος της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα και τον Νότιο Καύκασο. Αυτό αποτελεί μια γεωπολιτική πραγματικότητα και η Ρωσία θα πρέπει να το λάβει υπόψη. Ο Konstantin Simanov, Διευθυντής του Εθνικού ιδρύματος ενεργειακής ασφάλειας, εξέφρασε την άποψη ότι η Τουρκία δεν βλέπει τη Ρωσία ως στρατηγικό εταίρο και για αυτό οι ΗΠΑ εξακολουθούν να έχουν μεγάλη επιρροή πάνω στην τουρκική ελίτ. Διάφορες εκθέσεις που εκδόθηκαν για το θέμα των τουρκορωσικών σχέσεων τονίζουν ότι η στρατηγική εταιρική σχέση που αναμφισβήτητα αναπτύσσεται μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας έχει στην ουσία αμυντική βάση. Επιτρέπει την ανάληψη κοινής δράσης στην αντιμετώπιση πιθανών περιφερειακών ασταθειών. Αυτό μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως φυσικό αντανakλαστικό ενάντια στο νέο ευρωπαϊκό μοντέλο, το οποίο φαινομενικά αποκλείει και τις δύο χώρες

Όσον αφορά την επίτευξη του στόχου "Στρατηγική Εταιρική Σχέση", κατά τη διάρκειά του έχει διαδραματίσει πολύ σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση των σχέσεων εμπιστοσύνης. Οι σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας έχουν φτάσει σε ένα νέο επίπεδο, χάρη στην υπογραφή της συμφωνίας του πυρηνικού σταθμού, την κατάργηση των θεωρήσεων (visa) και την ενεργοποίηση της Στρατηγικής Συνεργασίας του Συμβουλίου Υψηλού Επιπέδου. Το Συμβούλιο ενεργοποιήθηκε ώστε να καθοριστούν οι στρατηγικές διαστάσεις και οι νέοι τομείς της εταιρικής σχέσης των δύο χωρών. Ως εκ τούτου, οι δραστηριότητες του Συμβουλίου είναι πολύ σημαντικές για την κατανόηση και ενσωμάτωση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης. Νωρίτερα, η Ρωσία έχει διαμορφώσει παρόμοια κορυφαίου επιπέδου συμβούλια με τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία. Η Τουρκία αποτέλεσε την τέταρτη χώρα. Το γεγονός αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη της σημασίας της Τουρκίας για τη Ρωσία.

Η Δύση είναι ένας άλλος παράγοντας του οποίου η επιρροή στις διμερείς σχέσεις δεν μπορεί να αγνοηθεί. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Ρωσία ήταν σημαντικές ξεπερνώντας το αίσθημα του αποκλεισμού και την έλλειψη εμπιστοσύνης που βίωσε η Τουρκία στις σχέσεις της με τη Δύση. Με την πάροδο του χρόνου, τα προβλήματα της μη κατανόησης και το αίσθημα αποξένωσης το βίωσε και η Ρωσία. Τόσο η Τουρκία όσο και η Ρωσία θεωρούν ότι υπάρχουν

προβλήματα στον τρόπο που η Δύση τις αντιμετωπίζει και έτσι έχουν και οι δύο αναπτυσσόμενες αντιδραστικές πολιτικές. Κατά μία έννοια, αυτές οι αντιδραστικές πολιτικές έχουν διευκολύνει τη διαδικασία της προσπάθειας να διαμορφωθεί μια κοινή γλώσσα ή να καταλάβουν ο ένας τον άλλον.

Αυτή η κατάσταση είναι δυνατόν να παρατηρηθεί, ιδιαίτερα στην περίπτωση της Τουρκίας-ΕΕ συμμαχίας. Είναι ενδιαφέρον ότι, τη δεκαετία του 1990, είτε αμέσως πριν είτε μετά από τις συνεδριάσεις στις οποίες η ΕΕ έφτασε σε σημαντική απόφαση σχετικά με την Τουρκία, η ρωσική επιτροπή υψηλού επιπέδου επισκέφθηκε την Τουρκία ή και αντίστροφα. Δεδομένης της αρνητικής εξέλιξης των διαπραγματεύσεων με την ΕΕ η τουρκική πολιτική ελίτ εισήλθε σε συζητήσεις για την εξερεύνηση και την πραγματοποίηση εναλλακτικών γεωπολιτικών πρωτοβουλιών με άλλες χώρες όπως τη Ρωσία και το Ιράν.

Παρόλο που η κατάσταση αυτή συνεχίζεται σήμερα, η Τουρκία και η Ρωσία έχουν καταφέρει να αναπτύξουν μια επιτυχημένη πολιτική προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης ενός ορθολογικού δικτύου σχέσεων, που επικεντρώνεται λιγότερο στον δυτικό παράγοντα και περισσότερο στα κοινά συμφέροντα. Μια τέτοια προσέγγιση είναι απαίτηση για μία υγιή σχέση που δεν έχει κολλήσει σε εικαζόμενες εξελίξεις.⁸¹

3.5 Συμπεράσματα των σχέσεων Τουρκίας-Ρωσίας

Επί του παρόντος, η περιφερειακή και η παγκόσμια στρατηγική που υιοθέτησε η Ρωσία και η Τουρκία έχουν γίνει πολύ πιο σημαντικές και πυροδοτούν την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών σε σύγκριση με τους οικονομικούς παράγοντες. Η Τουρκία επέλεξε να παραμείνει στο δυτικό σύστημα για τη δική της ασφάλεια και σταθερότητα και φαίνεται ότι παραμένει αποφασιστική διατηρώντας την άποψη αυτή. Ωστόσο, αυτή η κατάσταση δεν αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη πολυδιάστατων σχέσεων με τη Ρωσία. Αντιθέτως, οι ισχυρές σχέσεις με τη Ρωσία θα ενισχύσουν την Τουρκία στις σχέσεις της με τη Δύση.

---

⁸¹ Δ. Παπαδημητρίου, «Το τρίγωνο ανταγωνισμού Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και Τουρκίας και ο ρόλος της Δύσης και της Ρωσίας», ΠΑΜΑΚ-ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/κη (2018)

Η Τουρκία φαίνεται να παραμένει επιφυλακτική στην απομόνωση του ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού και συγκρούσεων από τις σχέσεις με τη Ρωσία. Υπάρχει ακόμα ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που πρέπει να επιτευχθεί μέσα σε αυτές τις σχέσεις και δεν αναμένεται να είναι μια εύκολη διαδικασία.

Επίσης, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι οι δύο χώρες μοιράζονται ένα μεγαλύτερο ιστορικό ανταγωνισμό σε σύγκριση με τη συνεργασία. Η Τουρκία και η Ρωσία εργάζονται για να μετασχηματίσουν αυτές τις γεωπολιτικές διαμάχες σε έναν γεωοικονομικό συνεταιρισμό. Οι αμοιβαίες πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται για το σκοπό αυτό αποτελούν ένδειξη των προσπαθειών να δημιουργήσουν νέες σχεσιακές διαστάσεις. Υπό αυτή την έννοια, ο αγωγός φυσικού αερίου BlueStream που πρότεινε η Τουρκία ήταν ένα σημαντικό βήμα προς το τέλος του ανταγωνιστικού πνεύματος της δεκαετίας του 1990. Στη δεκαετία του 2000, ο πυρηνικός σταθμός ηλεκτροπαραγωγής, τον οποίο και πάλι η Τουρκία με ειλικρίνεια υποστηρίζει, είναι ένα άλλο πολύ σημαντικό βήμα στην ενίσχυση των σχέσεων.

Ο καταλύτης της δεκαετίας του 1990 ήταν οι οικονομικές σχέσεις. Μετά το 2000, έχουν συναφθεί και ενεργειακές σχέσεις. Τα τελευταία χρόνια, οι σχέσεις Τουρκίας-Ρωσίας έχουν σταδιακά μεταμορφωθεί χάρη στην εποικοδομητική και ειρηνική προσέγγιση που επιδίωξαν η Άγκυρα και η Μόσχα.

Με αυτή την έννοια, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι οι ευαίσθητες αυτές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας επανεκκινούνται και η προοπτική και των δύο δεν περιορίζεται και διευρύνεται. Στην ιστορία των διμερών σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας, μπορούν να επισημανθούν διάφορα γεγονότα για τη διεύρυνση των συνόρων όπως: η σοβιετική βοήθεια κατά την ανεξαρτησία της Τουρκίας, η βιομηχανική συνεργασία στη δεκαετία του 1930 και τη δεκαετία του 1960, η συμφωνία για το φυσικό αέριο του 1984, η θέση της Ρωσίας όσον αφορά τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν το 1998, τον BlueStream, η επίσκεψη του Β. Ετσεβίτ στη Ρωσία το 1999, οι επισκέψεις του Πούτιν στην Τουρκία, του Γκιουλ και του Ερντογάν στη Ρωσία, η απόφαση της Τουρκίας να χορηγήσει την κατασκευή του πυρηνικού σταθμού στη Ρωσία και η αγορά των S-400.

Για πολλά χρόνια και οι δύο πλευρές εξέφρασαν την επιθυμία τους οι διμερείς σχέσεις να μην παραμείνουν απλώς οικονομικές, περιλαμβάνοντας τα περιφερειακά και τα παγκόσμια συμφέροντα, με βάση την κοινή εμπιστοσύνη και το σεβασμό. και Το ρεύμα του επιπέδου των σχέσεων που έχει επιτευχθεί είναι σημαντική ένδειξη της επιτυχίας της Ρωσίας και της Τουρκίας σε αυτό.

Όμως, «Στην πραγματικότητα, η μόνη φορά που η Άγκυρα απόλαυσε ποτέ πραγματικά στενές σχέσεις με την Μόσχα ήταν όταν η Ρωσία ήταν στο πιο αδύναμο σημείο της - κατά την διάρκεια των δεκαετιών του 1920 και του 1930. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ χρησιμοποίησε τα όπλα που του παρασχέθηκαν από τους Μπολσεβίκους για να νικήσει τις ευρωπαϊκές αποικιακές δυνάμεις που ήθελαν να καταλάβουν την Ανατολία. Στην συνέχεια, είδε την Σοβιετική Ένωση ως μια συνάδελφο αντι-αυτοκρατορική δύναμη και πηγή ιδεών για μια κρατικά κατευθυνόμενη οικονομία. Αλλά η σχέση αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι, μετά από αιώνες συγκρούσεων στην οθωμανική εποχή, η Ρωσία δεν έθετε πλέον μια υπαρξιακή απειλή για την Τουρκία. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει κάτι σαν διαρθρωτική διαβεβαίωση για τον οιονδήποτε ανησυχεί στην Ουάσιγκτον ότι μια αυξανόμενα αντι-Δυτική Τουρκία θα συνεργαστεί με μια ανακάμπτουσα Ρωσία: Όσο πιο ισχυρή και επιθετική γίνεται η Ρωσία, τόσο λιγότερο εύλογος εταίρος θα είναι για την Τουρκία.»⁸²

Και οι δύο χώρες διατηρούν ιστορικό και πολιτισμικούς δεσμούς εντός αυτής της γεωγραφίας και έχουν επίσης κοινό αντίκτυπο σε αυτό. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε πιθανά προβλήματα που έρχονται στην επιφάνεια στην περιοχή έχουν τη δυνατότητα επιδεινούμενων σχέσεων. Αν και μια τέτοια κατάσταση είναι μόνο μια πιθανότητα, είναι σημαντικό οι δρώντες να παραμείνουν προετοιμασμένοι και συνετοί. Μια τέτοια προσέγγιση σημαίνει ότι ένα πολυδιάστατο δίκτυο σχέσεων πρέπει πάντα να προστατεύεται και να

---

⁸² N.Danforth-C. Miller, «Η Ρωσία και η Τουρκία φέρονται μεταξύ τους φιλικά, αλλά πόσο θα διαρκέσει αυτό;» 16 Αυγ 16, <http://foreignaffairs.gr/articles/70927/nick-danforth-kai-chris-miller/i-rosia-kai-i-toyrkia-ferontai-metaksy-toys-filika>

αναπτύσσεται προσεκτικά και σε περίπτωση που προκύψουν προβλήματα, ορθολογικές και ρεαλιστικές λύσεις να αναζητηθούν.⁸³

Κλείνοντας, «οι ρωσοτουρκικές σχέσεις είναι αναμφισβήτητα ένα ζήτημα που δεν θα σταματήσει να απασχολεί τη διεθνή κοινότητα. Οι γεωπολιτικοί, ιστορικοί και πολιτισμικοί δεσμοί των δυο αυτών μεγάλων ευρασιατικών χωρών προσαρμόζονται συνεχώς στο εκάστοτε πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, και γι' αυτό ίσως οι σχέσεις τους είναι αρκετά απρόβλεπτες ανά τους αιώνες.»⁸⁴

---

⁸³Ν.Πασούνης, (2016). «Το ρωσο-τουρκικό ισοζύγιο ισχύος» Foreign Affairs – Hellenic Edition. Available at: <http://foreignaffairs.gr/articles/70697/nikolaos-paounis/to-roso-toyrkiko-isozygio-isxyos>, πρόσβαση 20 Ιουλ 2019

⁸⁴Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ

4.1 Εξοπλιστικό πρόγραμμα Τουρκίας

Δεδομένης της πολιτικής του νέο-οθωμανισμού που εδώ και μερικά χρόνια έχει ενστερνιστεί η Τουρκία, παρουσιάζει όλο και περισσότερο μία επιθετική συμπεριφορά μέσω της εξωτερικής της πολιτικής, ιδιαίτερα απέναντι στους γείτονές της, με το σκεπτικό της πρόθεσής της να ηγείται στη Νοτιανατολική Μεσόγειο και να μπορεί να διαμορφώνει τις εξελίξεις για εξυπηρέτηση των συμφερόντων της.

Η τουρκική ηγεσία προκειμένου να μπορεί να επιβάλει τις πολιτικές της επιδιώξεις στην περιφέρειά της και να είναι ικανή να υποστηρίξει τις πολεμικές επιχειρήσεις στις οποίες έχει εμπλακεί -για την επίτευξη των συμφερόντων της- έχει δώσει εδώ και τουλάχιστον μία εικοσαετία προτεραιότητα στην ενίσχυση των εξοπλιστικών της προγραμμάτων με ιδιαίτερη βαρύτητα στην εκμετάλλευση της τεχνογνωσίας από τις συμπαραγωγές που έχει προωθήσει και την ανάπτυξη οπλικών συστημάτων εγχώριας παραγωγής.

Εν τω μεταξύ, η αμυντική συνεργασία, η οποία αποτελούσε σημαντική συνιστώσα της σχέσης της συμμαχίας ΗΠΑ-Τουρκίας, έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές την τελευταία δεκαετία. Η Τουρκία έχει επιδιώξει φιλόδοξο στρατιωτικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990. Παρά τη συνέχιση των κοινών έργων και με την προμήθεια αμυντικού εξοπλισμού από την Ηνωμένες Πολιτείες, η Τουρκία έχει όλο και περισσότερο κινηθεί προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης μίας εσωτερικής αμυντικής βιομηχανίας μειώνοντας την εξάρτηση από τις εισαγωγές.

Δεδομένων των περιορισμών που επιβάλλονται από τους κανονισμούς των ΗΠΑ στη μεταφορά τεχνολογίας, οι παραγωγοί όπλων των ΗΠΑ απέτυχαν να ανταγωνίζονται σε διαγωνισμούς για την προμήθεια όπλων και εξοπλισμού του τουρκικού στρατού. Τα θέματα αυτά των στρατιωτικών προμηθειών ήταν που οδήγησαν την πολιτική της Τουρκίας σε αύξηση του μεριδίου των εγχώριων παραγωγών, διευκολύνοντας τη μεταφορά τεχνολογίας από τα κοινά έργα παραγωγής με ξένους προμηθευτές.

Η Τουρκία έχει κοινές συμβάσεις με την Ιταλία και τη Νότια Κορέα για παραγωγή ελικόπτερων και αρμάτων μάχης, αντίστοιχα, την ανάπτυξη του εθνικού πολεμικού ναυτικού και τα μη επανδρωμένα αεροπλάνα. Εν μέρει ως αντίδραση στο αποκλεισμό των Αμερικανών παραγωγών από τις συμβάσεις άμυνας, οι Ηνωμένες Πολιτείες λέγεται ότι είναι απρόθυμες να πουλήσουν κάποια προηγμένα οπτικά συστήματα στην Τουρκία, η οποία οδήγησε αναμφισβήτητα σε ελλείψεις στην μάχη κατά της τρομοκρατίας στην Τουρκία. Παρόλα αυτά, η στρατιωτική εξάρτηση της Τουρκίας στις Ηνωμένες Πολιτείες εξακολουθεί να συνεχίζεται, ιδίως στη συλλογή πληροφοριών, αντιπυραυλικών συστημάτων άμυνας και ελικόπτερων. Αυτή η εξάρτηση παραμένει ένας σημαντικός παράγοντας που δρα ως φρένο ενάντια στη συνολική κατανομή των διμερών σχέσεων.

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι το 2017, με έκτακτο νόμο, ο πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν ετέθη επικεφαλής του Υφυπουργείου Αμυντικών Προγραμμάτων, καταδεικνύοντας τη σημασία που του αποδίδει. «Η ανάπτυξη εγχώριας βιομηχανίας συνεπάγεται ότι η χώρα δε θα εξαρτάται από ξένες δυνάμεις για την προμήθεια νέου εξοπλισμού κι ανταλλακτικών και θα είναι σε θέση να προχωρά σε άμεση αντικατάσταση του παλαιού οπλισμού χωρίς να επηρεάζεται από τυχόν δυτικά εμπόρακο.»⁸⁵

Απώτερος σκοπός της τουρκικής ηγεσίας για το άμεσο μέλλον είναι με τη συμπλήρωση των εκατό χρόνων της τουρκικής δημοκρατίας από το 1923, να έχει την πλήρη αυτονομία στα οπτικά συστήματα και στους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων της, ώστε να είναι σε θέση να αποτελεί σε όλους τους τομείς όχι απλά ένα “παίκτη” στη διεθνή σκακιέρα, αλλά να αποτελεί τον περιφερειακό ηγέτη-δρώντα της Ευρασίας.

Αυτή η αυτάρκεια που επιθυμεί η τουρκική ηγεσία απαιτεί φυσικά τεράστια ποσά για την υλοποίησή της, κάτι που παρόλα τα οικονομικά της προβλήματα φαίνεται ότι η Τουρκία υλοποιεί μέσω των προγραμμάτων που είναι ήδη σε εξέλιξη και άλλων που έχει προαναγγείλει. Σύμφωνα με την εφημερίδα Σαμπάχ υπάρχουν προγράμματα για 600 αμυντικά σχέδια που φτάνουν τα 60 δισεκατομμύρια

---

⁸⁵ Μ. Μοτίκα, «Τα εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας και η ανάγκη ενίσχυσης των ελληνικών ένοπλων δυνάμεων», στο <https://www.huffingtonpost.gr/>, 7-12-2019

δολάρια.⁸⁶ Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η εγχώρια αμυντική βιομηχανία αποτελεί (2018) το 65%, με ανοδική πορεία, τη στιγμή που το 2002 αποτελούσε μόλις το 20%.

Μέρος των πιο σημαντικών προγραμμάτων αποτελούν τα παρακάτω :

- Πρόγραμμα ανάπτυξης εθνικού άρματος μάχης Altay, οχημάτων Pars κι άλλων τεθωρακισμένων.
- Πρόγραμμα ναυπήγησης εθνικού πλοίου MILGEM, το οποίο προβλέπει κατασκευή 5 κορβετών και 8 φρεγατών, και κατασκευής υποβρυχίων.
- Πρόγραμμα δημιουργίας εθνικού μαχητικού αεροσκάφους TAITF-X (σε συνεργασία με το Ηνωμένο Βασίλειο).
- Πρόγραμμα κατασκευής εγχώριων πολεμικών ελικοπτέρων T129 ATAK (σε συνεργασία με την Ιταλία).
- Δημιουργία δικού της αντιαεροπορικού συστήματος μεγάλου βεληνεκούς.
- Ανάπτυξη πυραύλων επιφανείας-επιφανείας Bora/Khan και πυραύλων J-600 TYildirim με εμβέλεια που θα φτάνει ως τα 2.500 χλμ., οι οποίοι καθίστανται αντιληπτοί περίπου στα 100 χλμ., περιορίζοντας το χρονικό περιθώριο αντίδρασης του αντιπάλου.
- Ανάπτυξη συστήματος ηλεκτρονικού πολέμου KORAL.
- Πρόγραμμα παραγωγής εγχώριων μη επανδρωμένων αεροσκαφών (ANKA, Bayraktar κ.ά.). Εντός του 2020, θα είναι έτοιμα και 30 KARGU “kamikaze” drones με τεχνολογία τεχνητής νοημοσύνης και σύστημα αναγνώρισης προσώπου που προορίζονται για χρήση στη Συρία.
- Αγορά του ρωσικού αντιαεροπορικού πυραυλικού συστήματος S-400 (υλοποιήθηκε αλλά έχει εκφραστεί πρόθεση για αγορά επιπλέον συστοιχιών).
- Επιθυμία αγοράς αμερικανικών μαχητικών αεροσκαφών F-35, η οποία έχει «παγώσει» λόγω των τεταμένων σχέσεων Τουρκίας- ΗΠΑ. Η Ρωσία αντιπροτείνει τα Su-35.

Επίσης, υπάρχουν πολλά άλλα προγράμματα ανάπτυξης στρατιωτικού εξοπλισμού ενώ, μεταξύ άλλων, σχεδιάζεται μακροπρόθεσμα η δημιουργία

---

⁸⁶Daily Sabah (2018). “Turkey’s defense projects reach 600, hit \$60B”, [Διαθέσιμο σε: <https://www.dailysabah.com/>]

υποδομών με δυνατότητες εκτόξευσης δορυφόρων κι η ανάπτυξη δορυφορικών συστημάτων GPS.⁸⁷

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με δημοσιεύματα που αφορούν τη Λευκή Βίβλο της Τουρκίας «προβλέπεται επίσης η μεγιστοποίηση της συμμετοχής της εγχώριας βιομηχανίας στο πρόγραμμα απόκτησης συστήματος αντιαεροπορικής και αντιβαλλιστικής άμυνας μακρού βεληνεκούς, με στόχο την οικοδόμηση εθνικού συστήματος στο οποίο θα ενταχθούν οπλικά συστήματα με διαφορετικά βεληνεκή. Έμφαση θα συνεχίσει να δίνεται στα διαστημικά προγράμματα».⁸⁸

Ο πρόεδρος των αμυντικών βιομηχανιών της Τουρκίας (SSB) Ισμαήλ Ντεμίρ τόνισε το Δεκέμβριο του 2018 στο CNN Turk ότι η κορωνίδα των εγχώριων προγραμμάτων της Τουρκίας είναι το πρόγραμμα του μαχητικού αεροσκάφους (TAITF-X) το οποίο θα φέρει κατά πάσα πιθανότητα κινητήρα Rolls-Royce σε συνεργασία με το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ παράλληλα έχει ήδη ξεκινήσει και το πρόγραμμα ανάπτυξης κινητήρα από εγχώριες βιομηχανίες.

Όσον αφορά το ελικοπτεροφόρο TCG Anadolu, «το κόστος του θα αγγίξει τα 650 εκατομμύρια δολάρια και το ποσοστό της εγχώριας συμμετοχής στην κατασκευή του θα φθάσει το 65%. Το πρώτο εγχώριο εκπαιδευτικό αεροσκάφος Hurkus-B παραδόθηκε στην Τουρκική Αεροπορία και το αεροσκάφος EAY Hurkus-C έχει πραγματοποιήσει δοκιμές όπλων και του συστήματος αυτοπροστασίας. Το Hurkus-C προορίζεται να παραδοθεί στον Τουρκικό Στρατό και την Στρατοχωροφυλακή.»⁸⁹

Επίσης, ο Ντεμίρ δήλωσε ότι τα Μη Επανδρωμένα Αεροσκάφη (ΜΕΑ) Bayraktar TB2 που θα παραλάβουν οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις θα ξεπεράσουν τα εκατό, ενώ για το πρόγραμμα των ελικοπτέρων ανέφερε πως ο κινητήρας των ATAK και Gokbey που θα παραχθεί από την εγχώρια βιομηχανία θα είναι

---

⁸⁷ Μ. Μοτίκα, «Τα εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας και η ανάγκη ενίσχυσης των ελληνικών ένοπλων δυνάμεων», στο <https://www.huffingtonpost.gr/>, 7-12-2019

⁸⁸ «Τουρκία-εξοπλισμοί: Η μεγαλοϊδεατική νέα Λευκή Βίβλος...», <https://www.defence-point.gr/news,16-3-17>

⁸⁹ Δ. Κελεπούρης, «Ο Ντεμίρ μιλά για τα κυριότερα τουρκικά εξοπλιστικά προγράμματα», στο <https://www.ptisidiastima.com/demir-turkish-armaments/>

ετοιμοπαράδοτος μέσα στο 2020. Ο αντίστοιχος κινητήρας για το άρμα μάχης Altay θα είναι έτοιμος το 2022.⁹⁰

Πρόσφατα, σε άρθρο της Die Welt με υπότιτλο: «Ο πρόεδρος της Τουρκίας θέλει να μετατρέψει τη χώρα του σε γίγαντα των εξοπλισμών. Σχεδιάζει συστήματα που μόνο οι ΗΠΑ και η Κίνα διαθέτουν"», η γερμανική εφημερίδα σημειώνει ότι η Τουρκία θέλει να γίνει όχι μόνο αυτάρκης, αλλά και ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγούς παγκοσμίως σε αμυντικό εξοπλισμό. «Το πώς γίνεται αυτό, υποδεικνύει το παράδειγμα του πολεμικού ελικοπτερού T129 Ατάκ» επισημαίνει η Welt. Επιπλέον στο άρθρο αναφέρεται πως «από το 2015 το γενικό επιτελείο έχει εκφράσει ευθαρσώς την πεποίθησή του ότι το νέο πολεμικό ναυτικό της Τουρκίας αποτελεί όργανο εξωτερικής πολιτικής».⁹¹

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η ναυτική διάσταση της ισχύος αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της στρατηγικής της Τουρκίας, με δεδομένο την αγορά πλωτών γεωτρύπανων, τη ναυπήγηση πλοίων με αυξημένες επιχειρησιακές δυνατότητες και φυσικά του ελικοπτεροφόρου TCG Anadolu. Έχει επίσης ναυπηγήσει πλοίο για να χρησιμοποιείται ως πλατφόρμα δοκιμών οπλικών και λοιπών συστημάτων και προχωράει αργά αλλά σταθερά τη ναυπήγηση φρεγατών 7.000 τόνων αντιαεροπορικής άμυνας περιοχής (TF-2000).⁹²

Σε ότι αφορά το ζήτημα των S-400, παρά τις αμερικανικές απειλές για την επιβολή κυρώσεων η Τουρκία έχει παραλάβει ήδη από τις 25 Ιουλίου 2019 την πρώτη παρτίδα των S-400 από τη Ρωσία, με τη δεύτερη να αναμένεται να πραγματοποιηθεί εντός του 2020, συνολικού κόστους 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια και αφορά δύο (2) συστήματα. Ο πρόεδρος της SSB Ντεμίρ ανέφερε ότι ο έλεγχος των συστημάτων θα υλοποιείται μόνο από τουρκικά χέρια.⁹³

---

⁹⁰ Δ. Κελεπούρης, «Ο Ντεμίρ μιλά για τα κυριότερα τουρκικά εξοπλιστικά προγράμματα», στο <https://www.ptisidiastima.com/demir-turkish-armaments/>

⁹¹ «DieWelt: Ο Ερντογάν θέλει να μετατρέψει την Τουρκία σε γίγαντα των εξοπλισμών», <https://www.iefimerida.gr/news/>, 10-11-18

⁹² Β. Νέδος, «Εξοπλιστικό Χάσμα Ελλάδας-Τουρκίας», <https://www.kathimerini.gr/>, 7-4-19

⁹³ Δ. Κελεπούρης, «Οι επόμενες παραδόσεις των τουρκικών S-400 θα γίνουν το 2020», στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 1-8-19

Μέσα στο Νοέμβριο η Τουρκία πραγματοποίησε τις πρώτες δοκιμές με “επιτυχία” εναντίον F-16C. Σύμφωνα με δημοσίευμα του περιοδικού Πτήση και Διάστημα στις 25 Νοεμβρίου «Οι ΗΠΑ και το NATO φοβούνται ότι η παρουσία του συστήματος στο τουρκικό οπλοστάσιο μπορεί να υπονομεύσει τις ικανότητες του «αόρατου» μαχητικού F-35 και γι’ αυτό τον λόγο η Ουάσινγκτον έχει προχωρήσει στην αναστολή της παρουσίας της Άγκυρας στο πρόγραμμα παραγωγής του αεροσκάφους».⁹⁴

Σχετικά με τα F-35, η υφυπουργός Άμυνας των ΗΠΑ με αρμοδιότητα σε θέματα προμηθειών και υποστήριξης Ellen Lord τόνισε πρόσφατα ότι δεν υπάρχει καμία αλλαγή στο ζήτημα της επιστροφής της Τουρκίας στο πρόγραμμα του F-35, καθότι το S-400, που είναι ασύμβατο με το F-35, παραμένει στην Τουρκία. Επεσήμανε επίσης ότι η Τουρκία θα συνεχίσει να παράγει τα συστήματα του F-35 μέχρι τον Μάρτιο του 2020 όπου θα ανατεθεί η κατασκευή τους σε εταιρείες άλλων χωρών.⁹⁵

Επομένως φαίνεται ότι η Τουρκία δεν μπορεί να ελπίζει στην απόκτηση των F-35 εάν πρώτα δεν “ξεφορτωθεί” τους S-400, κάτι που μετά τις πρόσφατες συναντήσεις Τραμπ-Ερντογάν δεν επιθυμεί να πράξει. Ήδη με πρωτοβουλία των ΗΠΑ τα περισσότερα από τα συστήματα του F-35 που παρήγαγε η Τουρκία έχουν ανατεθεί σε κατασκευάστριες εταιρείες άλλων χωρών και οι ΗΠΑ έχουν σχεδόν καταλήξει που θα πωληθούν τα F-35 που προορίζονταν για την Τουρκία. Η Τουρκία από τη μεριά της αναζητεί την αντικατάσταση του F-35 στο ρωσικό S-35.

Δεν πρέπει επίσης να ξεχνούμε ότι η Τουρκία αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη του NATO σε Στρατό Ξηράς και την ένατη **(9)** μεγαλύτερη στρατιωτική δύναμη, επί συνόλου εκατόν τριάντα επτά (137) χωρών του κόσμου, -[η Ελλάδα κατέχει την εικοστή όγδοη θέση **(28)**]- μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, τη Ρωσία, την Κίνα, την Ινδία, τη Γαλλία, την Ιαπωνία, τη Βόρεια Κορέα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με τον Global Firepower (GFP) η κατάταξη

---

⁹⁴Δ. Κελεπούρης, «Η Τουρκία δοκίμασε με “επιτυχία” σήμερα τους S-400 εναντίον F-16C... Προφανώς θα έκανε το ίδιο και με τα F-35A, αν φυσικά τα είχε παραλάβει», στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 25-11-19

⁹⁵Δ. Κελεπούρης, «Δεν έχει αλλάξει κάτι στο θέμα της (μη) επιστροφής της Τουρκίας στο F-35», λέει η Ellen Lord», στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 20-10-19

χρησιμοποιεί πάνω από 55 μεμονωμένους παράγοντες-δείκτες για τον προσδιορισμό της βαθμολογίας ενός συγκεκριμένου έθνους.

Από τα στοιχεία που έχουν υπολογιστεί από τον GFP για το 2019, η Τουρκία υπολογίζεται ότι έχει στη διάθεσή της 735.000 στρατιωτικό προσωπικό (355.000 ενεργό στρατιωτικό προσωπικό και 380.000 σε εφεδρείες). Αντιστοίχως η Ελλάδα υπολογίζεται ότι έχει στη διάθεσή της 360.000 στρατιωτικό προσωπικό (140.000 ενεργό στρατιωτικό προσωπικό και 220.500 σε εφεδρείες).

Στη Πολεμική της Αεροπορία η Τουρκία κατατάσσεται στην δέκατη **(10η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με το συνολικό αριθμό των αεροσκαφών της να είναι 1.067, με 207 αεροσκάφη αναχαίτισης, 207 βομβαρδιστικά, 87 μεταφορικά, 289 εκπαιδευτικά, 492 ελικόπτερα στο σύνολο με 94 από αυτά επιθετικά.

Αντιστοίχως, η Πολεμική Αεροπορία της Ελλάδας κατατάσσεται στην εικοστή **(20^η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με το συνολικό αριθμό των αεροσκαφών της να είναι 566, με 187 αεροσκάφη αναχαίτισης, 187 βομβαρδιστικά, 19 μεταφορικά, 144 εκπαιδευτικά, 227 ελικόπτερα στο σύνολο με 29 από αυτά επιθετικά. (μέρος των ελικοπτέρων ανήκουν στην Αεροπορία Στρατού και Ναυτικού)

Στον Στρατό Ξηράς η Τουρκία κατατάσσεται στην έβδομη **(7η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με 3.200 άρματα μάχης, 9.500 τεθωρακισμένα οχήματα, 1.120 αυτοκινούμενα πυροβόλα, 1.272 ρυμουλκούμενα πυροβόλα και 350 πολλαπλούς εκτοξευτές ρουκετών.

Αντιστοίχως, ο Στρατός Ξηράς της Ελλάδας κατατάσσεται στην εικοστή **(20η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με 1.254 άρματα μάχης, 2.550 τεθωρακισμένα οχήματα, 547 αυτοκινούμενα πυροβόλα, 463 ρυμουλκούμενα πυροβόλα και 152 πολλαπλούς εκτοξευτές ρουκετών.

Τέλος, το Πολεμικό Ναυτικό της Τουρκίας κατατάσσεται στην δωδέκατη **(12η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με 194 σκάφη συνολικά, εκ των οποίων 16 φρεγάτες, 10 κορβέτες, 12 υποβρύχια, 34 περιπολικά σκάφη και 11 ναρκαλιευτικά/ναρκοθετικά.

Αντίστοιχα, το Πολεμικό Ναυτικό της Ελλάδας κατατάσσεται στην εικοστή δεύτερη **(22η)** θέση, επί συνόλου 137 κρατών, με 115 σκάφη συνολικά, εκ των οποίων 13 φρεγάτες, 11 υποβρύχια, 33 περιπολικά σκάφη και 4 ναρκαλιευτικά/ναρκοθετικά.⁹⁶

Συγκριτικός Πίνακας Υφιστάμενων Στρατιωτικών Δυνάμεων Ελλάδας – Τουρκίας

ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
Παγκόσμια Θέση ως Στρατιωτική Δύναμη: 28^η *	Παγκόσμια Θέση ως Στρατιωτική Δύναμη: 9^η *
ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ : 20^Η ΘΕΣΗ	ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ : 7^Η ΘΕΣΗ
1.254 Άρματα Μάχης 2.550 Τεθωρακισμένα Οχήματα 547 Αυτοκινούμενα Πυροβόλα 463 Ρυμουλκούμενα Πυροβόλα 152 Πολλαπλούς Εκτοξευτές Ρουκετών	3.200 Άρματα Μάχης 9.500 Τεθωρακισμένα Οχήματα 1.120 Αυτοκινούμενα Πυροβόλα 1.272 Ρυμουλκούμενα Πυροβόλα 350 Πολλαπλούς Εκτοξευτές Ρουκετών
ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ : 22^Η ΘΕΣΗ	ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ : 12^Η ΘΕΣΗ
Σύνολο Σκαφών : 115 εκ των οποίων : 13 Φρεγάτες 11 Υποβρύχια 33 Περιπολικά σκάφη 4 Ναρκαλιευτικά/ναρκοθετικά	Σύνολο Σκαφών : 194 εκ των οποίων : 16 Φρεγάτες 10 Κορβέτες 12 Υποβρύχια 34 Περιπολικά σκάφη 11 Ναρκαλιευτικά/ναρκοθετικά
ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ : 20^Η ΘΕΣΗ	ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ : 10^Η ΘΕΣΗ
Σύνολο Αεροσκαφών : 566 εκ των οποίων : 187 Αναχαίτισης 187 Βομβαρδιστικά 19 Μεταφορικά 144 Εκπαιδευτικά	Σύνολο Αεροσκαφών : 1067 εκ των οποίων : 207 Αναχαίτισης 207 Βομβαρδιστικά 87 Μεταφορικά 289 Εκπαιδευτικά

* Επί συνόλου 137 κρατών, σύμφωνα με τον GFP

⁹⁶https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=greece και https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turkey, προσβ. 30-11-19

4.2 Η Πρώτη Εικόνα: Τα τρία Πρόσωπα-Ηγέτες

Το εάν και πότε όμως θα χρησιμοποιηθούν οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί μίας χώρας, καθώς επίσης και για ποιο σκοπό (τη διατήρηση της ασφάλειας των πολιτών της και την προάσπιση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων ή την υπονόμευση της ασφάλειας άλλων χωρών και την επιδίωξη αλλαγής του status quo) καθορίζεται σε πολλές περιπτώσεις, αναλόγως του πολιτικού συστήματος του κράτους, από την ιδιοσυγκρασία και τις επιδιώξεις ενός ηγέτη. Στο βιβλίο του “Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος” ο Kenneth Waltz εισήγαγε μία διαφορετική προσέγγιση στη μελέτη των διεθνών σχέσεων κατηγοριοποιώντας τις αιτίες του πολέμου σε τρεις παράγοντες-εικόνες. Τον Άνθρωπο, το Κράτος και το Άναρχο Διεθνές Σύστημα. «Στην πρώτη εικόνα των διεθνών σχέσεων, το πεδίο που εντοπίζονται τα σημαντικά αίτια του πολέμου είναι η φύση και η συμπεριφορά του ανθρώπου. Οι πόλεμοι προκύπτουν από τον εγωισμό, από επιθετικές παρορμήσεις που κινητοποιούνται για λανθασμένο σκοπό, από ηλιθιότητα.»⁹⁷

«Στόχος του (Waltz) είναι να αντιληφθεί επιστημονικά το γιατί γίνεται πόλεμος, να φωτίσει τις αιτίες της θανατηφόρας ασθένειας που πλήττει τους φορείς της ανθρώπινης οργάνωσης».⁹⁸ Με βάση αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο η προσωπικότητα ενός ηγέτη μπορεί να παίξει καθοριστικό και πρωταρχικό ρόλο στις σχέσεις των κρατών και να οδηγήσει τελικά σε ένοπλες συγκρούσεις ή να τις αποφύγει.

Ο Ερντογάν θεωρείται η πιο έντονη προσωπικότητα στην ηγεσία της σύγχρονης Τουρκίας μετά τον Κεμάλ Ατατούρκ. Η ερώτηση που πρέπει να απαντήσουμε για τον Τούρκο ηγέτη είναι το ποια είναι τα πραγματικά κίνητρα που τον κινητοποιούν. Είναι η εθνική συνείδηση του τον διακατέχει για μεγιστοποίηση της ισχύος της χώρας του; Είναι οι προσωπικές, ναρκισσιστικές φιλοδοξίες του για εξουσία και υστεροφημία ή είναι οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις και η διάθεση του για διάδοση του Ισλάμ σε παγκόσμιο επίπεδο; Ακαδημαϊκά προφανώς δεν μπορεί να υποστηριχθεί κάποια θέση χωρίς τεκμήρια ή γεγονότα που μπορούν να ενώσουν τα κομμάτια του πάζλ.

⁹⁷Κ. Waltz, «Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος», Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011

⁹⁸Η. Κουσκουβέλης, Εισαγωγή, του Κ. Waltz, «Ο άνθρωπος το κράτος και ο πόλεμος», Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011

Με βάση τα γεγονότα ο Ερντογάν θέτει ως στόχο την εξοπλιστική αυτονομία και την στρατιωτική δύναμη, την ενεργειακή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, την επίτευξη συμμαχιών για οικονομικούς και στρατιωτικούς σκοπούς. Προσπαθεί πλέον να κερδίσει δύναμη και αυτοδυναμία, όμως προσπαθεί παράλληλα να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων Ρωσίας και ΗΠΑ με ελιγμούς συμφερόντων για την Τουρκία.

Παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια προμήθειας των εξοπλιστικών προγραμμάτων F-35 και S-400, τελευταίας τεχνολογίας, από τις ΗΠΑ και τη Ρωσία αντίστοιχα με στόχο της επίτευξη στρατιωτικής ισχύος. Η κίνηση αυτή δείχνει ότι ταλαντεύεται εντός των δύο δυνάμεων ώστε να αποκτήσει δύναμη και εξουσία σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αν και πλέον παρατηρείται στροφή προς τη Ρωσία με την τελική αγορά των S-400, όπως αναλύθηκε νωρίτερα.

Η Τουρκία αποτελεί το ισχυρότερο ισλαμικό κράτος και φαίνεται ότι ο Ερντογάν τηρεί άριστες σχέσεις με τα περισσότερα ισλαμικά κράτη. Η θρησκεία και τα συμφέροντα πάντα ένωναν τα κράτη. Η προώθηση του Ισλάμ κατατάσσεται στα αρνητικά στοιχεία του συγκεκριμένου ηγέτη τα οποία μειώνουν την συνολική ισχύ της Τουρκίας. Οι εμπειρίες από το Ιράν, την Αλ Κάιντα και το λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος έχουν δημιουργήσει έναν σκεπτικισμό στον υπόλοιπο κόσμο για οποιονδήποτε προωθεί την παγκόσμια επικράτηση του Ισλάμ.

Στην πλευρά της Ρωσίας, ο Βλαντιμίρ Πούτιν πήρε τα ινία έπειτα από χρόνια, από μία καταστραμμένη Σοβιετική Ένωση και μπόρεσε να εκτοξεύσει την οικονομία της Ρωσίας στα ύψη και να σταθεί η Ρωσία ως παγκόσμια υπερδύναμη πολιτικά και στρατιωτικά ώστε να αποτελεί τον κύριο ανταγωνιστή των ΗΠΑ. Όπως αναλύθηκε πριν με την παράθεση των γεγονότων ο Πούτιν δήλωσε ότι θα συνεργαστεί με οποιονδήποτε αρκεί να μην αντιτίθεται στα συμφέροντα της Ρωσίας. Στρέφεται στην απόκτηση ισχύος, με κύριο ενδιαφέρον στους ενεργειακούς πόρους και την οικονομική στρατηγική. Η στρατιωτική δύναμη είναι άρτια από όλες τις απόψεις καθώς και οι άλλες πτυχές ισχύος της Ρωσίας. Ο Πούτιν κέρδισε το σεβασμό των πολιτών του, των γειτόνων του και κατέχει μία παγκόσμια θέση απέναντι στις ΗΠΑ.

Στις ανταγωνιστικές κινήσεις του καθώς και στην απόκτηση ισχύος, ο Πούτιν στρέφεται στην απόκτηση συμμάχων και απόκτηση επιρροής στη Μεσόγειο και τα Βαλκάνια όπως ακριβώς κάνουν και η ΗΠΑ. Η συνεργασία με την Τουρκία αποτελεί το κλειδί για τη Μέση Ανατολή και τη συμφωνία ενεργειακών πόρων στη Μαύρη Θάλασσα, καθώς και την κατασκευή εργοστασίου πυρηνικής ενέργειας στην Τουρκία. Βέβαια από την άλλη, οι σχέσεις με τα ορθόδοξα χριστιανικά κράτη Ελλάδα, Κύπρο και Σερβία φέρουν ισχυρούς δεσμούς.

Στις ΗΠΑ, ο Ντόναλντ Τράμπ, ο νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ, φαίνεται να επιδιώκει τη συνέχιση επέκτασης των συμφερόντων των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο και την απόκτηση πρόσβασης σε ενεργειακούς πόρους. Όμως οι παρορμητικές δηλώσεις του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δείχνουν μία μη ξεκάθαρη και ασταθή στάση που σαφώς επηρεάζει την εικόνα των ΗΠΑ διεθνώς. Σε άρθρο του Αγγ. Στάγκου στην Καθημερινή αναφέρεται χαρακτηριστικά : «Γιατί βγήκε απροκάλυπτα πλέον στην επιφάνεια η πολιτική και προσωπική ψυχοσύνθεσή του. Πρώτον, συνέδεσε άμεσα το δικό του χαρακτηριστικό της αναξιοπιστίας με την αξιοπιστία της χώρας του (είναι βαρύτατο το πλήγμα της αναξιοπιστίας που υπέστησαν οι ΗΠΑ). Δεύτερον, έδειξε για άλλη μία φορά ότι του περισσεύουν ο παρορμητισμός και ο αυταρχισμός, αφού σύμφωνα με όλες τις πληροφορίες ούτε το Πεντάγωνο ούτε το υπουργείο Εξωτερικών ήταν προετοιμασμένα για τη συγκεκριμένη απόφαση. Τρίτον, η δήλωσή του ότι ο ίδιος με την «απαράμιλλη σοφία του» θα κρίνει εάν και πότε η Τουρκία θα υπερβεί «τα εσκαμμένα», αποδεικνύει ασφαλώς ότι πρόκειται για άτομο «ειδικής» λογικής και συμπεριφοράς. Ακόμη και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία οι άλλοι έκαναν τέτοιες προσφωνήσεις και επικλήσεις στον Πατισάχ, όχι ο ίδιος για τον εαυτό του...»⁹⁹

Βάση της σχετικά μικρής παραμονής του στην εξουσία δεν μπορούν να προσδιοριστούν σαφώς ακόμα όλες οι προθέσεις του όσο αφορά την Τουρκία. Όμως από τα γεγονότα στη Συρία φαίνεται ότι ασκεί και ο ίδιος σκληρή ισχύ για να επιτύχει στόχους και φιλοδοξίες, παρόλη την αμφιταλαντευόμενη και παρορμητική του συμπεριφορά.

---

⁹⁹ Αγγ. Στάγκος, «Το τελευταίο φύλλο συκής...», άρθρο στην Καθημερινή, 10 Οκτ. 2019, <https://www.kathimerini.gr/1046480/opinion/epikairothta/politikh/to-teleytaio-fyllo-sykhs>

4.3 Ελλάς και Τουρκία

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η Τουρκία με την υφιστάμενη στρατιωτική της ισχύ και τα τεράστια αυτά εξοπλιστικά προγράμματα αφενός και κυρίως επιθυμεί, όπως προαναφέρθηκε, να αποτελέσει τον κυρίαρχο δρώντα και ηγέτη της περιοχής ώστε με την αναθεωρητική της πολιτική να καταστεί ικανή να εκμεταλλευθεί κοιτάσματα φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο και αφετέρου να μπορεί να αυξήσει τις εξαγωγές τις σε πολεμικό υλικό προς τρίτες χώρες ενισχύοντας την υπό καθεστώς κρίσης οικονομία της.

Μπορεί όμως στην πραγματικότητα η Τουρκία να υποστηρίξει στην πράξη αυτή την αναθεωρητική της πολιτική; Σε πρόσφατη δημοσίευση του καθηγητή Κουσκουβέλη Ηλία στο Huffington Post αναφέρεται : «Ναι, η Τουρκία διαρκώς διεκδικεί και λειτουργεί αποσταθεροποιητικά! Ναι θα πρέπει να την παρακολουθούμε και να είμαστε έτοιμοι και προετοιμασμένοι! Ωστόσο, βρίσκεται σε δεινή χρηματοπιστωτική κατάσταση, ο πληθωρισμός καλπάζει, οι επιχειρήσεις κλείνουν και η ανεργία αυξάνεται! Η πολιτική της στη Συρία και στο Ιράκ έχει αποτύχει, ο στρατός τους έχει υποστεί απώλειες που αποκρύπτονται, τα περισσότερα έμπειρα στελέχη της Πολεμικής τους Αεροπορίας έχουν φύγει στο εξωτερικό! Στην εσωτερική πολιτική σκηνή υπάρχουν δυσκολίες για τον Ερντογάν: νέοι πολιτικοί αναδεικνύονται, νέα κόμματα δημιουργούνται, ενώ οξύνεται το κλίμα λόγω των αμέτρητων διώξεων που κάθε μέρα και συστηματικά υφίστανται δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί, επιστήμονες, καλλιτέχνες, δημιουργοί, στρατιωτικοί, δημόσιοι υπάλληλοι, πολίτες άλλων θρησκευμάτων και, εν τέλει, το Οικουμενικό Πατριαρχείο.»¹⁰⁰

Τα κράτη οφείλουν να μεριμνούν μόνο τους για την ασφάλειά τους μέσω της εσωτερικής ενδυνάμωσης και της αυτοβοήθειας, γιατί αν δεν συμπλεύσουν τα συμφέροντά τους με τα συμφέροντα ενός συμμάχου τους δεν πρέπει να ελπίζουν στη βοήθειά του. Εξάλλου δεν πρέπει να ξεχνάμε τον μεγάλο Θουκυδίδη που είχε πει «Ο ισχυρός προχωρά όσο του επιτρέπει η δύναμή του, κι ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του»¹⁰¹

¹⁰⁰ Η. Κουσκουβέλης, «Η Τουρκία, οι προκλήσεις και η καλλιέργεια του φόβου», <https://www.huffingtonpost.gr>,9-12-19

¹⁰¹Θουκυδίδης, Ιστορία, Βιβλίο 5.89.1 στο <https://www.mikrosapoplous.gr/thucy/vivlia/vivlio5.htm>, προσβ. 20-8-19

Σίγουρα τα προβλήματα στο εσωτερικό της Τουρκίας δεν μπορούν ούτε πρέπει να μας επαναπαύουν και οφείλουμε σεβόμενοι την υποχρέωσή μας για να παραδώσουμε προς τις επόμενες γενεές τη γη που παραλάβαμε από τους προγόνους μας, να ενισχύσουμε την αποτρεπτική μας δύναμη και να προασπίσουμε τα κυριαρχικά μας δικαιώματα. Επομένως σε όλες τις προσπάθειες κλιμάκωσης από τη πλευρά της Τουρκίας οφείλουμε να δείχνουμε νηφαλιότητα αλλά και αποφασιστικότητα. «Είναι γνωστό το *modus operandi* της Τουρκίας. Έως εκεί που δεν βρίσκει αντίδραση προχωράει, εκεί που βρίσκει αντίδραση αναδιπλώνεται. Είναι μία κίνηση που δεν λειτουργεί θετικά, πολώνει τα πράγματα». ¹⁰²

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μία θέση που δε θεωρείται αδιάρρηκτη, καθώς από τη μία η συμμετοχή της σε συμμαχίες τείνει να δίνει μία σταθερότητα στην εθνική της ασφάλεια από την άλλη φαίνεται να βάλλεται από πολλές πλευρές. Η ΕΕ και το ΝΑΤΟ αποτελούν τις κύριες συμμαχίες και επικουρικά στοιχεία για την άμυνά της, ενώ οι κύριες προκλήσεις αφορούν την οικονομική κατάσταση της χώρας και ο ασύμμετρος πόλεμος ήπιας ισχύος που εδώ και λίγα χρόνια βιώνει μέσα από εκφάνσεις όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το μεταναστευτικό και άλλα.

Η Τουρκία δεν σταματάει τις προκλήσεις ειδικότερα μετά την προμήθεια των S-400 από τη Ρωσία και θέτει ασφυκτική πίεση στην κυπριακή ΑΟΖ και τους φυσικούς ενεργειακούς πόρους, όπως και στην ελληνική υφαλοκρηπίδα την οποία με παράνομο τρόπο προσπαθεί να θέσει τις βάσεις και να δημιουργήσει το ανάλογο κατεστημένο ώστε να την εκμεταλλευτεί. Η Ελλάδα προσπαθεί μέσω διπλωματίας να καταστείλει αυτές τις επιθυμίες και προσπαθεί με ήπιους τόνους να αντιμετωπίσει τις παραβιάσεις μαχητικών αεροσκαφών εντός του FIR. Παρόλα αυτά φαίνεται ότι υπάρχει ισορροπία ισχύος από την μεριά της Ελλάδας αν και η προμήθεια των S-400 προκαλούν σκέψεις σε αυτό το παιχνίδι στρατηγικής.

Επίσημα και σύμφωνα με το υπουργείο εξωτερικών, οι αμφισβητήσεις και διεκδικήσεις που σταδιακά όλα αυτά τα χρόνια προτάσσει συνολικά η Τουρκία είναι:

---

¹⁰² Η. Κουσκουβέλης, «"Σημαντικό πρώτο βήμα" οι εξαγγελίες της Συνόδου Κορυφής για την Τουρκία», <https://www.documentonews.gr,22-6-19>

α. Αμφισβήτηση του νομίμου και κυριαρχικού δικαιώματος της Ελλάδας, με απειλή πολέμου (*casus belli*), να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της μέχρι τα 12 ναυτικά μίλια, όπως προβλέπει το Δίκαιο της Θάλασσας και όπως έχει πράξει το σύνολο σχεδόν των παράκτιων κρατών της διεθνούς κοινότητας, της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης (σε Εύξεινο Πόντο και Ανατολική Μεσόγειο).

β. Αμφισβήτηση του εύρους των δέκα (10) ναυτικών μιλίων του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, μέσω συνεχών παραβιάσεων του από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη.

γ. Αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί νησιών και παραβίασή της ακόμα και στην περίπτωση κατοικημένων περιοχών.

δ. Αμφισβήτηση των θαλάσσιων συνόρων.

ε. Αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων εντός του FIR Αθηνών που ασκεί η Ελλάδα βάσει αποφάσεων του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας (International Civil Aviation Organization – ICAO), και η συνεχής άρνηση συμμόρφωσης της Τουρκίας προς τους κανόνες εναέριας κυκλοφορίας.

στ. Αμφισβήτηση των αρμοδιοτήτων της Ελλάδας εντός της περιοχής ευθύνης της για θέματα έρευνας και διάσωσης.

ζ. Απαίτηση της Τουρκίας για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου.¹⁰³

Τις προαναφερόμενες αμφισβητήσεις, τόσο στα θέματα εναέριου χώρου, όσο και στα ζητήματα της θάλασσας, η Τουρκία προωθεί στην πράξη με μεθόδους και πρακτικές που αντίκεινται στις θεμελιώδεις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (απειλή πολέμου, βίαιες παραβιάσεις εθνικού εναέριου χώρου που πραγματοποιεί ακόμα και με οπλισμένα μαχητικά αεροσκάφη και μάλιστα υπεράνω κατοικημένων νησιών κλπ.).

Η Ελλάδα από την πλευρά της δηλώνει ότι επιθυμεί την ειρηνική επίλυση των διαφορών σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, ενώ έχει αποδεχθεί με δήλωσή της

---

¹⁰³Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας, www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/, προσβ. 10-9-19

τη γενική υποχρεωτική δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης με τις εξαιρέσεις που ρητά ορίζονται στο κείμενο αυτής. Η Ελλάδα επιδιώκει, στο πλαίσιο αυτό, να επιλύσει τη μόνη διαφορά που υφίσταται μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, δηλαδή την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και, ειδικότερα, το δίκαιο της θάλασσας.

Σύμμαχοι σε αυτό το παιχνίδι εξουσίας και οικονομικού κέρδους, φαίνεται ότι υπάρχουν για την Ελλάδα, καθότι με την εξωτερική της πολιτική συνεργάζεται και με τη Ρωσία και τις ΗΠΑ, όμως όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα, καμία χώρα δε αναμένεται να μεσολαβήσει χωρίς να έχει γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Τουρκία χρησιμοποιεί την ήπια ισχύ ως τρόπο επίτευξης της διπλωματίας και της εξωτερικής της πολιτικής. Οι σχέσεις με τις ΗΠΑ την οδήγησαν σε μία οικονομική σταθερότητα και ασφάλεια κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τον μετασχηματισμό της πολιτικής της σε φιλοδυτική και ευρωπαϊκών προδιαγραφών. Κατά την μετέπειτα πορεία της κατάλαβε ότι η φωνή της δεν είναι τόσο δυνατή και κάποιες παραδοσιακές αντιλήψεις και ανησυχίες πρέπει να γίνονται με γνώμονα το εθνικό συμφέρον.

Για το λόγο αυτό αναζήτησε νέες προοπτικές συνεργασίας προς τη Ρωσία στην αρχή για οικονομικούς σκοπούς όπως η ενεργειακή εκμετάλλευση πόρων και έπειτα την προμήθεια εξοπλιστικού υλικού από εκείνη. Ακόμα και σήμερα φαίνεται να διατηρεί τη συμμαχία με τις ΗΠΑ για κοινά συμφέροντα, αλλά πλέον έχει ως πολύτιμο σύμμαχο και τη Ρωσία. Τα τελευταία χρόνια φάνηκε να επιζητεί την ανάπτυξη ισχύος και την αυτοδυναμία στον οικονομικό και στρατιωτικό τομέα.

Αυτή η προσπάθεια απεξαρτητοποίησης φαίνεται σε πολλές αποφάσεις που ξεκίνησε να υποστηρίζει, τοποθετώντας την όμως στο κέντρο ενδιαφέροντος ΗΠΑ και Ρωσίας που την αντιμετωπίζουν γεωπολιτικά και μπορούν να αξιοποιήσουν με εκείνη συμφωνίες ενεργειακών πόρων τόσο στη Μαύρη Θάλασσα όσο και τη Μέση Ανατολή. Παράδειγμα αμοιβαίου ενδιαφέροντος ήταν η προσπάθειά της για προμήθεια τόσο με F-35 όσο και με S-400, ως κίνηση σχέσεων συμφωνίας και συνεργασιών, παρότι αυτό φαίνεται ότι τελικά δεν είχε αποτέλεσμα.

Ποιο όμως είναι το πραγματικό επίπεδο των σχέσεων Άγκυρας και Μόσχας; «Όσο κι αν τώρα μοιάζουν αρμονικές, τα γεγονότα των τελευταίων ετών απέδειξαν ότι συνεχώς ακροβατούν πάνω σε τεντωμένο σκοινί. Στην πραγματικότητα μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας δεν είναι δυνατόν να υπάρξει ούτε πραγματική στρατηγική συμμαχία ούτε πραγματική ρήξη.»¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ N.Danforth-C. Miller, «Η Ρωσία και η Τουρκία φέρονται μεταξύ τους φιλικά, αλλά πόσο θα διαρκέσει αυτό;» 16 Αυγ 16, <http://foreignaffairs.gr/articles/70927/nick-danforth-kai-chris-miller/i-rosia-kai-i-toyrkia-ferontai-metaksy-toys-filika>

Η Ρωσία έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετά χρόνια να επαναπροσδιορίζει τη θέση της στη διεθνή σκακιέρα και να παίζει πλέον καθοριστικό ρόλο, ενώ από την πλευρά της η Τουρκία δείχνει ότι προσπαθεί, αλλά μάλλον δεν έχει καταφέρει ακόμα να εγκαθιδρυθεί ως κύρια συνιστώσα στο πεδίο της ευρύτερης περιοχής. Αποτέλεσμα αυτής της διαφορετικής θέσης των δύο χωρών αλλά και της προσπάθειάς τους για πρωτοκαθεδρία στην περιοχή, είναι να δημιουργούνται συνεχείς εντάσεις ανάμεσά τους, παρόλα τα κοινά κυρίως οικονομικά αλλά και πολιτικά συμφέροντά τους. Η Τουρκία επιδιώκει τα τελευταία χρόνια να αναδειχθεί ως ηγετική δύναμη της περιοχής, αλλά η Ρωσία φαίνεται να της αφήνει τόσο χώρο για δράση (κυρίως στη Συρία) όσο η εκείνη (Ρωσία) επιθυμεί.

«Δεν πρέπει να συγχέουμε την ιδεολογική, πολιτική και οικονομική συνεργασία, που κατέστη αναγκαία από τη γεωπολιτική συγκυρία, με μια στρατηγική σύγκλιση στη λογική του «συμμαχικού μπλοκ» - ούτε και να ξεχνάμε την αδιάκοπη επαναξιολόγηση των συμφερόντων της, στην οποία προβαίνει καθεμία από τις δύο χώρες. Αν κάτι είναι βέβαιο, είναι το γεγονός ότι η Τουρκία δεν αντιμετωπίζει την Ρωσία ως εχθρό ή ως απειλή, αντίθετα απ' ό τι συμβαίνει στην περίπτωση των Δυτικών συμμάχων της.»¹⁰⁵

Όπως είδαμε στον τομέα των εξοπλισμών, η Τουρκία παρά τους εκφοβισμούς και τις απειλές των ΗΠΑ, κατάφερε να προμηθευτεί τους S-400 και να παραμένει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο των ΗΠΑ, όσο και της Ρωσίας, γιατί εκμεταλλεύεται στο μέγιστο βαθμό την γνώση της για τη σημαντική γεωπολιτική της θέση και την συνεχή επιδίωξη των μεγάλων δυνάμεων να την έχουν υπό την επιρροή τους.

Έτσι εκμεταλλεόμενη αυτή τη συγκυρία και εφαρμόζοντας το δόγμα Νταβούτογλου, τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια έχει επενδύσει στην ενίσχυση της εσωτερικής της βιομηχανίας και με την αρχή της αυτοβοήθειας κατάφερε να αυξήσει τις εξοπλιστικές της δυνατότητες. Γεγονός όμως το οποίο της πρόσδωσε μία “έπαρση” και μία θρασύτητα που είναι αμφίβολο για το που θα την οδηγήσουν. Ταυτόχρονα αμφιταλαντευόμενη μεταξύ Δύσης (ΗΠΑ-NATO-ΕΕ), Βορρά (Ρωσία)

---

¹⁰⁵ D.Billion, «Τουρκία: Ιδιότροπος σύμμαχος, ανυπόφορος εχθρός», Monde Diplomatique, 28 Οκτ 19
<http://www.avgi.gr/article/10807/10337422/tourkia-idiotropos-symmachos-anyrophoros-echthros>

και Ανατολής (κυρίως μουσουλμανικά κράτη) προσπαθεί να αυτοπροσδιοριστεί στο διεθνές σύστημα.

«Σε τελική ανάλυση οι εξελίξεις στην τουρκική εξωτερική πολιτική απορρέουν τόσο από τη μακρά αναζήτηση ταυτότητας της χώρας, ιδιαίτερα αισθητή εδώ και πέντε δεκαετίες, όσο και από την πρόσφατη επιθυμία της Τουρκίας να λάβει υπόψη τα νέα μοντέλα πάνω στα οποία δομούνται οι διεθνείς σχέσεις. Συνεπώς οι παραδοσιακοί σύμμαχοι της Τουρκίας θα πρέπει να μάθουν να διαχωρίζουν όσα εμπíπτουν στον τομέα της συγκυριακής στάσης -συχνά υπαγορευόμενης από σκοπιμότητες της εσωτερικής πολιτικής- από όσα ενδέχεται να μετατραπούν κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών σε δομικά ζητήματα.»¹⁰⁶

Οι ΗΠΑ και η Ρωσία θεωρούνται οι δύο υπερδυνάμεις και βρίσκονται αντιμέτωπες εντός των συμφερόντων τους σε Μεσόγειο, Βαλκάνια και Μέση Ανατολή χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα για να επιτύχουν τους σκοπούς που έθεσαν στην πολιτική ατζέντα τους. Βέβαια η ατμόσφαιρα θεωρείται ηλεκτρισμένη με τις δύο πλευρές να προσπαθούν υπομονετικά εδώ και χρόνια να καταφέρουν να ολοκληρώσουν την «παρτίδα σκάκι».

Τα αποτελέσματα αυτά των στρατηγικών κινήσεων δε βρίσκονται σε σταθερότητα καθώς σε αυτήν την επικράτηση πάντοτε υπάρχουν ιδιαίτεροι κίνδυνοι, με αποτέλεσμα στο τρίγωνο Τουρκία Ρωσία ΗΠΑ να απαιτούνται προσεκτικές κινήσεις και λεπτοί χειρισμοί.

---

¹⁰⁶ Ο.Π

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- Θουκυδίδης, «Ιστορία», Μετάφραση Ελευθερίου Βενιζέλου, Βιβλίο 5 στο <https://www.mikrosapoplous.gr/thucy/vivlia/vivlio5.htm>, προσβ. 20-8-19
- Kenneth Waltz, «Ο Άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος, Μια θεωρητική ανάλυση», Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2011.
- John Mearsheimer, «Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων», Ποιότητα, Αθήνα, 2007.
- Καραγιάννης Μάνος, «Η τουρκική εξωτερική πολιτική στον Καύκασο» Παπαζήση, Αθήνα, 2006.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, «Θεωρία Διεθνών Σχέσεων στον Ψυχρό Πόλεμο: Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική», Ποιότητα, Αθήνα, 2000.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Ποιότητα, Αθήνα, 2010.
- Κουσκουβέλης Ηλίας, «Λήψη αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση», Παπαζήση, Αθήνα, 1997.
- Λίτσας Σπυρίδων, «Πόλεμος και Ορθολογισμός. Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές», Ποιότητα, Βάρη Αττικής, 2010.
- Μπέλλου Φωτεινή, «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Διεθνές Σύστημα» (Σημειώσεις ΑΔΙΣΠΟ-ΠΑΜΑΚ), 2019.
- Νταβούτογλου Α., «Το Στρατηγικό Βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας», Ποιότητα, Αθήνα 2010.
- Καζάκης Στέργιος, «Οι Ρωσο-Τουρκικές σχέσεις στον 21^ο αιώνα», ΠΑΜΑΚ-ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/κη, 2017.
- Κρίκωνας Γεώργιος, «Πτυχές Τουρκικής Εθνικής Στρατηγικής από το 1945 έως το 2011», ΣΔΙΕΠ ΠΑ, Αθήνα, 2012.

- Παπαδημητρίου Δημήτρης, «Το τρίγωνο ανταγωνισμού Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν και Τουρκίας και ο ρόλος της Δύσης και της Ρωσίας», ΠΑΜΑΚ-ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/κη, 2018.
- Τσιβουράκης Νικόλαος, «Η νέο-Οθωμανική Στρατηγική της Ήπιας Ισχύος της Τουρκίας και οι Επιπτώσεις της στην Κατανομή Ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο», ΠΑΜΑΚ-ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/κη, 2016.
- Ζαφείρης Ρωσσίδης, «Η Δημόσια Διπλωματία ως εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις» Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, 2019.
- Τσιαμτσίκια Δέσποινα-Νεκταρία, «Οι ρωσοτουρκικές σχέσεις στον ενεργειακό τομέα», ΕΚΠΑ, Αθήνα 2017
- Dizard Jr., W. P. (2004), "Inventing Public Diplomacy, The Story of the U.S. Information Agency", Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Joseph S. Nye, Soft Power, "The Means to Succeed in World Politics", New York, Public Affairs, 2004.
- Jarol B. Manheim, "The War of Images: Strategic Communication in the Gulf Conflict," in Stanley A. Renshon (ed.), The Political Psychology of the Gulf War. Leaders, Publics, and the Process of Conflict, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 1993.
- Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", in Jan Melissen (ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, Basingstoke, Palgrave-Macmillan, 2005.
- Anna Michalski, "The EU as a Soft Power: The Force of Persuasion", in Jan Melissen (ed.), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations, Basingstoke, Palgrave-Macmillan, 2005.
- Ali Fisher, "Four Seasons in One Day: The Crowded House of Public Diplomacy in the UK", in Nancy Snow and Philip M. Taylor (eds.), Routledge Handbook of Public Diplomacy, New York, Routledge, 2009.

- Ian O. Lesser, "From Advocate to Stakeholder: US Policy towards Turkey and Implications for EU-Turkey Relations", in Nathalie Tocci (eds.), Talking Turkey in Europe: Towards a Differentiated Communication Strategy, Rome, Istituto Affari Internazionali, 2008.
- Robert Chase, Emily Hill and Paul M. Kennedy (eds.), "The Pivotal States: A New Framework for U.S. Policy in the Developing World", New York, W.W. Norton & Company, 1999.
- Morton Abramowitz (ed.), "Turkey's Transformation and American Policy", New York, Century Foundation Press, 2001; F. Stephen Larrabee and Ian O. Lesser, "Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty", Santa Monica, RAND Corporation, 2003.
- Stephen M. Walt, "Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy", New York, W.W. Norton, 2005.
- Bulent Aras and Hakan Fidan, "Turkey and Eurasia: Frontiers of a New Geographic Imagination", New Perspectives on Turkey, No.40, Spring 2009.
- David A. Lake and Patrick M. Morgan (eds.), "Regional Orders: Building Security in a New World", University Park, Penn State University Press, 1997.
- Graham E. Fuller, "Turkey's Strategic Model: Myths and Realities", The Washington Quarterly, Vol.27, No.3, Summer 2004.

Άρθρα – Διαδίκτυο

- Κουσκουβέλης Η. Τουρκία με σταθερά βήματα προς την αστάθεια, στο kouskouvelis.gr, 2017.
- http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm 30-09-2019.
- Μοτίκα Μ., «Τα εξοπλιστικά προγράμματα της Τουρκίας και η ανάγκη ενίσχυσης των ελληνικών ένοπλων δυνάμεων», στο <https://www.huffingtonpost.gr/>, 7-12-2019

- Μπέλλου Φωτεινή, «Η Αντιμετώπιση του πλέγματος εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης», Σεπ 14,
https://www.researchgate.net/publication/264001900_Confronting_the_nexus_of_internal_and_external_security_and_the_role_of_the_European_European_Action_Service_in_Greek_E_Antimetopise_tou_plegmatos_esoterikes_kai_exoterikes_asphaleias_kai_o_rolous_tes_
- <http://infognomonpolitics.blogspot.com> προσβ.30-09-2019 Άρθρο του καθηγητή Π. Ήφαιστου.
- http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm προσβ. 10-12-2019.
- <http://www.skai.gr/news/articles/article/164954/davoutogliani-proseggisi-kai-geopolitiki-analusi-kritiki-parousiasi-30-11-2011>.
- <http://www.skai.gr/news/articles/article/164954/davoutogliani-proseggisi-kai-geopolitiki-analusi-kritiki-parousiasi-22-11-2019>.
- http://www.idis.gr/GR/Hmerida_IDIS.files/Page1385.htm προσβ. 12-11-2019.
- <http://www.ifestosedu.gr/111grstratturkey.htm>, προσβ.20-09-2019.
- <http://infognomonpolitics.blogspot.com>, προσβ.30-09-2019 Άρθρο του καθηγητή Π. Ήφαιστου.
  - <http://diplomatia.gr/index.php?view=article&id=1945>, προσβ. 15-11-2019.
  - <http://www.paremvasi.org.gr>, προσβ.15-11-2019 Άρθρο του καθηγητή Π. Ήφαιστου «Αχμέτ Νταβούτογλου: Εναλλακτικές Κοσμοθεωρίες»
  - <https://www.meforum.org/3455/turkey-zero-problems>, «The Problem with Turkey's "Zero Problems"» Η. Κουσκουβέλης, 2013.
  - «Τουρκία-εξοπλισμοί: Η μεγαλοϊδεατική νέα Λευκή Βίβλος...», <https://www.defence-point.gr/news>, 16-3-17.

- Δ. Κελεπούρης, «Ο Ντεμίρ μιλά για τα κυριότερα τουρκικά εξοπλιστικά προγράμματα», στο <https://www.ptisidiastima.com/demir-turkish-armaments/>
- «DieWelt: Ο Ερντογάν θέλει να μετατρέψει την Τουρκία σε γίγαντα των εξοπλισμών», <https://www.iefimerida.gr/news>, 10-11-18.
- Β. Νέδος, «Εξοπλιστικό Χάσμα Ελλάδας-Τουρκίας», <https://www.kathimerini.gr>, 7-4-19.
- Δ. Κελεπούρης, «Οι επόμενες παραδόσεις των τουρκικών S-400 θα γίνουν το 2020», στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 1-8-19.
- Δ. Κελεπούρης, «Η Τουρκία δοκίμασε με “επιτυχία” σήμερα τους S-400 εναντίον F-16C... Προφανώς θα έκανε το ίδιο και με τα F-35A, αν φυσικά τα είχε παραλάβει», στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 25-11-19.
- Δ. Κελεπούρης, «Δεν έχει αλλάξει κάτι στο θέμα της (μη) επιστροφής της Τουρκίας στο F-35», λέει η Ellen Lord », στο <https://www.ptisidiastima.com/>, 20-10-19.
- Η. Κουσκουβέλης, «Η Τουρκία, οι προκλήσεις και η καλλιέργεια του φόβου», <https://www.huffingtonpost.gr>, 9-12-19.
- Μ. Πλακά, «Ρωσία-Τουρκία: Μια πολυτάραχη Σχέση», <https://powerpolitics.eu/>, πρόσβαση 23 Νοε 19
-https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=greece και https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turkey, προσβ. 30-11-19.
- Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας, www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/, προσβ. 10-9-19
- <http://www.csis.org/> smartpower. For Joseph Nye and Richard Armitage's smart power project.
- N.Danforth-C. Miller, «Η Ρωσία και η Τουρκία φέρονται μεταξύ τους φιλικά, αλλά πόσο θα διαρκέσει αυτό;» 16 Αυγ 16, στο

<http://foreignaffairs.gr/articles/70927/nick-danforth-kai-chris-miller/i-rosia-kai-i-toyrkia-ferontai-metaksy-toys-filika>

- D.Billion, «Τουρκία: Ιδιότροπος σύμμαχος, ανυπόφορος εχθρός», ένθετο στο Monde Diplomatique, 28 Οκτ 19 στο <http://www.avgi.gr/article/10807/10337422/tourkia-idiotropos-symmachos-anypoporos-echthros>
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/816443>,(2011), S.Kardas, Turkish-American Relations in the 2000s: Revisiting the Basic Parameters of Partnership?
- I. Kalin, «Turkey and the Middle East: Ideology or Geopolitics?», Private View, 2008.
- I.Kalin, «Soft power and public diplomacy in Turkey» Dergipark , vol 16, is 3, 2011
- O.Taspinar, «The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey», Insight Turkey, Vol.7, No.2 (2005); Ioannis N. Grigoriadis, «Friends No. More?: The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey», Middle East Journal, Vol.64, No.1 , 2010.
- Idris Bal, « “Turkish Model” and the Turkic Republics», Perceptions, Vol. 3, No. 3 (September-November 1998).
- B. Aras and R. Karakaya Polat, “From Conflict to Cooperation: De-securitization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”, Security Dialogue, Vol.39, No.5,2008.
- B. Aras, “Turkey’s Policy in the Former Soviet South: Assets and Options”, Turkish Studies, Vol.1, No. 1, 2000.
- B. Aras, «Normalization with Armenia», Sabah, 17 March 2010.
- B. Aras, “Multidimensional Partnership in Turkey-Russia Relations”, Sabah, 12 August 2009.

- Jean-Christophe Peuch, "Georgia: Hopeful President Pays First Official Visit to Turkey", Radio Free Europe/Radio Liberty, 20 May 2004, at <http://www.rferl.org/content/article/1052878.html>.
- S. Kardaş, "Turkey Clears the Way For Azerbaijani Gas Transfers", Eurasia Daily Monitor, Vol. 8, No. 201, 1 November 2011.
- Marianna Vindimian, "Evolution of Turkish Foreign Policy towards Georgia", ISPI Policy Brief, No.196 , 2010.
- Turkey-Georgia relations in 2008. " Hürriyet, 19 December 2009.
- Manos Karagiannis, "The Turkish-Georgian Relationship and the Transportation of Azerbaijan Oil", Caspian Crossroads Magazine, Vol. 4, No. 1 ,1998.
- Daily Sabah (2018). "Turkey's defense projects reach 600, hit \$60B", Διαθέσιμο σε: <https://www.dailysabah.com/>

